

Regionalny Program Wsparcia Rodziny

i Systemu Pieczy Zastępczej

do roku 2025.

Kielce, 2019r.

I. Wstęp	3
II. System wsparcia rodziny oraz pieczy zastępczej w Polsce.	5
III. Diagnoza zjawisk społeczno-ekonomicznych determinujących kondycję rodzin.	8
3.1. Sytuacja demograficzna.	8
3.1.1. Migracje.	13
3.1.2. Małżeństwa, rozwody, separacje.	14
3.1.3. Urodzenia żywe.	16
3.1.4. Prognozy demograficzne dla regionu.	18
3.2. Bezrobocie	19
3.3. Sytuacja materialna świętokrzyskich rodzin.	20
3.4. Ubóstwo	23
3.5. Rodziny świętokrzyskie w systemie pomocy społecznej	24
3.5.1. Typy rodzin objętych pomocą	26
IV. Diagnoza systemu wsparcia i pieczy zastępczej w regionie.	30
4.1. Realizacja zadań przez samorządy gminne	30
4.1.1. Praca z rodziną	30
4.1.2. Asystent rodziny w świętokrzyskich gminach	32
4.1.3. Rodziny wspierające	38
4.1.4. Placówki wsparcia dziennego	38
4.1.5. Kontrakt socjalny	40
4.1.6. Opracowanie i realizacja 3 letnich gminnych programów wspierania rodziny	40
4.1.7. Współpraca z organizacjami pozarządowymi	41
4.1.8. Opieka nad dzieckiem w środowisku lokalnym	43
V. Realizacja zadań przez samorządy powiatowe w województwie świętokrzyskim.	44
5.1. Kandydaci na rodziców zastępczych, rodziny zastępcze, rodzinne domy dziecka.	44
5.2. Rodziny zastępcze	47
5.3. Rodzinne domy dziecka.	51
5.4. Rodzina pomocowa	52
5.5. Finansowanie pieczy zastępczej	53
5.6. Organizatorzy i Koordynatorzy i rodzinnej pieczy zastępczej	54
5.7. Instytucjonalna piecza zastępcza – placówki opiekuńczo-wychowawcze	56
5.8. Pomoc i wsparcie udzielone wychowankom opuszczającym rodziną i instytucjonalną pieczę zastępczą.	58
5.8.1. Indywidualny program usamodzielniania.	58
5.8.2. Pełnoletni opuszczający rodziny zastępcze.	59
5.8.3. Pełnoletni opuszczający placówki opiekuńczo-terapeutyczne	59
5.8.4. Pełnoletni opuszczający rodzinne formy pieczy zastępczej, placówki opiekuńczo – wychowawcze oraz placówki, o których mowa w art. 88 ust. 1 Ustawy o pomocy społecznej	59
5.9. Poradnictwo specjalistyczne w powiatach	60
5.10. Opracowanie i realizacja 3-letnich powiatowych programów rozwoju pieczy zastępczej.	61
5.11. Współpraca samorządów powiatowych z organizacjami pozarządowymi.	62
5.12. Podnoszenie kwalifikacji zawodowych w obszarze pomocy społecznej	64
VI. Realizacja zadań przez Samorząd Województwa Świętokrzyskiego	64
6.1. Adopcje	64
6.2. Regionalna Placówka Opiekuńczo – Terapeutyczna.	67
6.3. Szkolenia kadr systemu wspierania rodziny i pieczy zastępczej.	68
6.4. Współpraca samorządu województwa z organizacjami pozarządowymi.	68
VII. Analiza SWOT	68
VIII. Cele programu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej.	70
IX. Sposób realizacji programu, zarządzanie.	77
X. Finansowanie programu	78
XI. Monitorowanie i ocena realizacji programu.	78
XII. Spis tabel i wykresów.	79

I. Wstęp

Regionalny Program Wspierania Rodziny i Systemu Pieczy Zastępczej do roku 2025 stanowi wyraz troski władz samorządu województwa, o kondycję świętokrzyskich rodzin, jakość życia oraz prawidłowe ich funkcjonowanie. Rodzina należy do nielicznych instytucji społecznych, które pomimo wielu zmian społecznych, ekonomicznych, politycznych znajdują się na szczycie hierarchii wartości. Pragnienie posiadania rodziny jest wartością uniwersalną. O ile przekonanie o wadze rodziny jest niezmiennie, to jej obraz i kształt ulega ciągłym modyfikacjom. Model, obowiązujący jeszcze kilkanaście lat temu, oparty na trwałym małżeństwie z silną pozycją mężczyzny - męża i ojca, ustępuje miejsca nowym, często kreowanym przez współczesne media formom życia rodzinnego, opartym na małżeństwach o partnerskim statusie, małżeństwach rekonstruowanych, związkach partnerskich czy niepełnych, z samotnym rodzicem jako głową rodziny.

Współczesna rodzina boryka się z wieloma dylematami: wyborem między karierą zawodową a domem; wyborem między rodziną z jednym dzieckiem, maksymalnie „doinwestowanym” czy wielodzietnością i zagrożeniem wykluczeniem społecznym; formalizowaniem relacji między partnerami i zawarciem związku małżeńskiego, kosztem rezygnacji z indywidualizmu, czy życiem w związku nieformalnym.

Dylematy i problemy związane z rodziną stają się nie tylko przedmiotem szczególnego zainteresowania polityki społecznej, ale też dużym wyzwaniem dla niej. Dlatego też Ustawą z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej usystematyzowano zapisy dotyczące organizacji pieczy zastępczej nad dzieckiem, które były dotychczas rozproszone w wielu ustawach i rozporządzeniach. Rozwiązania systemowe w obszarze wsparcia rodziny uwzględniają komplementarność i kompleksowość działań podejmowanych przez instytucje realizujące zadania na rzecz poprawy kondycji i warunków funkcjonowania rodziny. Wśród narzędzi służących realizacji tego celu na poziomie lokalnym należy wymienić: gminne programy wspierania rodziny, powiatowe programy rozwoju pieczy zastępczej, a na poziomie regionalnym – wojewódzki program wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej.

Niniejszy dokument określa i wytycza kierunki działań strategicznych Samorządu Województwa Świętokrzyskiego w obszarze wsparcia rodziny i systemu pieczy zastępczej na terenie województwa, uzupełniając i wspierając działania podejmowane przez samorządy na poziomie gminnym i powiatowym. Jego istotą jest połączenie sił rodziny oraz potencjału

środowiska lokalnego na rzecz budowy i rozwoju zintegrowanego systemu wsparcia rodziny zwłaszcza rodziny w potrzebie, zagrożonej kryzysem.

Dokument ten w sposób kompleksowy systematyzuje, kataloguje działania podejmowane przez instytucje w zakresie wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej. Zostaną one zrealizowane za pomocą celu głównego zdefiniowanego jako: Stabilna rodzina, rozwój zintegrowanych rozwiązań wzmacniających rodzinę i system pieczy zastępczej oraz sześciu celów operacyjnych.

Założenia Regionalnego Programu Wspierania Rodziny i Systemu Pieczy Zastępczej do roku 2023 oparte są na opracowanej diagnozie kondycji świętokrzyskich rodzin oraz stanu pieczy zastępczej i adopcji, która stanowiła podstawę do wytyczenia głównych kierunków planowanych w Programie działań.

II. System wsparcia rodziny oraz pieczy zastępczej w Polsce.

Zadania związane z organizacją systemu pomocy dziecku i rodzinie reguluje ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej przypisując poszczególnym szczeblom samorządu terytorialnego szereg zadań własnych lub zleconych z zakresu administracji rządowej. Część z nich ma charakter obligatoryjny, a część fakultatywny. Ponadto przewiduje możliwość zlecenia przez samorządy realizacji określonych zadań organizacjom pozarządowym prowadzącym działalność w zakresie wspierania rodziny, pieczy zastępczej lub pomocy społecznej oraz osobom prawnym i jednostkom organizacyjnym działającym na podstawie przepisów o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej, stosunku Państwa do innych kościołów i związków wyznaniowych oraz o gwarancji wolności sumienia i wyznania, jeżeli ich cele statutowe obejmują prowadzenie działalności w zakresie wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej lub pomocy społecznej.

Tabela 1. Zadania związane z organizacją systemu pomocy dziecku i rodzinie wg szczebli samorządu terytorialnego.

Samorząd gminy
Zadania własne
• opracowanie i realizacja 3-letnich gminnych programów wspierania rodziny, • tworzenie możliwości podnoszenia kwalifikacji przez asystentów rodziny, • tworzenie oraz rozwój systemu opieki nad dzieckiem, w tym placówek wsparcia dziennego, oraz praca z rodziną przeżywającą trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych przez: - zapewnienie rodzinie przeżywającej trudności wsparcia i pomocy asystenta rodziny oraz dostępu do specjalistycznego poradnictwa, - organizowanie szkoleń i tworzenie warunków do działania rodzin wspierających, - prowadzenie placówek wsparcia dziennego oraz zapewnienie w nich miejsc dla dzieci. • finansowanie: - podnoszenia kwalifikacji przez asystentów rodziny, - kosztów związanych z udzielaniem pomocy ponoszonych przez rodziny wspierające, • współfinansowanie pobytu dziecka w rodzinie zastępczej, rodzinnym domu dziecka, placówce opiekuńczo-wychowawczej, regionalnej placówce opiekuńczo-terapeutycznej lub interwencyjnym ośrodku preadopcyjnym, • sporządzanie sprawozdań rzeczowo-finansowych z zakresu wspierania rodziny oraz przekazywanie ich właściwemu wojewodzie. • prowadzenie monitoringu sytuacji dziecka z rodziny zagrożonej kryzysem lub przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczej, zamieszkałego na terenie gminy.

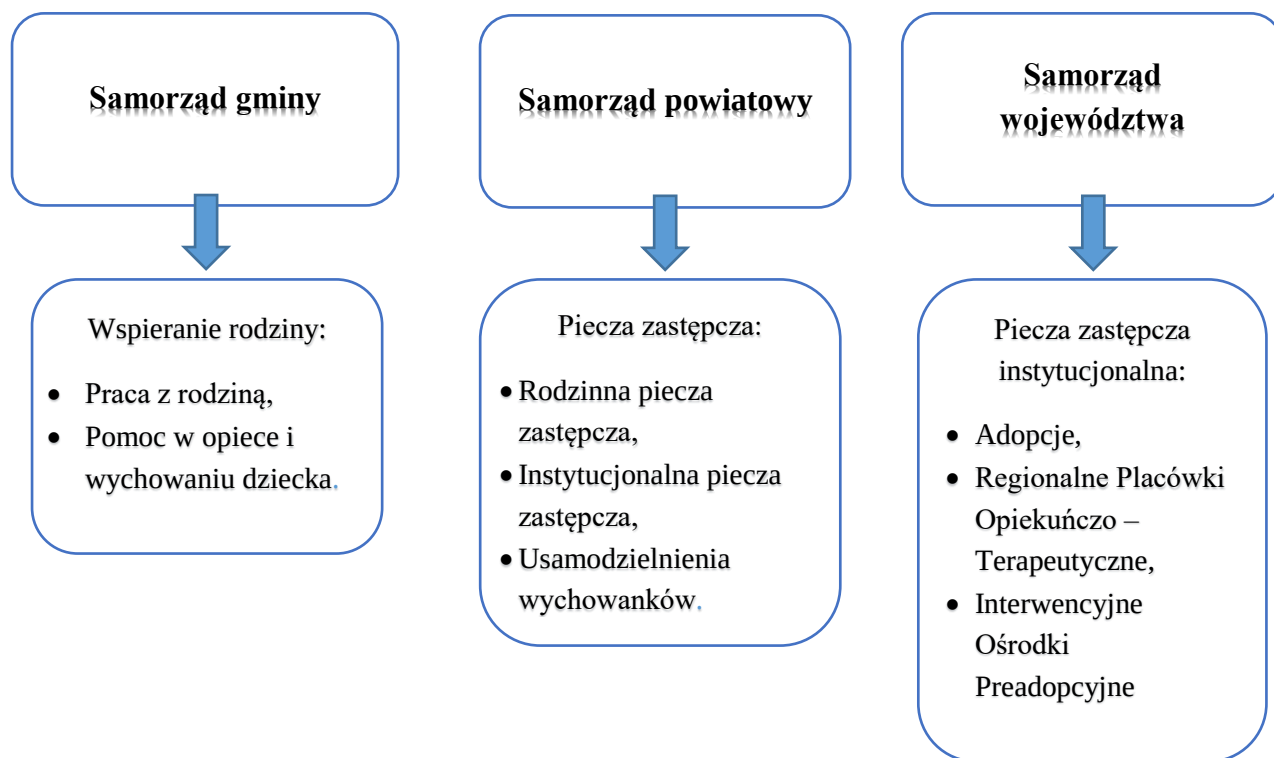
Zadania zlecone
wykonywanie zadań wynikających z rządowych programów z zakresu wspierania rodziny oraz zadań zleconych z zakresu administracji rządowej zgodnie z wytycznymi przekazanymi przez wojewodę.
Samorząd powiatowy
Zadania własne
- opracowanie i realizacja 3-letnich powiatowych programów dotyczących rozwoju pieczy zastępczej, zawierających między innymi coroczny limit rodzin zastępczych zawodowych, - zapewnienie dzieciom pieczy zastępczej w rodzinach zastępczych, rodzinnych domach dziecka oraz w placówkach opiekuńczo-wychowawczych, - organizowanie wsparcia osobom usamodzielnianym opuszczającym rodziny zastępcze, rodzinne domy dziecka oraz placówki opiekuńczo-wychowawcze i regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne, przez wspieranie procesu usamodzielnienia, - tworzenie warunków do powstawania i działania rodzin zastępczych, rodzinnych domów dziecka i rodzin pomocowych, - prowadzenie placówek opiekuńczo-wychowawczych oraz placówek wsparcia dziennego o zasięgu ponadgminnym, - organizowanie szkoleń dla rodzin zastępczych, prowadzących rodzinne domy dziecka i dyrektorów placówek opiekuńczo-wychowawczych typu rodzinnego oraz kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej, prowadzenia rodzinnego domu dziecka lub pełnienia funkcji dyrektora placówki opiekuńczo-wychowawczej typu rodzinnego; - organizowanie wsparcia dla rodzinnej pieczy zastępczej, w szczególności przez tworzenie warunków do powstawania: - grup wsparcia, - specjalistycznego poradnictwa, - wyznaczanie organizatora rodzinnej pieczy zastępczej, - zapewnienie przeprowadzenia przyjętemu do pieczy zastępczej dziecku niezbędnych badań lekarskich, - prowadzenie rejestru danych o osobach zakwalifikowanych do pełnienia lub pełniących pieczę zastępczą, - kompletowanie we współpracy z właściwym ośrodkiem pomocy społecznej dokumentacji związanej z przygotowaniem dziecka do umieszczenia w rodzinie zastępczej albo rodzinnym domu dziecka, - finansowanie: - świadczeń pieniężnych dotyczących dzieci z terenu powiatu, umieszczonych w rodzinach zastępczych, rodzinnych domach dziecka, placówkach opiekuńczo-wychowawczych, regionalnych placówkach opiekuńczo-terapeutycznych, interwencyjnych ośrodkach preadopcyjnych lub rodzinach pomocowych, na jego terenie lub na terenie innego powiatu, - pomocy przyznawanej osobom usamodzielnianym opuszczającym rodziny zastępcze, rodzinne domy dziecka, placówki opiekuńczo-wychowawcze lub regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne, - szkoleń dla kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej, prowadzenia rodzinnego domu dziecka lub pełnienia funkcji dyrektora placówki opiekuńczo-wychowawczej typu rodzinnego oraz szkoleń dla rodzin zastępczych,

prowadzących rodzinne domy dziecka oraz dyrektorów placówek opiekuńczo-wychowawczych typu rodzinnego, • sporządzanie sprawozdań rzeczowo-finansowych z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej oraz przekazywanie ich właściwemu wojewodzie, • przekazywanie do biura informacji gospodarczej informacji o powstaniu zaległości z tytułu nieponoszenia opłat za pobyt dziecka w pieczy zastępczej.
Zadania zlecone
• realizacja zadań wynikających z rządowych programów wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, • finansowanie pobytu w pieczy zastępczej cudzoziemców z uregulowaną sytuacją prawną w zakresie ich pobytu w Polsce.
Samorząd województwa
Zadania własne
• opracowywanie programów dotyczących wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, będących integralną częścią strategii rozwoju województwa, • promowanie nowych rozwiązań w zakresie wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, • szkolenie i doskonalenie zawodowe kadr jednostek organizacyjnych samorządu gminnego i powiatowego, • sporządzanie sprawozdań rzeczowo-finansowych z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej oraz przekazywanie ich właściwemu wojewodzie, • prowadzenie interwencyjnych ośrodków preadopcyjnych i regionalnych placówek opiekuńczo-terapeutycznych (zadanie fakultatywne),
Zadania zlecone
• organizowanie i prowadzenie ośrodków adopcyjnych oraz realizacja zadań wynikających z rządowych programów.

Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej wprowadza podział kompetencji dotyczących pieczy zastępczej między poszczególne szczeble samorządu terytorialnego. Największa część zadań przypadła w udziale samorządowi szczebla powiatowego, przy czym zarówno samorząd gminy jak i województwa oraz administracja rządowa pełnią w tym zakresie istotną rolę pozwalającą na sprawne funkcjonowanie systemu. Upraszczając i uogólniając podział kompetencji między poszczególne szczeble samorządu terytorialnego można stwierdzić, że gminie przypadły w udziale kwestie działań profilaktycznych oraz pracy z rodziną, samorządowi powiatowemu powierzono tematykę związaną z rodzinną pieczą zastępczą, instytucjonalną pieczą zastępczą oraz usamodzielnieniami. Samorząd województwa jest natomiast odpowiedzialny za realizację zadań obligatoryjnych tj.: ośrodek adopcyjny i fakultatywne: regionalną placówkę opiekuńczo-terapeutyczną oraz interwencyjny ośrodek preadopcyjny. Ponadto do kompetencji samorządu województwa należy szkolenie i doskonalenie zawodowe kadr jednostek organizacyjnych

samorządu gminnego i powiatowego, prowadzenie sprawozdawczości oraz opracowywanie programów dotyczących wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej/

Wykres. 1. Podział kompetencji w zakresie organizacji wsparcia rodziny i pieczy zastępczej pomiędzy samorządami.

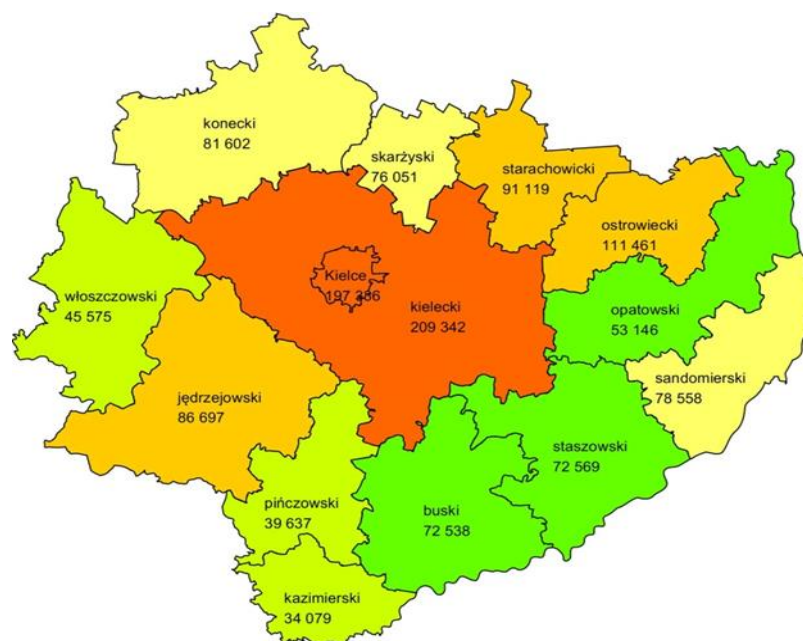

III. Diagnoza zjawisk społeczno-ekonomicznych determinujących kondycję rodzin.

3.1 Sytuacja demograficzna.

Województwo świętokrzyskie położone jest w środkowo – wschodniej części Polski, jego powierzchnia wynosi 11.711 kilometrów kwadratowych, co plasuje region na 15 miejscu w kraju. Strukturę administracyjną regionu tworzy: 13 powiatów i jedno miasto na prawach powiatu; 102 gminy, w tym 5 gmin miejskich, 38 gmin miejsko-wiejskich oraz 59 gmin wiejskich. Województwo Świętokrzyskie w 2017r. zamieszkiwało 1.247.732 osoby, co odpowiadało 3,25% populacji kraju. Najbardziej zaludnionymi powiatami w województwie świętokrzyskim były: kielecki, ostrowiecki, starachowicki, jędrzejowski oraz miasto Kielce, zaś najmniej powiaty: kazimierski i pińczowski.

Mapa 1. Liczba mieszkańców województwa świętokrzyskiego w ujęciu powiatów w 2017r.

Źródło: Ocena Zasobów Pomocy Społecznej za 2017r.

Region świętokrzyski jest jednym ze słabiej zaludnionych województw w kraju, znacznie poniżej średniej krajowej wynoszącej 123 osoby/1 km². Na 1 km² powierzchni ogólnej województwa w 2017 r. przypadało 107 osób. Wskaźnik zaludnienia charakteryzował się znacznym zróżnicowaniem terytorialnym. Podregion kielecki, grupujący centralne i północne obszary silniej uprzemysłowione, jest gęściej zaludniony niż podregion sandomiersko-jędrzejowski, który obejmuje rolnicze południe województwa.

Świętokrzyskie jest obszarem słabo zurbanizowanym, o czym świadczy fakt, iż więcej ludzi zamieszkuje tereny wiejskie. W roku 2017 nieznacznie ponad 55% mieszkańców zamieszkiwało tereny wiejskie.

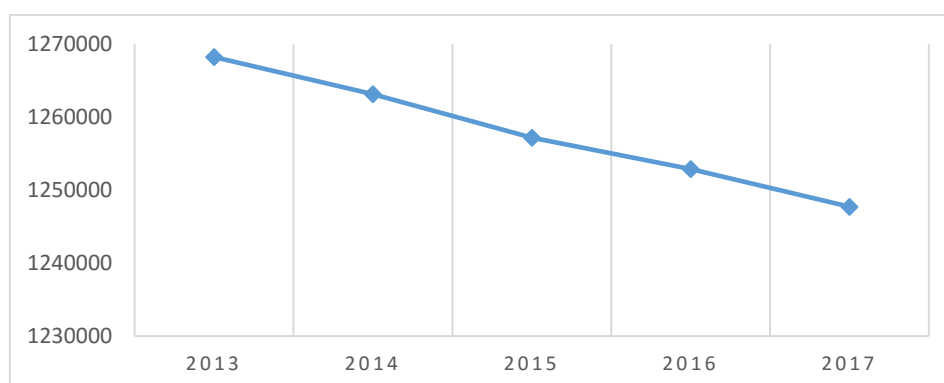
Tabela 2. Mieszkańcy wsi i miast województwa świętokrzyskiego.

	2010		2014		2015		2016		2017	
Miasta	578.955	45,1%	563.842	44,6%	561.219	44,6%	558 422	44,6%	556 176	44,6%
Wieś	703.591	54,9%	699.334	55,4%	695.960	55,4%	694 478	55,4%	691 556	55,4%
Razem	1.282.546	x	1.263.176	x	1.257.179	x	1.252.900	x	1.247.732	x

Źródło: Bank Danych Lokalnych – GUS.

Zjawiskiem utrzymującym się od wielu lat jest ujemny przyrost naturalny ludności tzw. zjawisko depopulacji. Na przestrzeni lat 2013-2017 liczba mieszkańców świętokrzyskiego zmniejszyła się o ponad 20 tys. osób.

Wykres 2. Liczba mieszkańców województwa świętokrzyskiego w latach 2013 – 2017.

Źródło: Bank Danych Lokalnych – GUS.

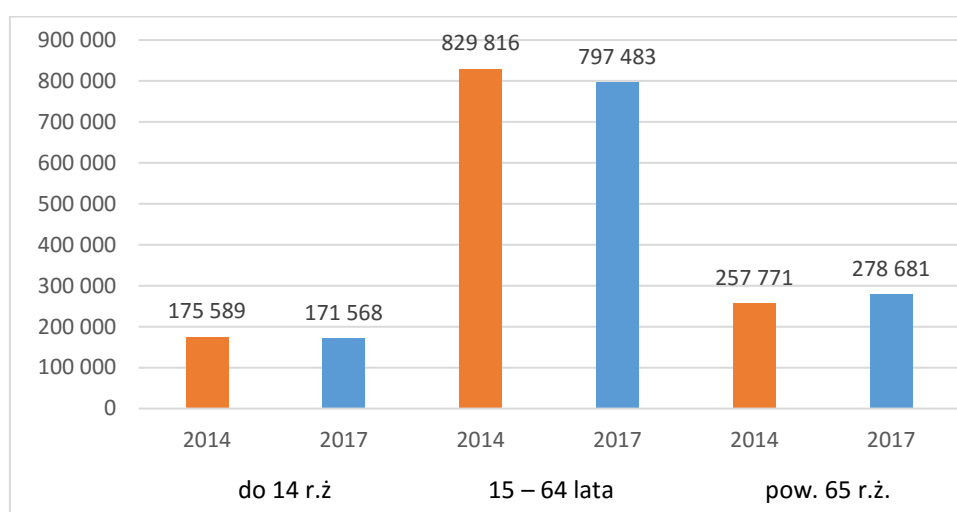
Rok 2017 charakteryzował się spadkiem ludności zamieszkującej region świętokrzyski o 3.190 mieszkańców w stosunku do 2016 roku. Zjawisko depopulacji najsilniej zaznaczyło się na terenie powiatu: ostrowieckiego (minus 523 osób) oraz w mieście Kielce (minus 368 osób). Jedynym powiatem w regionie w którym odnotowano wzrost liczby mieszkańców był powiat kielecki – wzrost o 365 mieszkańców.

Struktura ludności według płci w regionie świętokrzyskim od kilku lat nie ulega większym zmianom. W ogólnej liczbie mieszkańców nieznacznie przeważają kobiety, których odsetek na koniec grudnia 2017 r. wyniósł 51,2%. W kraju proporcje są podobne - kobiety w 2017 r. stanowiły nieznacznie większość, bo 51,6% ogółu mieszkańców.

Analiza świętokrzyskiej populacji według struktury wiekowej oraz płci wskazuje na przewagę mężczyzn wśród mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym (0-17 lat) oraz w wieku produkcyjnym (kobiety 18-59, mężczyźni 18-64). W przypadku kobiet ich przewaga dotyczy osób w wieku poprodukcyjnym (tzw. zjawisko feminizacji starości).

Jednym z podstawowych determinantów demograficznych są zmiany w strukturze wieku ludności. Analogicznie jak w kraju, tak i w regionie świętokrzyskim dane wskazują na postępujący proces starzenia się społeczeństwa. Sukcesywnie maleje liczba dzieci i młodzieży w populacji, rośnie liczba osób starszych.

Wykres 3. Struktura wiekowa mieszkańców województwa świętokrzyskiego w 2014 i 2017r.

Źródło: Bank Danych Lokalnych – GUS.

Na przestrzeni lat 2014 – 2017 w grupie wiekowej do 14 roku życia odnotowano spadek liczby mieszkańców na poziomie 4.021 osób, w grupie wiekowej 15-64 lata – 32.333, natomiast w grupie wiekowej powyżej 65 roku życia wzrost o 20.910 osób.

W ostatniej dekadzie ubiegłego stulecia zarówno w regionie świętokrzyskim, jak i w skali kraju obserwuje się istotny postęp w wydłużaniu przeciętnego trwania życia. Zjawisko to ma ścisły związek z rozwojem nowych technologii medycznych i nowoczesnych metod diagnostycznych oraz ogólnej poprawy kondycji zdrowotnej Polaków. Dane GUS wskazują, że przeciętne trwanie życia w regionie w 2017r. wyniosło 73,8 lata dla mężczyzn oraz 82,2 lata dla kobiet. Analiza danych długookresowych, obejmujących lata 1990 – 2017 wskazuje na wydłużenie przeciętnego trwania życia w przypadku mężczyzn o 11,5% oraz kobiet 8,1%.

Tabela przedstawia sytuację.

Tabela 3. Przeciętne trwanie życia w kraju i regionie świętokrzyskim.

	Mężczyźni							Kobiety						
	1990	2000	2005	2010	2015	2016	2017	1990	2000	2005	2010	2015	2016	2017
Kraj	66,2	69,7	70,8	72,1	73,6	73,9	74	75,2	78	79,4	80,4	81,6	81,9	81,8
Świętokrzyskie	66,7	70,5	70,6	71,8	73	73,7	73,8	76	78,6	80,2	80,9	82,2	82,1	82,2

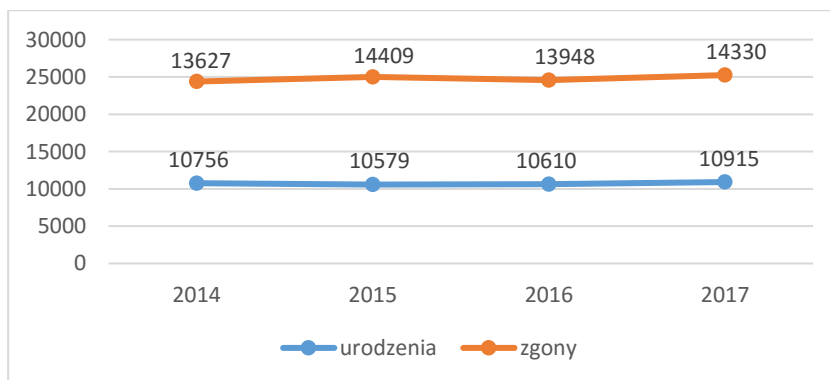
Źródło: Główny Urząd Statystyczny.

Przeciętne trwanie życia mieszkańców świętokrzyskiego jest nieznacznie krótsze w przypadku mężczyzn, zaś dłuższe w przypadku kobiet niż średnie dla kraju.

Kolejnym wskaźnikiem świadczącym o procesie starzenia się społeczeństwa jest rosnąca liczba osób w wieku powyżej 65 lat do liczby dzieci i młodzieży w wieku do 14 roku życia. Na przestrzeni lat 2014 i 2017 istotnie zwiększył się ten wskaźnik ze 1,19 do 1,34. Należy zaznaczyć, że wartość omawianego wskaźnika dla całego kraju także uległa zwiększeniu z wartości 1,02 do 1,12. Analiza porównawcza wyżej zaprezentowanych wskaźników pozwala wysunąć wniosek o większym nasileniu zjawiska starzenia społeczeństwa w regionie niż w skali całego kraju.

Jednym z podstawowych czynników wpływających na tempo rozwoju demograficznego są urodzenia. Kształtują one liczebność i strukturę ludności, stanowią podstawę do przewidywania tendencji zmian ludności w czasie, wyrażonych prognozami demograficznymi. W województwie świętokrzyskim w 2017 r. zarejestrowano 10.915 urodzeń żywych tj. o 305 więc niż w roku 2016 i o 159 więcej niż w roku 2014. Proporcje płci urodzonych dzieci nie zmieniły się zasadniczo – niewiele ponad połowę noworodków stanowili chłopcy (51,1%).

Wykres 4. Urodzenia i zgony w latach 2014 - 2017r.

Źródło: Bank Danych Lokalnych – GUS.

Wskaźnikiem obrazującym sytuację jest liczba urodzeń na 1000 ludności. Wskaźnik ten w 2017r. wyniósł 8,7% i był niższy niż średnia krajowa wynosząca 10,5%. Należy przy tym zaznaczyć, że od roku 2013 współczynnik ten wskazuje na niewielką tendencję zwyżkową.

Analizując rozkład wskaźnika w poszczególnych powiatach wynika, że najwięcej urodzeń w 2017r. odnotowano w powiecie kieleckim 10,82 oraz włoszczowskim 9,65 na każdy 1000 mieszkańców, zaś najmniej w powiecie kazimierskim i ostrowieckim – odpowiednio wskaźnik wyniósł 6,57 oraz 6,93. Zarówno w kraju jak i regionie świętokrzyskim przybywa dzieci urodzonych w związkach pozamałżeńskich. Wynika to ze wzrostu liczby rodzin tworzonych przez związki kohabitacyjne oraz większej liczby matek samotnie wychowujących dzieci, tworzących rodziny niepełne. W świętokrzyskim w 2017 r. urodzeń tych było 1,9 tys., tj. więcej o 4,8% niż w 2013r.

Tym samym przyrost naturalny na 1000 ludności w regionie stanowiący różnicę między liczbą urodzeń żywych i zgonów wskazuje wartości ujemne: w roku 2017 wyniósł minus 2,73 i był wyższy niż w roku 2014 – minus 2,27. Odnosząc się do wartości ogólnokrajowych należy stwierdzić, że sytuacja w regionie jest gorsza – w roku 2017 przyrost naturalny w kraju wyniósł minus 0,02.

Liczba zgonów w 2017r. wyniosła 14.330 i była wyższa o 3.415 od liczby urodzeń. W szerszym horyzoncie czasowym liczba zgonów charakteryzuje się tendencją wzrostową. Współczynnik umieralności ludności w regionie wyniósł 11,5% i był wyższy niż średnia krajowa wynosząca 10,5%. Najniższy poziom umieralności odnotowano w powiecie kieleckim, mieście Kielce i powiecie Staszowskim, zaś najwyższy w powiecie pińczowskim.

3.1.1. Migracje.

Migracje są tym czynnikiem, który kształtuje rozwój ludności regionu – przyczynia się do zwiększenia bądź zmniejszenia liczebności populacji, a także wpływającym na jej rozmieszczenie. Intensywność i zakres migracji w głównej mierze związany jest ze stopniem rozwoju gospodarczego, ekonomiczną sytuacją regionu, a także przemianami kulturowymi, obyczajowymi i etnicznymi. Migracje ludności w dzisiejszych czasach stanowią zjawisko charakteryzujące zachodzące przemiany i mające znaczący wpływ na życie osób, rodzin i całych społeczności. Dane statystyczne nie są w stanie zobrazować pełniej skali zjawiska, pozwalają jedynie na określenie wielkości migracji na pobyt stały w momencie, gdy migrujący dokonują wymeldowania z poprzedniego oraz meldunku w nowym miejscu zamieszkania.

Region świętokrzyski charakteryzuje ujemne saldo migracji, co oznacza iż liczba osób wymeldowanych (odpływ) przekracza liczbę osób zameldowanych (napływ) na pobyt stały.

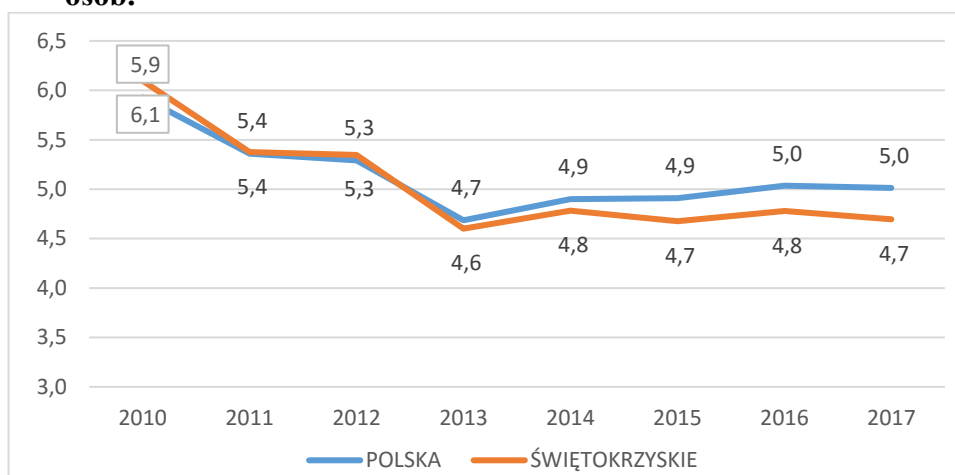
W 2017r. wymeldowało się łącznie 12.514 osób, zaś zameldowało 10.289. W wyniku migracji liczba mieszkańców regionu zmniejszyła się w roku 2017 o 2.225 osoby, co stanowiło wartość o 475 osób wyższą niż w roku 2016. Wśród osób emigrujących z regionu przeważały kobiety – stanowiły 53% ogółu emigrujących. Wśród osób opuszczających region zdecydowanie dominują te w wieku produkcyjnym – stanowiły one ponad 92% ogółu. Najpopularniejszymi kierunkami emigracji wewnątrzkrajowej były województwa: mazowieckie, małopolskie oraz śląskie. Zjawisko ujemnego salda migracji dotyczy większości obszaru regionu; powiatami z największym odpływem z powodu migracji były: miasto Kielce – minus 520 osób, powiat ostrowiecki – minus 321 oraz powiat starachowicki – minus 270 osób. Jedynym powiatem, w którym wystąpił przyrost ludności z tytułu migracji na pobyt stały był powiat kielecki (saldo plus 603 osoby).

Migracje zagraniczne rejestrowane w oparciu o zmianę zameldowania stałego mają w Świętokrzyskim niewielkie rozmiary. W regionie w 2017r. odnotowano dodatnie saldo migracji zagranicznych, na skutek większego napływu niż odpływu ludności z zagranicy do województwa. Do województwa z zagranicy przybyło łącznie 344 imigrantów, zaś wyjechało 143 mieszkańców. Najczęstszymi kierunkami emigracji były Wielka Brytania (32,2%), Niemcy (28,7%), Stany Zjednoczone (7,0%), Włochy (5,6%) oraz Austria (4,9%), natomiast większość imigrantów stanowiły osoby mieszkające dotychczas w: Wielkiej Brytanii (40,1%), Niemczech (13,7%), Irlandii (5,5%), Stanów Zjednoczonych (3,8%) oraz Holandii (3,2%).

3.1.2. Małżeństwa, rozwody, separacje.

Wskaźnikiem poddanym analizie była liczba zawieranych małżeństw i rozwodów w regionie. Począwszy od 2010 r liczba małżeństw zawieranych w Świętokrzyskim systematycznie spada, z wyjątkiem lat 2014 i 2016, w których wskaźnik wzrósł w porównaniu do roku poprzedniego. W roku 2017 w regionie zawarto 5.866 związków małżeńskich, co było wartością o 129 niższą niż w roku 2016 i o 185 niż w roku 2014. Dynamikę liczby małżeństw wyraźnie różnicowało miejsce zamieszkania – w miastach zawarto ich mniej o 5,0% wobec przyrostu na obszarach wiejskich o 4,6%.

Wykres 5. Wskaźniki zawartych małżeństw w regionie świętokrzyskim i kraju na 1000 osób.

Źródło: Bank Danych Lokalnych – GUS.

Wskaźnik małżeństw (liczba zawartych w danym roku małżeństw w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w wieku 15 lat i więcej) w świętokrzyskim jak i w kraju, w latach 2010 – 2013 ulegał istotnemu spadkowi. Lata 2013 – 2018 wskazują na wzrost wskaźnika w skali kraju oraz stabilizację w regionie. Na koniec 2017r. wskaźnik zawartych małżeństw na 1000 mieszkańców był w regionie niższy o 0,3 niż w kraju.

W roku 2017 w regionie rozwiodło się 1.788 małżeństw wobec 1.913 w roku 2014, co wskazuje na korzystną tendencję spadkową. Na tle innych regionów świętokrzyskie charakteryzuje się niższymi wskaźnikami rozwodów. W roku 2017 wskaźnik dla regionu wyniósł 1,4 na 1000 mieszkańców przy średniej krajowej 1,7.

Zmiany obserwowane są również w zakresie wieku zawierania małżeństw, decyzje o zawarciu związku małżeńskiego są podejmowane w coraz późniejszym wieku, co powoduje pośrednio, że przybywa osób pozostających w stanie wolnym oraz kobiet bezdzietnych.

W 2017r. najczęściej decyzję o formalnym usankcjonowaniu związku podejmowały osoby w grupie wiekowej 25-29 lat. W roku 2010 niespełna 39% kobiet zawarło związek małżeński w przedziale wiekowym 20 – 24 lata i 40% w przedziale 25-29 lat, natomiast w roku 2017 zaledwie 28% (spadek o 10% w stosunku do 2010 r.) kobiet zawarło związek małżeński w przedziale wiekowym 20 – 24 lata oraz nieznacznie ponad 44% (wzrost o 4% w stosunku do 2010r.) w przedziale wiekowym 25-29 lat.

Rozwody nie pozostają bez wpływu na sytuację dzieci; w 2017 r. prawie 61% wszystkich rozwodów w regionie dotyczyło rodzin z małoletnimi dziećmi, co przekłada się na grupę ponad 1.600 dzieci objętych tą sytuacją. W grupie dzieci z rozwiedzionych rodzin ponad

połowę (54%) stanowili 7–15-latkowie, 30% - 3–6-latkowie, 10% - dzieci w wieku 0–2 lata, a najmniejszą grupę tworzyła młodzież w wieku 16–17 lat – 7%.

W 2017 r. w regionie świętokrzyskim rozwiązano 7,2 tys. małżeństw, tj. o 0,2% więcej niż w roku 2013, przy czym wysoki, wynoszący blisko 25% pozostaje odsetek małżeństw rozwiązanych przez rozwód (wzrost o 30% w stosunku do 2013r.).

Tabela 4. Małżeństwa rozwiązane w regionie.

Rok	Małżeństwa rozwiązane		
	Ogółem	Przez rozwód	Przez śmierć jednego z małżonków
2013	7.223	1.383	5.840
2014	7.466	1.913	5.553
2015	7.090	1.777	5.313
2016	7.373	1.799	5.574
2017	7.237	1.788	5.449

Źródło: Bank Danych Lokalnych – GUS.

Spośród świętokrzyskich powiatów najwięcej rozwodów odnotowano w powiatach: ostrowieckim, mieście Kielce, starachowickim oraz skarżyskim. Do najczęstszych powodów orzekania rozwodu zalicza się: niedochowanie wierności małżeńskiej (30%), niezgodność charakterów (28%) oraz nadużywanie alkoholu przez jednego z małżonków (25%). Do rozwodów najczęściej dochodziło w przypadku małżeństw, w których oboje partnerzy w momencie zawierania związku byli młodzi, w przedziale wiekowym pomiędzy 20-24 rokiem życia.

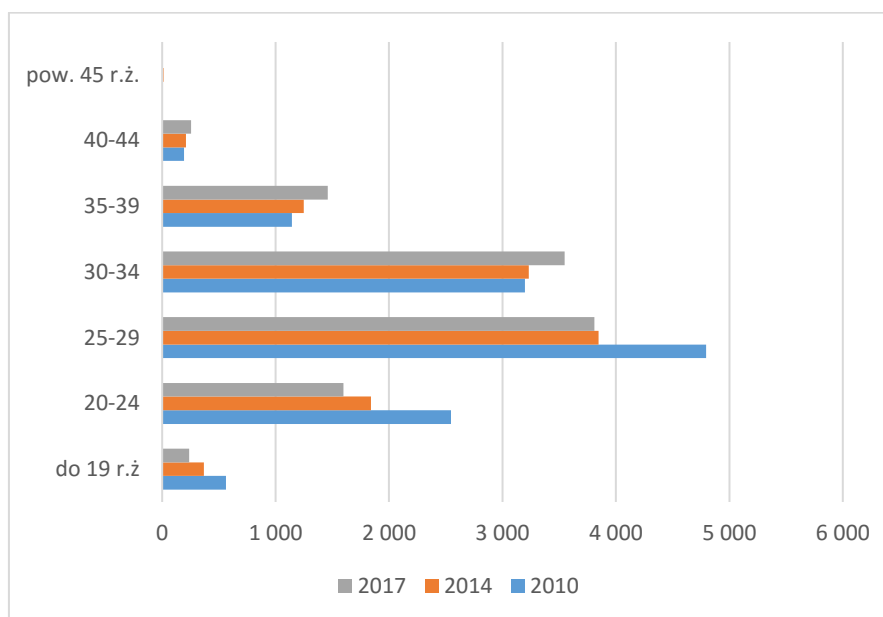
Liczba separacji w świętokrzyskim charakteryzuje się dużą zmiennością w poszczególnych latach. W 2017 r. orzeczono 60 separacji, a wobec 14 małżeństw ją zniesiono. W stosunku do 2013 r. było to więcej o 46,3%, ale z kolei w porównaniu z 2014 r. - mniej o 11,8%. Powództwo o separację wnosili osoby w każdym wieku, niemniej najwięcej separacji orzeczono wobec małżeństw w których oboje partnerzy wstąpili stosunkowo wcześniej w związek małżeński, w wieku 20–24 lat (18,3%).

3.1.3. Urodzenia żywe.

Trendem mocno zarysowującym się w społeczeństwie jest systematyczne zwiększanie wieku rodzenia dzieci przez kobiety. W coraz większej liczbie młodych rodzin funkcja prokreacyjna, która decyduje o rozwoju ilościowym i strukturze ludności schodzi na dalszy

plan, bądź jest odkładana w czasie. Wykres nr 6 obrazuje wiek kobiet rodzących pierwsze dziecko. W okresie 2014-2017 nastąpiło zwiększenie liczby kobiet rodzących po raz pierwszy w grupie wiekowej 30 – 34 oraz 35 – 39 lat, zaś spadek wśród kobiet młodszych w przedziale wiekowym 20 – 24 lata.

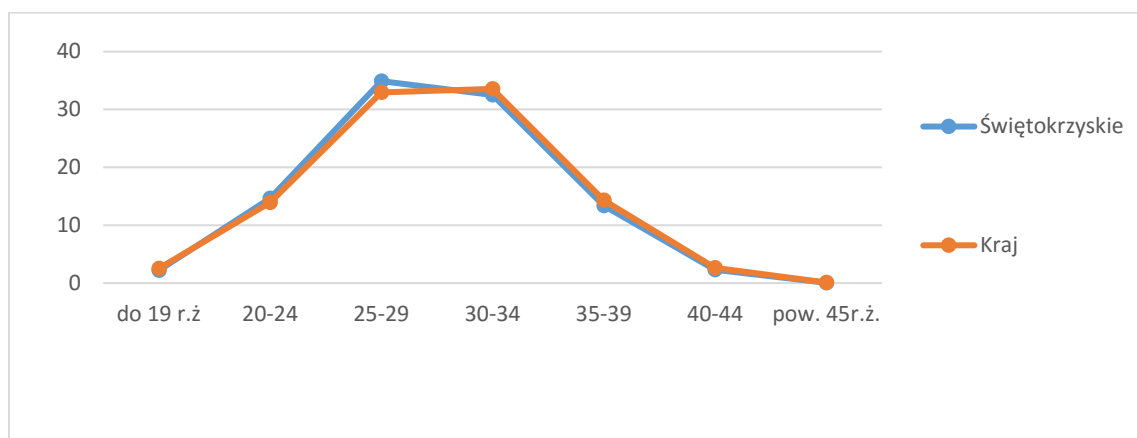
Wykres 6. Urodzenia żywe według wieku kobiet w świętokrzyskim w roku 2010, 2014 oraz 2017.

Źródło: Bank Danych Lokalnych – GUS.

Odnosząc się do skali kraju województwo świętokrzyskie wypada korzystniej pod tym względem; najliczniejszą grupę kobiet rodzących po raz pierwszy stanowiły kobiety w wieku 25 – 29 lat, zaś w przypadku skali kraju decyzję o pierwszym dziecku podejmują kobiety starsze w grupie wiekowej 30-34 lata. Analogicznie, choć różnice są mniej znaczące przedstawia się sytuacja w grupie wiekowej 20 – 24 lata – nieznacznie ponad 1% więcej mieszkank województwa świętokrzyskiego niż w kraju zdecydowało się na dziecko.

Wykres 7. Urodzenia żywe według grup wiekowych kobiet w regionie i kraju.

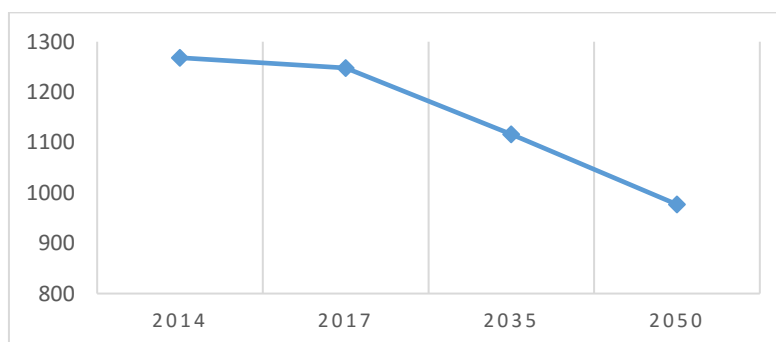

Źródło: Bank Danych Lokalnych – GUS.

3.1.4. Prognozy demograficzne dla regionu.

Prognozy demograficzne dla regionu świętokrzyskiego nie są optymistyczne. Dane Prognozy Demograficznej na lata 2014 -2050 dla Województwa Świętokrzyskiego¹ wskazują na systematyczny spadek liczby ludności, który wraz z upływem lat będzie się pogłębiał, szczególnie w społecznościach miejskich.

Wykres 8. Prognoza ludności województwa świętokrzyskiego do 2050r.

Źródło: GUS– Prognoza demograficzna na lata 2014-2050 dla województwa świętokrzyskiego.

Przyrost naturalny pozostanie ujemny w całym okresie. Przyczyni się do tego przede wszystkim dynamiczny spadek liczby urodzeń. Prognozowane są także niekorzystne zmiany w strukturze wiekowej ludności. Województwo Świętokrzyskie będzie jednym z regionów, w których proces starzenia się społeczeństwa przebiegać będzie najszybciej. Udział dzieci i młodzieży w wieku do 14 lat zmniejszy się o 4% i wyniesie w 2050r. 10,4%, przy

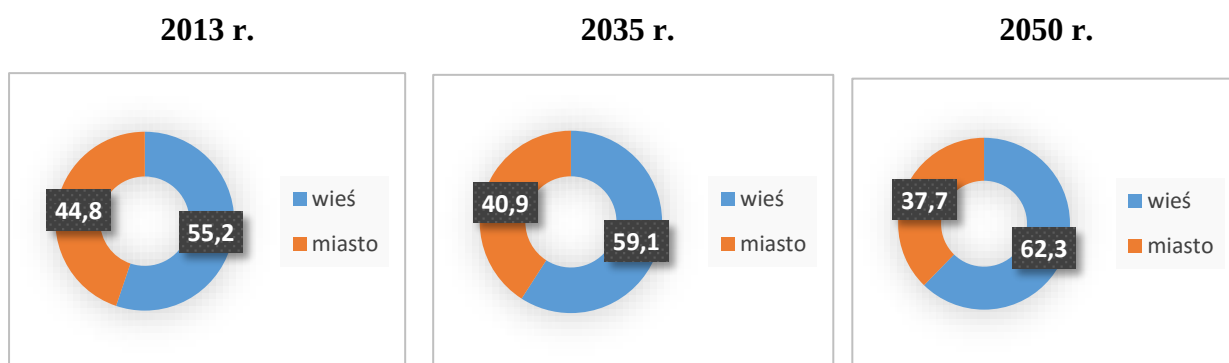
¹ Opracowanie: Główny Urząd Statystyczny

jednoczesnym zwiększeniu udziału osób w wieku powyżej 65 r.ż. z 16% do 36%. Według prognozy w 2050r. wiek środkowy (mediana wieku) wyniesie 55,9 roku, tj. o 3,4 roku więcej niż dla Polski ogółem. Ponadto ponad dwukrotnie wzrośnie w społeczeństwie odsetek osób powyżej 65 r.ż..

Podobnie, jak w całym kraju, w świętokrzyskim prognozuje się wzrost średniego wieku kobiet rodzących dzieci - z 28,9 roku w 2013 r. do 31,3 roku w 2050 r.

Prognozowane jest nasilenie zjawiska suburbanizacji polegającego na przenoszeniu się mieszkańców miast na ich bliższe lub dalsze obrzeża, co będzie prowadziło do wyludniania się centrum miast oraz rozwoju stref peryferyjnych i podmiejskich. W związku ze zjawiskiem suburbanizacji prognozuje się, iż tendencja wyludniania się miast w kolejnych dekadach będzie się pogłębiać.

Wykres 9. Ludność według miejsca zamieszkania w 2013, 2035 i 2050 roku.

Źródło: GUS– Prognoza demograficzna na lata 2014-2050 dla województwa świętokrzyskiego.

Podając za GUS, do 2050 r. udział ludności miast w strukturze ludności ogółem na terenie województwa świętokrzyskiego zmniejszy się z obecnych 45% do poziomu 40,9% w roku 2035 i zaledwie 37,7% w roku 2050.

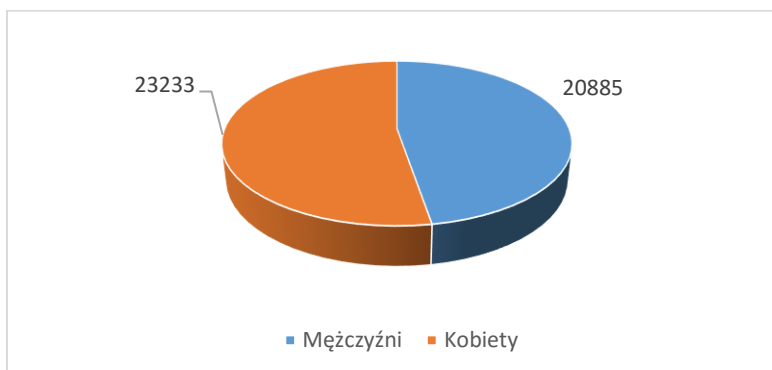
3.2. Bezrobocie.

Jednym z istotniejszych elementów wpływających na jakość życia świętokrzyskich rodzin jest stabilizacja ekonomiczna wynikająca z zatrudnienia. W tym kontekście utrata pracy, bezrobocie, a szczególnie długotrwałe bezrobocie jest podstawowym czynnikiem powodującym wykluczenie społeczne. Nie dla wszystkich rodzin zdobycie i utrzymanie stałej pracy, zapewniającej podstawowe warunki życia, leży w zasięgu ich możliwości.

Rok 2018 był kolejnym z rzędu w którym obserwowano poprawę kondycji rynku pracy w województwie świętokrzyskim. Podobnie, jak w kraju odnotowano wzrost przeciętnego zatrudnienia. Na koniec 2018r. w regionie pozostało 44.118 osób bezrobotnych co świadczy,

o spadku liczby osób bezrobotnych na poziomie 5,3%. Pośród świętokrzyskich osób bezrobotnych większość blisko 53% (23.233 osób) stanowiły kobiety.

Wykres 10. Bezrobotne kobiety i mężczyźni w 2018r.

Źródło: WUP Kielce – Informacja o poziomie i strukturze bezrobocia w woj. świętokrzyskim w 2018r.

W odniesieniu do grudnia 2017 roku liczba bezrobotnych zmniejszyła się w trzynastu powiatach, przy czym najsilniejszy procentowy spadek odnotowano w: buskim - 15,8% (261 osób), starachowickim - 11,0% (389 osób) włoszczowskim - 9,1% (130 osób), sandomierskim - 9,0% (245 osób) oraz ostrowieckim - 8,4% (397 osób). Wzrost poziomu bezrobocia wystąpił tylko w powiecie skarżyskim - 2,4% (90 osób).

Stopa bezrobocia na koniec grudnia 2018 roku ukształtowała się w województwie na poziomie 8,3%, i była wyższa niż średnia krajowa wynosząca - 5,8%. W regionie nadal utrzymuje się silne zróżnicowanie terytorialne natężenia bezrobocia. Najwyższa stopa bezrobocia wystąpiła w powiatach: skarżyskim - 15,7%, opatowskim - 13,7%, koneckim - 11,5%, ostrowieckim - 11,3% i kieleckim - 10,9%, natomiast najniższa w: buskim - 3,9%, mieście Kielce - 5,4%, włoszczowskim - 6,3%, pińczowskim - 6,6% oraz sandomierskim - 6,8%.

W szczególnym położeniu na rynku pracy znajdują się kobiety. Populacja bezrobotnych kobiet na przestrzeni 2018r. zmniejszyła się o 4,1% tj. 992 osoby. Najwyższy odsetek bezrobotnych kobiet odnotowano w powiatach: jędrzejowskim - 62,4%, włoszczowskim - 61,7%, pińczowskim - 59,3%, staszowskim - 57,6% oraz koneckim - 57,1%, natomiast najniższy w m. Kielce - 48,1% oraz w powiecie opatowskim - 48,3% i skarżyskim - 49,6%.

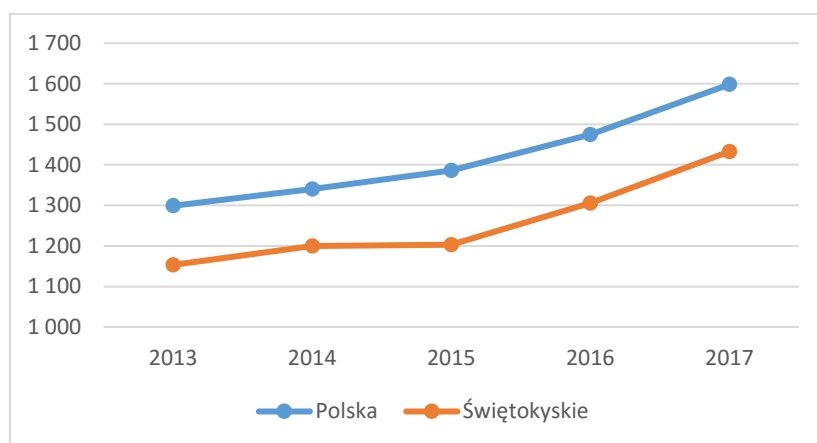
3.3. Sytuacja materialna świętokrzyskich rodzin.

Sytuacja materialna gospodarstw domowych w województwie świętokrzyskim w 2017r. była lepsza niż w 2016 r. Gospodarstwa domowe osiągały wyższe dochody i ponosiły większe

wydatki. Wzrosła nadwyżka dochodów nad wydatkami, co dało gospodarstwom domowym większe możliwości oszczędzania.

Przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na osobę w świętokrzyskich gospodarstwach domowych w roku 2017 wyniósł 1.432,68 zł, co oznacza, że był o blisko 9% wyższy, niż w roku poprzednim. Stale utrzymująca się tendencja rosnąca tego wskaźnika jest charakterystyczna nie tylko dla naszego regionu, ale także dla wszystkich pozostałych w kraju. Jednak osiągnięta kwota lokuje województwo świętokrzyskie na 15 miejscu pod względem wysokości przeciętnego miesięcznego dochodu rozporządzalnego i jest o 165 zł niższa, niż przeciętny dochód rozporządzalny na osobę w Polsce. Należy zaznaczyć, że na przestrzeni ostatnich lat dysproporcja pomiędzy przeciętnym miesięcznym dochodem na osobę w regionie i kraju uległa 4% zmniejszeniu.

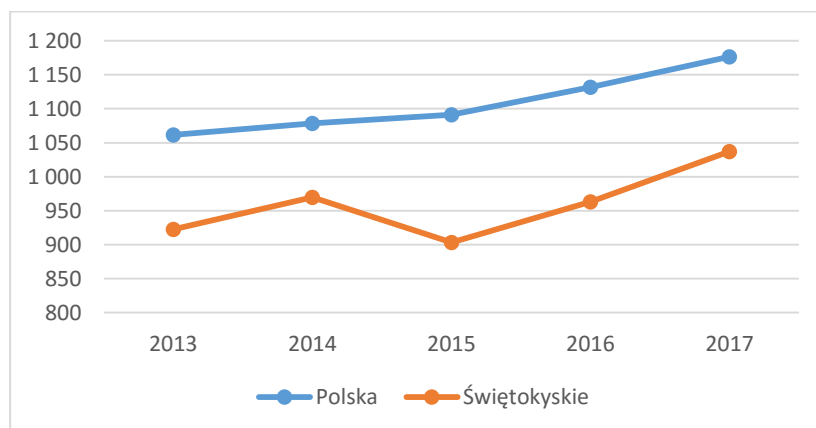
Wykres 11. Przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na osobę w gospodarstwie domowym w latach 2013-2017 (w zł).

Źródło: Bank Danych Lokalnych – GUS.

Wydatki mieszkańca świętokrzyskiego w gospodarstwie domowym sięgnęły w 2017 roku 1.037,06 zł, co było kwotą o 7,6% wyższą niż w roku 2016. Wydatki w województwie były niższe od przeciętnych wydatków w kraju o 139,38 zł tj. o 11,8%. Tendencja wzrostowa wydatków dotyczy całego kraju, przy czym wzrost na poziomie krajowym w latach 2010-2017 wyniósł 15,8% natomiast w regionie świętokrzyskim był istotnie wyższy i wyniósł 20%.

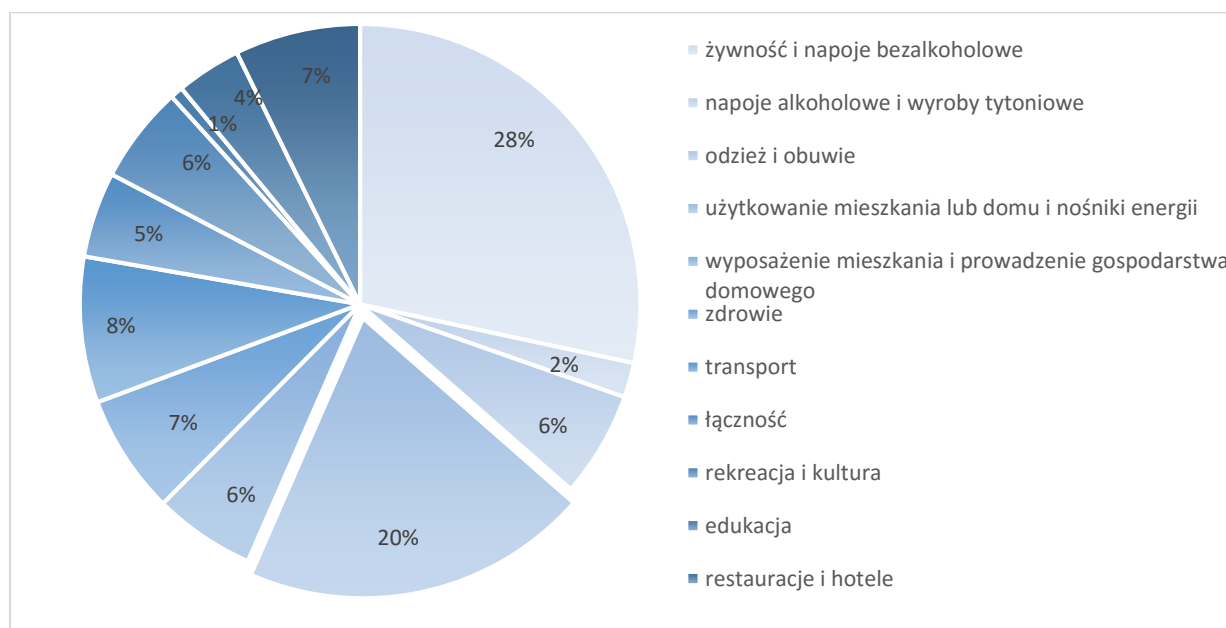
Wykres 12. Przeciętne miesięczne wydatki na osobę w gospodarstwie domowym w latach 2013-2017 (w zł).

Źródło: Bank Danych Lokalnych – GUS.

Jeśli przyrzeć się danym dotyczącym struktury wydatków w gospodarstwie domowym zauważamy, że w 2017 r. w ogólnych wydatkach dominującą pozycję zajmowały wydatki na żywność i napoje bezalkoholowe - na te towary przeznaczonych zostało 28% wydatków świętokrzyskich gospodarstw domowych. Kolejnym co do wielkości, wydatkiem były opłaty za użytkowanie mieszkania i nośniki energii (20% wydatków ogółem). Znaczące pozycje w budżecie rodzin zajmowały także wydatki na transport (8 %) oraz zdrowie (7%). Blisko 6% wydatków stanowiły wydatki na wyposażenie mieszkania i prowadzenie gospodarstwa domowego. Niespełna 1%, czyli najmniej ze wszystkich pozycji gospodarstwa domowe przeznaczyły na edukację.

Wykres 13. Struktura wydatków w gospodarstwie domowym w regionie w 2017 r.

Źródło: Bank Danych Lokalnych – GUS.

Struktura wydatków budżetów gospodarstw domowych mieszkańców województwa świętokrzyskiego nie odbiegała znacząco od obserwowanej w kraju. Niemniej jednak więcej niż średnio wydatkowano na: żywność i napoje bezalkoholowe (udział w województwie był o 3,0% wyższy niż średnia krajowa), zdrowie (o 1,1%), odzież i obuwie (o 0,6 %), wyposażenie mieszkania i prowadzenie gospodarstwa domowego (o 0,4%).

Uzupełnieniem przytoczonych powyżej danych dotyczących dochodów i wydatków w gospodarstwach domowych mogą być dane obrazujące subiektywną ocenę sytuacji materialnej.

Tabela 5. Subiektywna ocena sytuacji materialnej gospodarstw domowych.

	2016	2017
	w % danej grupy	
Bardzo dobra	9,6	12,5
Raczej dobra	21,0	21,6
Przeciętna	57,3	54,6
Raczej zła	10,0	9,1
Zła	2,1	2,2

Źródło: Budżety gospodarstw domowych w województwie świętokrzyskim w 2017 r. GUS.

Wzrost dochodów, przy jednoczesnym zwiększeniu wydatków i oszczędności gospodarstw domowych przełożyły się na lepszą ocenę aktualnej sytuacji finansowej. W 2017r., 34,1% gospodarstw domowych postrzegało swoją sytuację materialną jako raczej dobrą albo bardzo dobrą, a 11,3% jako raczej złą albo złą, podczas gdy w 2016 r. odpowiednio: 30,6% i 12,1%.

3.4. Ubóstwo

Jednym ze wskaźników kondycji materialnej jest wskaźnik zagrożenia ubóstwem, czyli odsetek populacji osiągającej dochód plasujący ją poniżej pewnej granicy.

Ubóstwo jest pojęciem wielowymiarowym, ogólnie określającym brak dostatecznych środków materialnych dla zaspokojenia podstawowych potrzeb jednostki, w szczególności m.in.: w zakresie jedzenia, schronienia, ubrania oraz podstawowych potrzeb kulturalnych i społecznych.

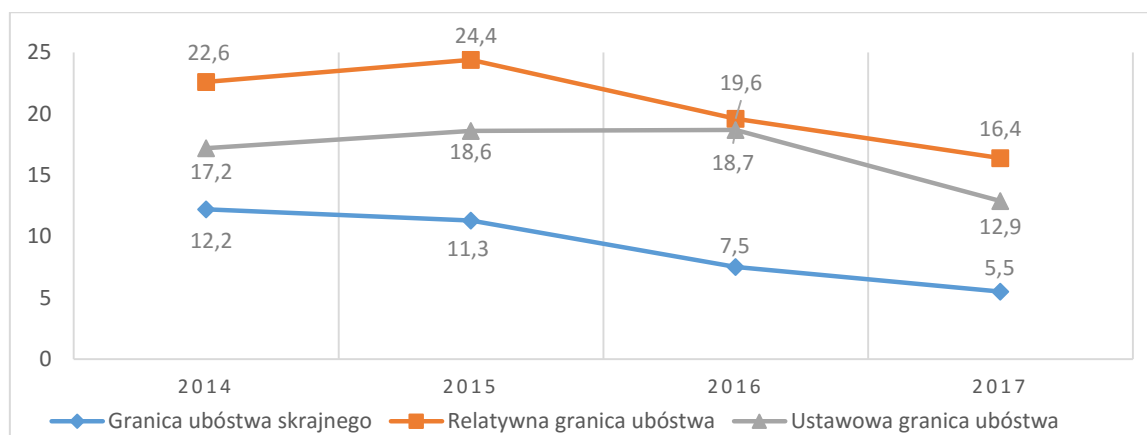
Jednym ze wskaźników jest **minimum egzystencji**, (ubóstwo skrajne) czyli dochód zapewniający zaspokojenie tylko tych potrzeb, które zapewniają fizyczne przetrwanie, co

oznacza, że osoby żyjące poniżej granicy minimum egzystencji mają problemy z zaspokojeniem potrzeb podstawowych i zagrożona jest ich biologiczna egzystencja. W 2017 roku na terenie województwa świętokrzyskiego 5,5% jego mieszkańców żyło poniżej minimum egzystencji, co oznacza, iż co 20 osoba miała problemy z zaspokojeniem potrzeb podstawowych.

Odnosząc się do innych wskaźników zagrożenia ubóstwem, 12,9% mieszkańców regionu żyło poniżej granicy **ubóstwa ustawowego**, wyznaczanego przez kwotę kryterium dochodowego uprawniającego, zgodnie z ustawą o pomocy społecznej, do ubiegania się o świadczenie pieniężne w ramach systemu pomocy społecznej.

Jeśli weźmiemy pod uwagę **wskaźnik ubóstwa relatywnego** tj. odsetek osób w gospodarstwach domowych, których poziom wydatków (w tym również wartość artykułów otrzymywanych bezpłatnie i wartość spożycia naturalnego) był niższy niż 50% średnich miesięcznych wydatków ustalonych na poziomie wszystkich gospodarstw domowych sytuacja mieszkańców województwa na tle innych województw w Polsce jest stosunkowo dobra. Poniżej granicy ubóstwa relatywnego w 2017r. żyło na terenie świętokrzyskiego 16,4% osób.

Wykres 14. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem ekonomicznym w latach 2014-2017 w województwie świętokrzyskim.

Źródło: Indeks zagrożenia ubóstwem w województwie Świętokrzyskim w 2017r.

Na podstawie danych dotyczących zasięgu ubóstwa w regionie świętokrzyskim na przestrzeni lat 2014-2017 odnotowano spadek we wszystkich trzech wskaźnikach zagrożenia ubóstwem.

W analizowanym okresie w regionie świętokrzyskim odnotowano spadek stopy ubóstwa skrajnego z 12,2% w 2014 roku do 5,5% w roku 2017. W przypadku relatywnej granicy ubóstwa w 2017 roku odnotowano spadek o 8% na przestrzeni minionych trzech lat. Ustawowa granica ubóstwa w latach 2014-2016 utrzymywała się na zbliżonym poziomie,

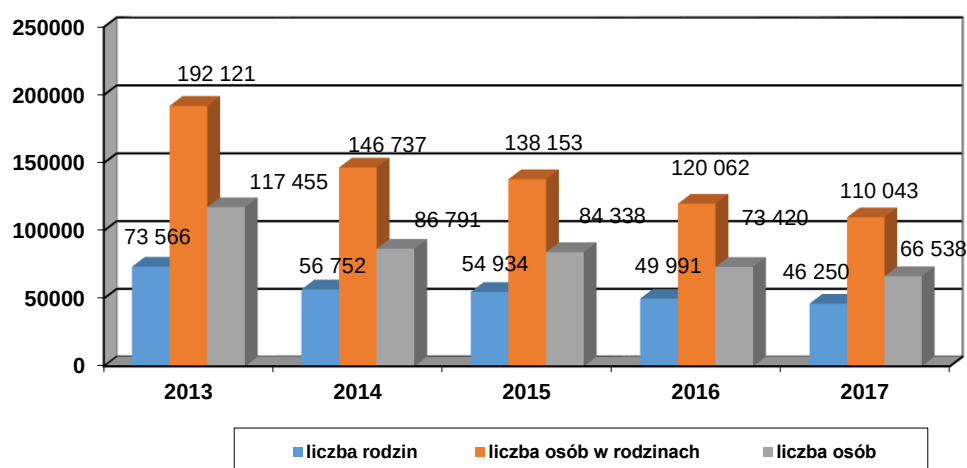
natomiast w 2017 roku odnotowano spadek omawianej stopy ubóstwa o 5,8% w odniesieniu do roku 2016.

Stosunkowo dobra sytuacja materialna gospodarstw domowych w regionie świętokrzyskim nie oznacza, iż można bagatelizować trudną sytuację materialną rodzin, które zagrożone są ubóstwem i nie są w stanie zaspokajać ważnych potrzeb życiowych. Zadaniem instytucji publicznych jest stworzenie możliwości i warunków, które te potrzeby pomogą zaspokoić.

3.5. Rodziny świętokrzyskie w systemie pomocy społecznej.

W regionie świętokrzyskim w 2017r. świadczeniami pomocy społecznej objęto 46.250 tysięcy rodzin, a tym samym nieznacznie ponad 110 tysięcy osób w tych rodzinach.

Wykres 15. Liczba osób, rodzin oraz liczba osób w rodzinach, którym przyznano świadczenia pomocy społecznej w latach 2013 - 2017.

Źródło: opracowanie własne ROPS na podstawie OZPS za 2017r.

W świetle przedstawionych danych w okresie 2013-2017 widoczny jest ujemny trend w zakresie liczby rodzin i osób, którym przyznano świadczenia pomocy społecznej. W regionie świętokrzyskim w 2017r. liczba rodzin, która otrzymała wsparcie i pomoc z zakresu świadczeń pomocy społecznej była niższa o 7,5% w stosunku do 2016r. zaś liczba osób w rodzinach zmniejszyła się o 8,3%.

Odsetek mieszkańców korzystających ze świadczeń pomocy społecznej w 2017 roku w poszczególnych powiatach i gminach regionu różni się od średniej dla województwa wynoszącej 4,8 ogółu mieszkańców. Najkorzystniejsza sytuacja pod tym względem miała miejsce w powiecie kazimierskim (3,3% ogółu mieszkańców) oraz powiecie ostrowieckim,

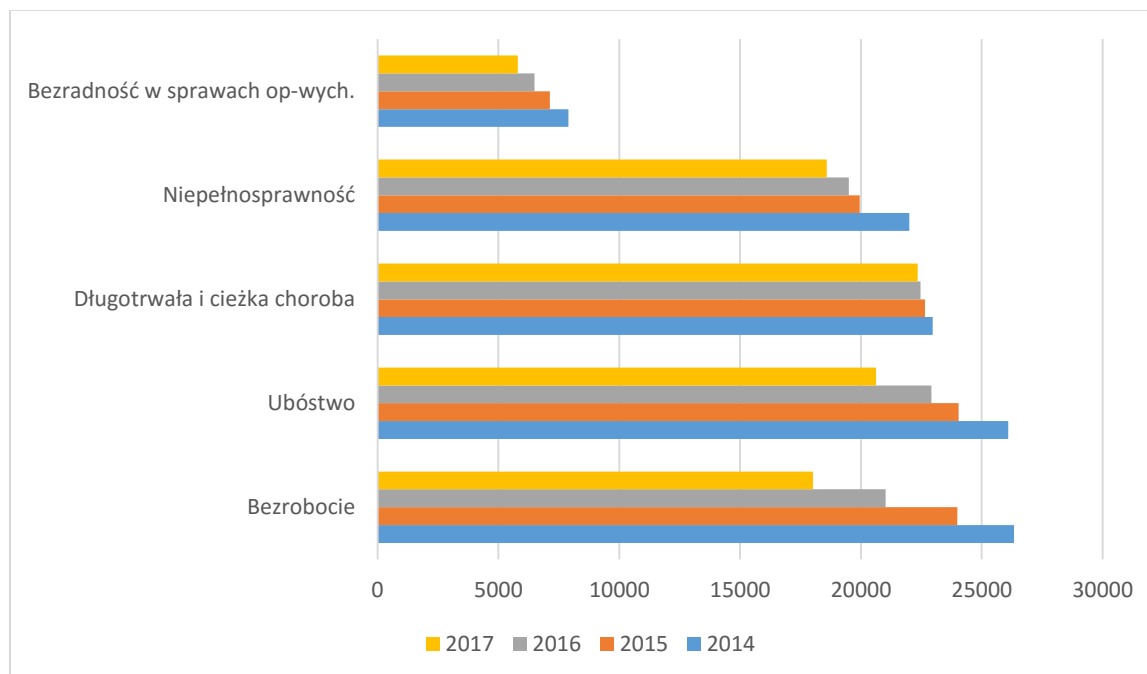
pińczowskim i włoszczowskim – po 3,9%. Natomiast najmniej korzystnymi wskaźnikami charakteryzowały się powiaty: staszowski – 6,6% ogółu mieszkańców oraz sandomierski – 6,3%.

Najliczniejszą grupę osób, którym przyznano świadczenia stanowią osoby w wieku produkcyjnym **53%** osób, a następnie **30%** w wieku przedprodukcyjnym (0-17 lat); **17%** beneficjentów stanowią osoby w wieku poprodukcyjnym.

Dane dotyczące powodów przyznania pomocy, uwzględniają wszystkie przyczyny trudnej sytuacji życiowej wymieniono w art. 7 ustawy z dnia 12 marca 2004r. o pomocy społecznej.

Analizując dane należy mieć na uwadze fakt, iż w jednej rodzinie może wystąpić kilka przyczyn przyznania pomocy w związku z tym jedna rodzina może być wykazana przy jednej lub przy kilku przyczynach przyznawania pomocy społecznej. Wśród problemów, które są najczęściej przesłanką udzielania świadczeń z pomocy społecznej największy udział w 2017r. miały: długotrwała i ciężka choroba (22.349 rodzin), ubóstwo (20.619 rodzin), niepełnosprawność (18.516 rodzin) oraz bezrobocie (18.020 rodzin).

Wykres 16. Struktura najczęstszych powodów przyznawania pomocy społecznej w regionie świętokrzyskim – 2014 – 2017.

Źródło: opracowanie własne ROPS na podstawie OZPS za 2017r.

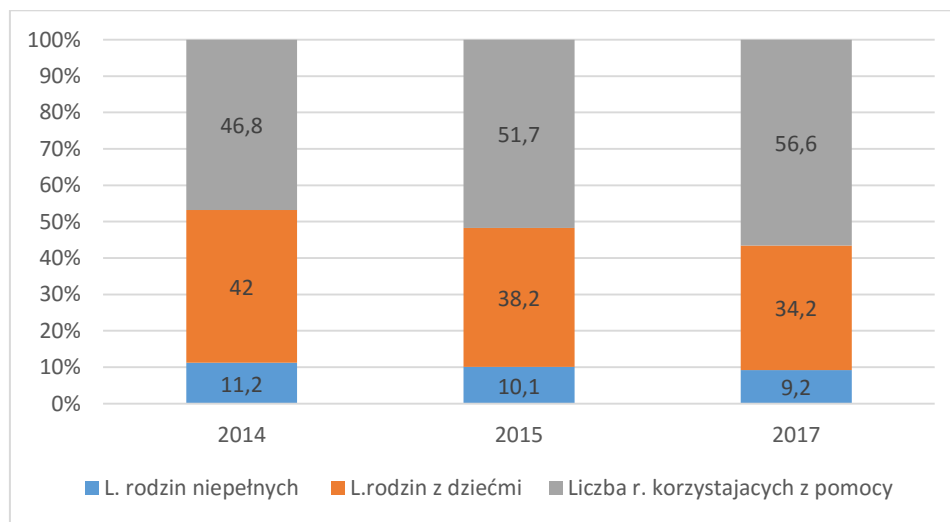
Powyższe zestawienie wskazuje, że po raz pierwszy w analizowanym okresie jako najczęściej występująca przyczyna udzielenia świadczeń pomocy społecznej wystąpiła długotrwała i ciężka choroba, a nie dominujące w latach wcześniejszych bezrobocie.

Analizując powody udzielania pomocy społecznej obserwowalne są pewne tendencje. Obserwujemy spadek liczby klientów pomocy społecznej, którzy otrzymują wsparcie z każdego z powodów, przy czym największy spadek obserwowany jest przypadku bezrobocia i ubóstwa.

3.5.1. Typy rodzin objętych pomocą społeczną

Rodziny z większą liczbą dzieci, należą do typu struktury rodzin, które mogą być szczególnie narażone na występowanie zjawisk socjalnych. Dane² wskazują na systematyczne zmniejszanie ogólnej liczby rodzin, w tym rodzin z dziećmi korzystających ze świadczeń pomocy społecznej. Odsetek rodzin z dziećmi w systemie pomocy społecznej wyniósł w 2017r. nieznacznie ponad 34% wszystkich rodzin, co stanowi o 4% spadku w stosunku do roku 2016 i prawie 8% do roku 2014. Natomiast udział rodzin niepełnych czyli samotnych ojców lub matek wychowujących dzieci w ogóle rodzin z dziećmi, którym przyznawana była pomoc społeczna wykazuje się na przestrzeni minionych lat nieznacznym spadkiem i w 2017 r. wyniósł 9,2%.

Wykres 17. Udział rodzin z dziećmi w ogóle rodzin objętych pomocą społeczną i udział rodzin niepełnych w ogóle rodzin z dziećmi objętych pomocą społeczną w świętokrzyskim.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Sprawozdanie MPIPS-03.

Analizując strukturę rodzin posiadających dzieci, którym przyznawana była pomoc społeczna zauważyć należy, że zdecydowaną większość rodzin stanowiły te posiadające 1 i 2 dzieci – w 2017 r. łącznie osiągnęły poziom blisko 76% wszystkich rodzin z dziećmi objętych

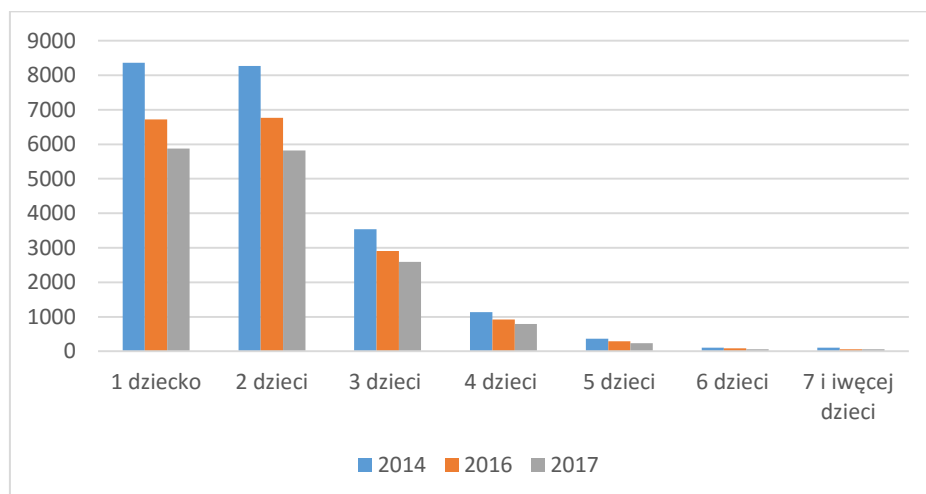
² Sprawozdanie MPIPS-03

pomocą. Z kolei rodzin z 3 dzieci objętych świadczeniami pomocy społecznej było niecałe 17% (w stosunku do wszystkich rodzin z dziećmi objętych pomocą społeczną), rodzin z 4 dzieci 5%, rodzin z 5 dzieci zaledwie 1,5%, a rodzin z 6 oraz 7 i więcej dzieci – nieco ponad 0,7%.

Dane MRPiPS wskazują, że rodziny wielodzietne (3 i więcej dzieci) stanowiły w regionie w 2017 r. prawie jedną czwartą ogółu rodzin z dziećmi objętych pomocą społeczną. Ze wsparcia w ramach systemu pomocy społecznej skorzystało 15.436 rodzin z dziećmi, w tym 3.724 rodzin 3+. Oznacza to, że co czwarta rodzina wielodzietna w regionie była klientem pomocy społecznej (24% rodzin wielodzietnych w regionie).

Wśród rodzin posiadających 3 i więcej dzieci i korzystających z systemu pomocy społecznej 16% (672 rodziny) stanowiły rodziny niepełne.

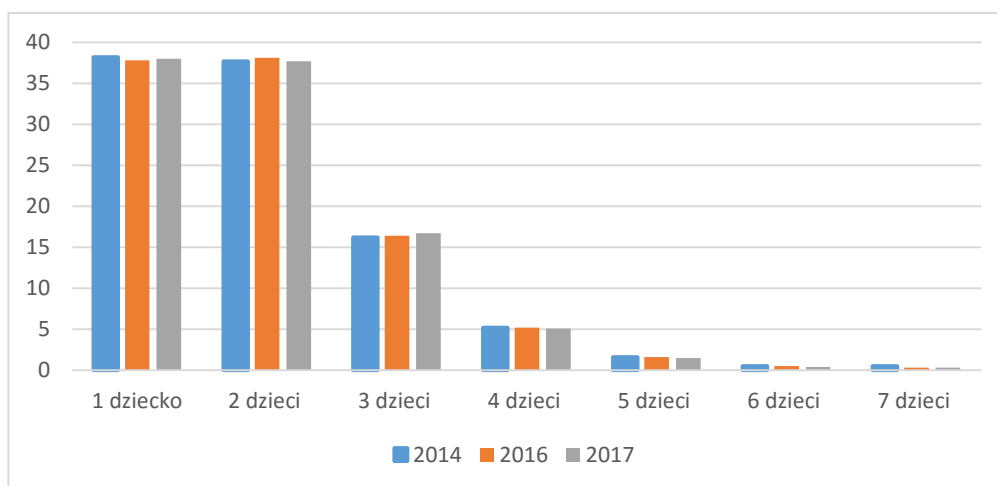
Wykres 18. Liczba rodzin z poszczególną liczbą dzieci korzystających z pomocy społecznej w Świętokrzyskim w latach 2014-2017.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Sprawozdanie MPIPS-03.

Na przestrzeni minionych lat zauważyć można tendencję zmniejszania liczby rodzin korzystających z pomocy społecznej w każdej kategorii; najsilniej jest to widoczne w przypadku rodzin z 1 lub dwojgiem dzieci – zmniejszenie odpowiednio o 2.485 i 2.537 rodzin. Niemniej jednak udział procentowy rodzin z poszczególną liczbą dzieci w ogóle rodzin z dziećmi korzystających z pomocy społecznej jest stabilny i nie wskazuje na zmiany.

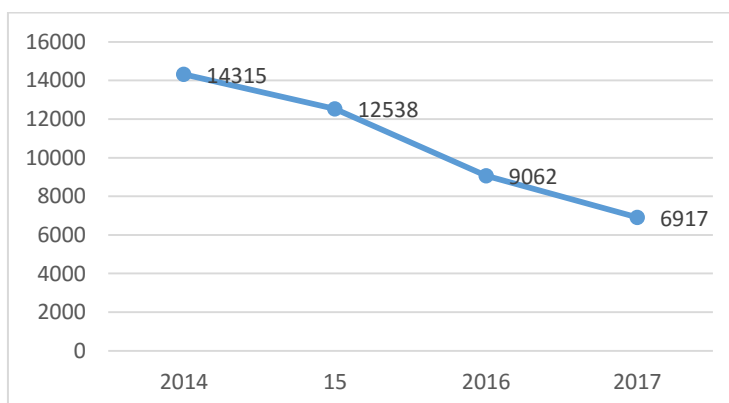
Wykres 19. Udział rodzin z poszczególną liczbą dzieci w ogóle rodzin z dziećmi korzystających z pomocy społecznej w latach 2014-2017

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Sprawozdanie MPIPS-03.

Szczególną grupą rodzin w systemie pomocy społecznej są rodziny wieloproblemowe. Termin ten został utworzony przez pracowników socjalnych na skutek dostrzeżenia złożoności sytuacji życiowych klientów, którzy często przez lata korzystają z różnorodnych świadczeń socjalnych. Każda z tych rodzin boryka się z wieloma trudnościami, które nakładają się na siebie nawzajem, zwiększając tę złożoność i komplikując życie codzienne. Znamionym problemem rodzin wieloproblemowych jest problem bardzo częstego dziedziczenia statusu, a tym samym stając się kolejnym pokoleniem korzystającym z pomocy społecznej. Najczęstsze problemy rodzin to, oprócz ubóstwa, sprzężone z tym zjawiskiem: bezrobocie, niezaradność życiowa, nieumiejętność prowadzenia gospodarstwa domowego, uzależnienia, wielodzietność, samotne macierzyństwo, często także przemoc domowa.

Wykres 20. Liczba rodzin wieloproblemowych w regionie w latach 2014- 2017.

Źródło: Monitoring za 2017r. Regionalnego Programu Wspierania Rodziny i Systemu Pieczy Zastępczej na lata 2013 – 2018.

Dane wykazują, iż na terenie świętokrzyskiego w 2017r. zostało zidentyfikowanych 6.917 rodzin wieloproblemowych, zaś wieloletni trend wskazuje na zmniejszanie się jej liczby. Największą liczbę rodzin wieloproblemowych wskazano w gminie: Bogoria - 694, Starachowicach – 632, Jędrzejowie – 559 rodzin oraz Radoszycach - 500.

IV. Diagnoza systemu wsparcia i pieczy zastępczej w regionie.

4.1. Realizacja zadań przez samorządy gminne.

Na przestrzeni ostatnich lat wzrosło zainteresowanie problematyką pomocy i wsparcia udzielanych dziecku i rodzinie w środowisku zamieszkania, czyli w środowisku lokalnym. Rodziny potrzebują pomocy w rozwiązywaniu problemów dnia codziennego, radzenia sobie z dziećmi, a także wsparcia w rozwiązywaniu różnorodnych kryzysów. Rodziny przeżywające sytuacje kryzysowe mają problem z samodzielnym przezwyciężaniem zaistniałych przejściowych lub długotrwałych sytuacji, czy też uporaniem się z wewnętrznymi konfliktami. Dlatego też rodzina przeżywająca trudności w wypełnianiu swoich funkcji opiekuńczo-wychowawczych objęta jest wsparciem ze strony państwa, które w pierwszej kolejności ma za zadanie pobudzenie naturalnej aktywności oraz przekonania o możliwościach samonaprawczych tkwiących w zasobach rodzinnych. Wsparcie dla rodzin przeżywających trudności we właściwym wypełnianiu obowiązków względem dziecka polega w szczególności na: analizie sytuacji rodziny oraz przyczyn kryzysu w rodzinie, rozwijaniu umiejętności opiekuńczo-wychowawczych rodziców, podnoszeniu świadomości w zakresie planowania oraz funkcjonowania rodziny oraz pomocy w integracji, przeciwdziałaniu marginalizacji i degradacji społecznej jak również dążeniu do reintegracji rodziny³.

Samorządy lokalne odpowiadają za tworzenie i funkcjonowanie lokalnego systemu opieki i wsparcia nad dzieckiem i rodziną, który powinien być spójny, uwzględniać prawo rodziny do zachowania własnej tożsamości, a także konsekwentnie realizować zasadę podstawowej roli opiekuńczej i wychowawczej rodziny w procesie rozwoju dziecka.

4.1.1. Praca z rodziną.

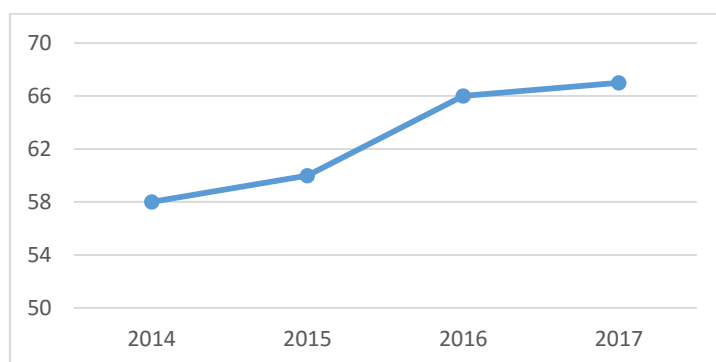
Praca z rodziną stanowi jedną z najważniejszych form wspierania rodziny przeżywającej trudności opiekuńczo-wychowawcze. Głównymi formami pracy z rodziną są: konsultacje i poradnictwo specjalistyczne, terapia i mediacja, usługi dla rodzin z dziećmi (w tym usługi opiekuńcze i specjalistyczne), pomoc prawna (szczególnie w zakresie prawa

³ Rodzinna piecza zastępcza – poradnik praktyczny, red. Agnieszka Kwaśniewska-Sadkowska, Warszawa 2015,

rodzinnego), jak również organizowanie dla rodzin spotkań (grup wsparcia i grup samopomocowych), mających na celu wymianę ich doświadczeń oraz zapobieganie izolacji.

Dane Monitoringu za 2017r. Regionalnego Programu Wspierania Rodziny i Systemu Pieczy Zastępczej na lata 2013 – 2018 wskazują, że liczba gmin udzielających wsparcia dla rodzin obejmującego konsultacje, poradnictwo specjalistyczne oraz poradnictwo prawne systematycznie wzrasta. W 2017 roku 67 samorządów gminnych oferowało tego typu wsparcie dla rodzin, co było wartością o 1 większą niż w roku 2016 i 9 większą niż w roku 2014.

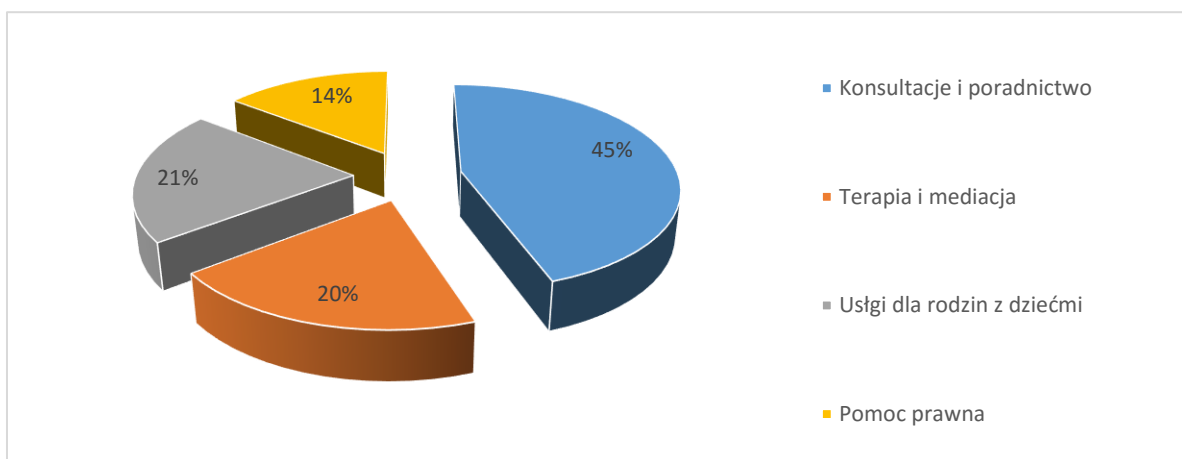
Wykres 21. Liczba gmin oferujących wsparcie dla rodzin w latach 2014-2017.

Źródło: Monitoring za 2017r. Regionalnego Programu Wspierania Rodziny i Systemu Pieczy Zastępczej na lata 2013 – 2018.

Do najczęściej realizowanych form wspierania rodziny przeżywającej trudności opiekuńczo – wychowawcze w regionie świętokrzyskim należą poradnictwo i konsultacje, ulgi dla rodzin oraz terapia i mediacja.

Wykres 22. Formy pracy z rodziną realizowane przez gminy.

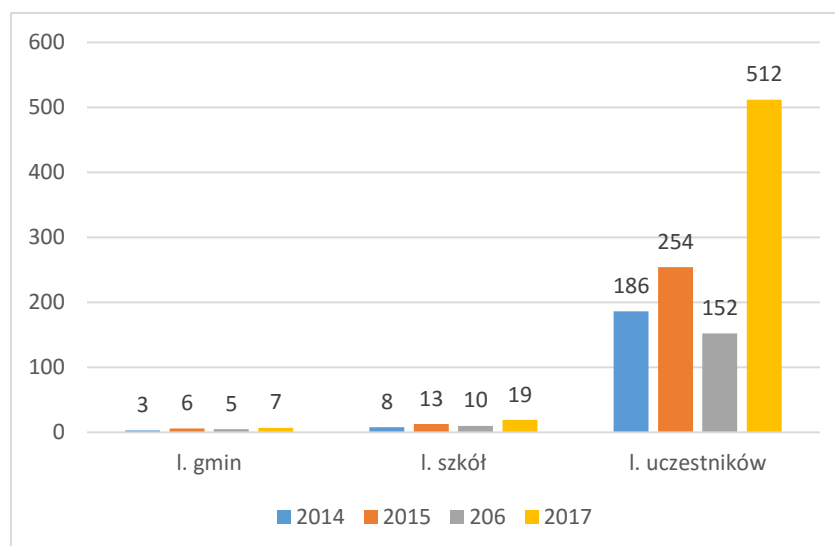

Źródło: Monitoring za 2017r. Regionalnego Programu Wspierania Rodziny i Systemu Pieczy Zastępczej na lata 2013 – 2018.

W województwie świętokrzyskim praca z rodziną jest prowadzona we wszystkich formach wskazanych w Ustawie. Konsultacje i poradnictwo specjalistyczne realizowane jest w trzydziestu czterech jednostkach specjalistycznego poradnictwa. Agregując dane do poziomu powiatów wynika, że pomimo funkcjonowania na terenie każdego z powiatów w regionie punktów poradnictwa ich rozmieszczenie jest nierównomierne: największą liczbą wykazują się powiat kielecki oraz miasto Kielce – odpowiednio 11 i 6 punktów poradnictwa, zaś najmniejszą – po jednym powiaty: buski, opatowski, pińczowski, staszowski i włoszczowski.

Innym ważnym zadaniem realizowanym przez samorządy gminne jest organizowanie i prowadzenie akademii i szkół dla kobiet w ciąży oraz przyszłych i obecnych rodziców. Tego typu forma promowania właściwego przygotowania do pełnienia roli małżeńskiej i rodzinnej była podejmowana w 7 gminach naszego regionu. Łącznie w 19 zorganizowanych szkołach/akademiach uczestniczyło 512 osób. Dane wskazują na duże potrzeby i zainteresowanie tego typu formami wsparcia.

Wykres 23. Szkoły i akademie dla rodziców w latach 2014 – 2017.

Źródło: Monitoring za 2017r. Regionalnego Programu Wsparcia Rodziny i Systemu Pieczy Zastępczej na lata 2013 – 2018.

4.1.2. Asystent rodziny w świętokrzyskich gminach.

Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej z dnia 9 czerwca 2011 r. wprowadziła do systemu pomocy społecznej funkcję asystenta rodziny.

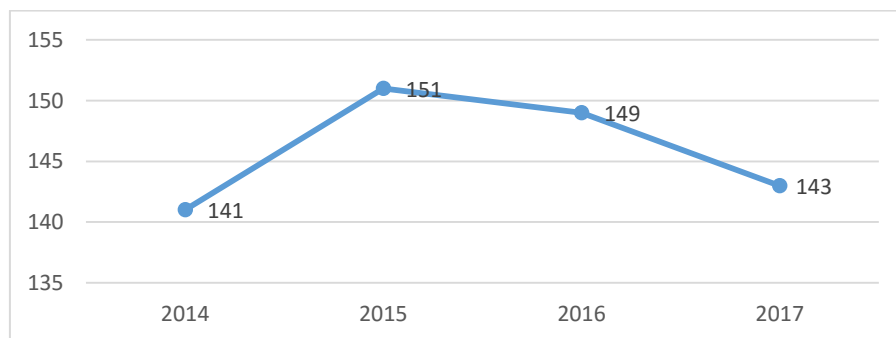
W założeniu asystent ma pełnić odmienną rolę niż pracownik socjalny; jest bliżej rodziny i jej problemów. Nienormowany czas pracy asystenta pozwala na elastyczną i dostosowaną do realnych potrzeb rodziny pracę. Asystent wspiera rodzinę, aby samodzielnie mogła pokonywać trudności życiowe, zwłaszcza dotyczące opieki i wychowania dzieci. Asystent towarzyszy rodzicom we wprowadzeniu zmian w ich myśleniu, zachowaniu,

koniecznych do tego, aby środowisko rodzinne sprzyjało bezpieczeństwu i prawidłowemu rozwojowi dzieci. Asystent rodziny pracuje z rodziną w miejscu jej zamieszkania lub w miejscu przez nią wskazanym. Działania asystenta rodziny z założenia są dwutorowe. Głównie mają na celu poprawienie sytuacji rodzinnej dziecka, gdy znajduje się ono pod pieczę rodzicielską, natomiast gdy znajdzie się poza nią - umożliwienie jego powrotu do rodziny. Liczba rodzin, z którymi jeden asystent rodziny może w tym samym czasie prowadzić pracę, jest uzależniona od stopnia trudności wykonywanych zadań, jednak nie może przekroczyć 15. Cechami charakterystycznymi asystowania jest indywidualizacja pracy, która wynika z małej liczby odbiorców, dostosowanie do ich realnych potrzeb.

Asystent rodziny staje się coraz bardziej znaczącym elementem systemu wspierania rodziny w środowisku. Jak jest to ważna funkcja wynika z faktu, iż zatrudnienie w zawodzie asystenta rodziny jest promowane w trybie konkursowym i programowym w ramach *Programu asystent rodziny i koordynator rodzinnej pieczy zastępczej*, którego organizatorem jest Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej. Celem zwiększenia dostępności usług asystenta rodziny w 2017 roku 98 samorządów gminnych regionu przystąpiło do Programu otrzymując 2.572.450 zł dofinansowania. Największe kwoty pozyskało miasto Kielce – 239.468 zł oraz gmina Jędrzejów 126.000zł, zaś najmniej: gmina Strawczyn – 3.500 zł oraz gmina Pacanów – 4.500 zł.

Według stanu na dzień 31 grudnia 2017 roku w województwie świętokrzyskim z rodzinami pracowało 143 asystentów.

Wykres 24. Liczba asystentów rodziny w latach 2014 – 2017.

Źródło: Monitoring za 2017r. Regionalnego Programu Wspierania Rodziny i Systemu Pieczy Zastępczej na lata 2013 – 2018.

Dane przedstawione na wykresie wskazują, że liczba asystentów rodzin utrzymuje się względnie na tym samym poziomie: ok. 145 pracowników, chociaż od roku 2015 występuje niewielki spadek poziomu zatrudnienia asystentów rodziny. Niekorzystną tendencją jest wzrost

liczby gmin nie zatrudniających asystentów rodziny. W 2017 roku nie zatrudniały ośrodki pomocy społecznej w gminie Słupia Jędrzejowska, Smyków, Baćkowice, Iwaniska, Sadowie.

Tabela 6. Liczba zatrudnionych asystentów rodzin w świętokrzyskich gminach w latach 2016-2017 z uwzględnieniem podziału na powiaty.

Powiat	Liczba zatrudnionych asystentów rodziny		Liczba rodzin objętych asystenturą rodzinną		Liczba osób w tych rodzinach		Liczba dzieci w tych rodzinach	
	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017
Buski	9	9	81	94	349	377	186	199
Jędrzejowski	15	15	137	156	557	626	323	374
Kazimierski	6	5	43	48	206	192	122	109
Miasto Kielce	14	13	114	161	395	501	162	198
Kielecki	27	27	295	330	1044	1261	722	700
Konecki	14	12	111	116	424	430	248	244
Opatowski	7	5	79	63	340	262	199	148
Ostrowiecki	9	9	91	94	392	374	275	209
Pińczowski	5	5	43	49	219	215	140	142
Sandomierski	10	11	97	109	373	471	232	234
Skarżyski	10	10	118	110	474	443	262	251
Starachowicki	7	6	95	87	351	307	220	212
Staszowski	10	10	114	99	247	424	301	268
Włoszczowski	6	6	57	52	268	214	158	127
RAZEM	149	143	1475	1568	5639	6097	3550	3415

Źródło: Monitoring za 2017r. Regionalnego Programu Wspierania Rodziny i Systemu Pieczy Zastępczej na lata 2013 – 2018.

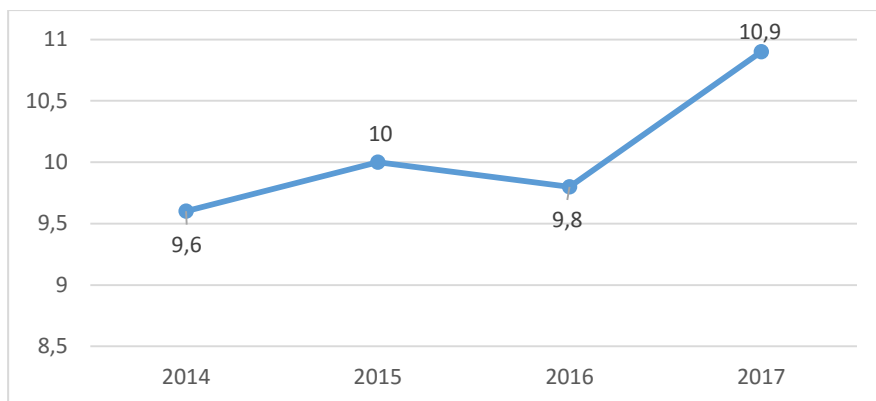
Agregując dane do poziomu powiatów wynika, iż najwięcej zatrudnionych asystentów zostało w gminach powiatu kieleckiego -27 oraz jędrzejowskiego - 15, natomiast najmniejszą liczbę asystentów odnotowano w powiecie: pińczowskim, kazimierskim i opatowskim – po 5.

Zwiększenie liczby asystentów rodzin odnotowano w gminach powiatu sandomierskiego zaś zmniejszenie: kazimierskiego, koneckiego, opatowskiego, starachowickiego oraz mieście Kielce.

Liczba rodzin objętych asystenturą na przestrzeni analizowanego okresu wyniosła 1.568, co stanowi o wzroście na poziomie 6%. Największą liczbę rodzin, z którymi podjęli współpracę asystenci rodzinni odnotowano w gminach powiatów: kieleckiego – 330 rodzin oraz miasta Kielce - 161, zaś najmniej na terenie gmin powiatów: kazimierskiego – 48 oraz pińczowskiego – 49. Liczba rodzin objętych asystenturą najistotniej zwiększyła się w gminach powiatu jędrzejowskiego (plus 19 rodzin), kieleckiego (plus 35 rodzin) oraz Mieście Kielce (plus 41 rodzin), zaś zmniejszyła w gminach powiatu opatowskiego (minus 16 rodzin), staszowskiego (minus 15 rodzin) oraz starachowickiego (minus 12 rodzin).

Ważnym wskaźnikiem wynikającym z ustawy wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej⁴ jest liczba rodzin przypadających na jednego asystenta. Od 1 stycznia 2015 r. asystent rodziny nie może mieć pod opieką, w tym samym czasie, więcej niż 15 rodzin (do roku 2014 – liczba ta była większa i wynosiła 20 rodzin).

Wykres 25. Liczba rodzin objętych pracą asystenta przypadających na jednego asystenta.

Źródło: Monitoring za 2017r. Regionalnego Programu Wspierania Rodziny i Systemu Pieczy Zastępczej na lata 2013 – 2018.

W regionie świętokrzyskim w 2017r. wskaźnik rodzin objętych opieką asystenta przewyższył średnią krajową wynoszącą 8-9⁵ rodzin wyniósł 10,9 i był najwyższy od 2014r.

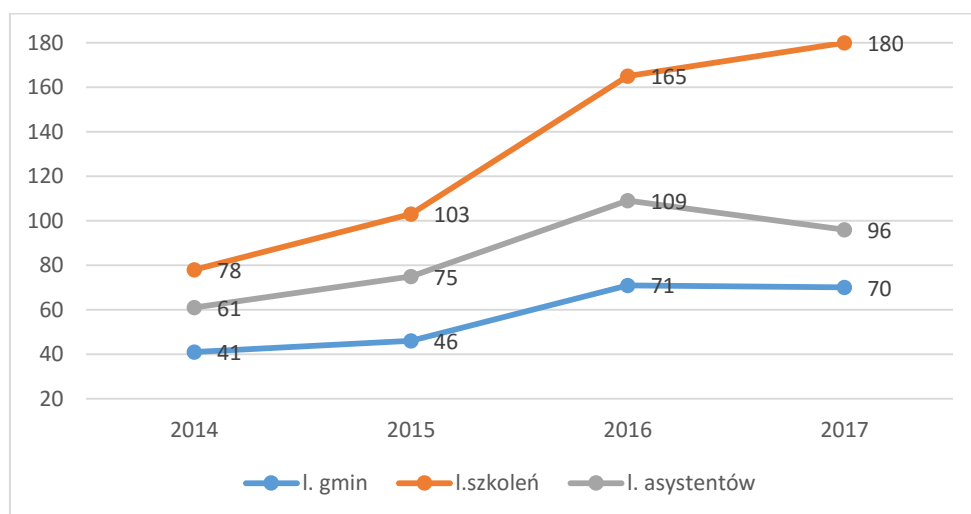
W zakresie liczby dzieci w rodzinach, które podjęły pracę z asystentem nastąpił spadek na poziomie 3,9%. W 2017r. było o 135 dzieci mniej w odniesieniu do roku 2016.

Ze względu na interdyscyplinarny charakter pracy asystentów rodziny oraz fakt, iż jest to stosunkowo nowa i wymagająca profesja koniecznym jest objęcie tej grupy pracowników wsparciem w formie szkoleń. Asystenci rodzin, by efektywnie realizować swoją rolę zawodową, powinni być objęci różnorodnymi szkoleniami. W 2017r. łącznie 70 gmin regionu zorganizowało 180 szkoleń, w których wzięło udział 96 asystentów rodzin. Na podstawie danych z lat 2014-2017 wynika, że forma podnoszenia kwalifikacji asystentów rodzin jaką są szkolenia zyskiwała na popularności. Wykres obrazuje sytuację.

⁴ Art. 15 ust. 4 ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej

⁵ Informacja o wynikach kontroli Najwyższej Izby Kontroli, Funkcjonowanie asystentów rodziny w świetle ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej 2015 r.

Wykres 26. Liczba asystentów, szkoleń oraz gmin organizujących szkolenia dla asystentów rodzin.

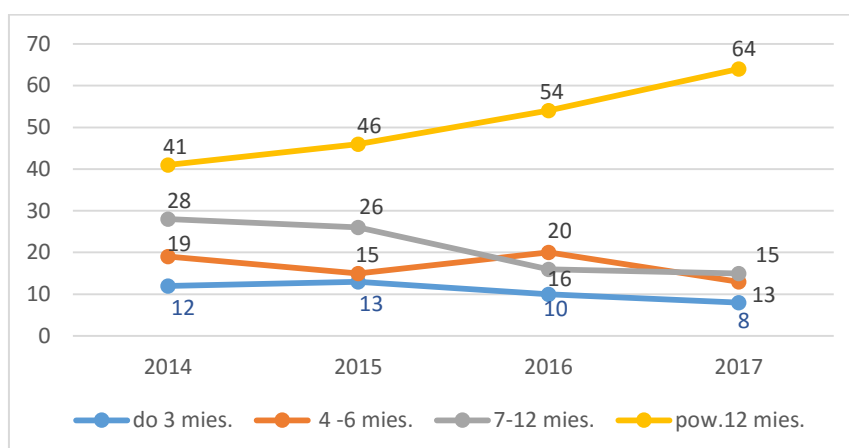

Źródło: Monitoring za 2017r. Regionalnego Programu Wspierania Rodziny i Systemu Pieczy Zastępczej na lata 2013 – 2018.

Spośród wszystkich świętokrzyskich powiatów w 2017r. największą aktywnością w zakresie podnoszenia kompetencji asystentów rodzin wykazały się gminy powiatu kazimierskiego oraz ostrowieckiego, gdzie wszystkie gminy przeprowadziły szkolenia, natomiast najmniejszą - gminy powiatu opatowskiego i sandomierskiego – odpowiednio 38% i 56% gmin przeprowadziło szkolenia dla asystentów.

Ważnym wskaźnikiem poddanym szczegółowej analizie był czas trwania pracy asystenta z rodziną. Na przestrzeni lat 2014 – 2017 dane wskazują na systematyczne wydłużanie czasu pracy asystenta rodziny z rodziną. Najczęściej wskazywanym i jedynym, w którym odnotowano wzrost okresem pracy asystenta z rodziną był okres „powyżej 12 miesięcy” - odsetek wskazań zwiększył się z 41% w 2014r. do 64% w roku 2017. W następnej kolejności asystenci w ramach realizowania celów założonych w planie pracy współpracowali z rodzinami w przedziale czasowym „od 7 do 12 miesięcy” – nastąpił spadek odsetka wskazań z 28% w roku 2014 do 15% w 2017. Najrzadziej wskazywanym przez asystentów okresem współpracy z rodzinami był najkrótszy - trwający „do 3 miesięcy”. Odsetek wskazań zmniejszył się z 12% w 2014r. do 8% w roku 2017. Sytuację obrazuje schemat poniżej.

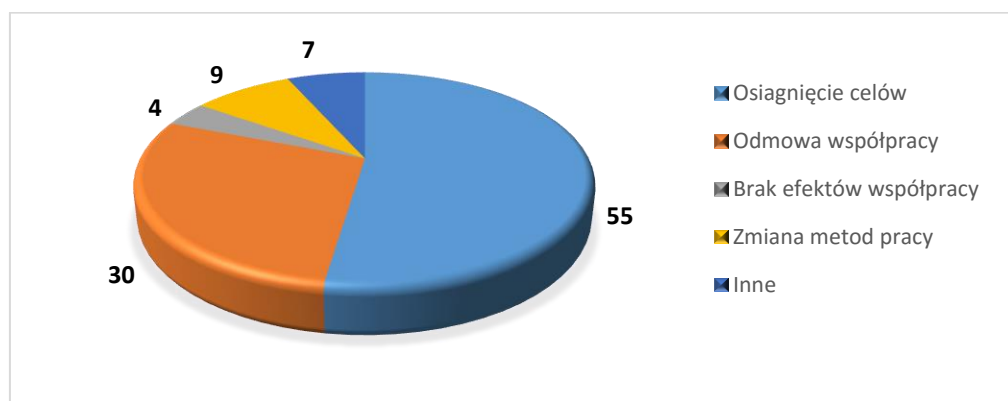
Wykres 27. Przeciętny czas pracy asystenta rodziny z rodziną w regionie świętokrzyskim.

Źródło: Monitoring za 2017r. Regionalnego Programu Wspierania Rodziny i Systemu Pieczy Zastępczej na lata 2013 – 2018.

Z punktu widzenia skuteczności działań asystenta rodziny poddano analizie powody zakończenia pracy asystenta rodziny z rodziną. Należy zauważyć, że powody zakończenia współpracy rodziny z asystentem na przestrzeni lat nie ulegają zasadniczym zmianom. Dominującym powodem było osiągnięcie założonych celów działań pod względem opiekuńczo-wychowawczym – 55% rodzin, kolejną przyczyną była odmowa rodziny dalszej współpracy z asystentem – blisko 30% przypadków rodzin. Brak efektów pracy asystenta rodziny z rodziną dotyczyło nieznacznie ponad 4% rodzin; w związku ze zmianą metod pracy 9% rodzin zakończyło współpracę z asystentem. Sporadycznie wskazano również na zupełnie inne niż wymienione przyczyny zakończenia pracy asystenta rodziny z rodziną, m.in. zmiana miejsca zamieszkania rodziny, osiągnięcie pełnoletności, umieszczenie dzieci w pieczy zastępczej.

Wykres 28. Przyczyny zakończenia pracy z rodziną przez asystenta rodziny.

Źródło: Monitoring za 2017r. Regionalnego Programu Wspierania Rodziny i Systemu Pieczy Zastępczej na lata 2013 – 2018.

4.1.3. Rodziny wspierające.

Osobnym, aczkolwiek mocno związanym z asystą rodziny zadaniem, jest uruchomienie działań tzw. rodzin wspierających. Działalność rodziny wspierającej ma charakter środowiskowy; pełnienie tej funkcji może być powierzone osobom z bezpośredniego otoczenia dziecka (rodzina wspierająca ustanawiana jest przez wójta właściwego ze względu na miejsce zamieszkania rodziny wspieranej po uzyskaniu pozytywnej opinii kierownika ośrodka pomocy społecznej wydanej na podstawie przeprowadzonego wywiadu środowiskowego). Rodziny wspierające, które spełniają wymagania formalne i uzyskają możliwość pełnienia tej roli, wykonują ją na podstawie podpisanego porozumienia określającego zakres zadań oraz zasady współpracy z rodziną wspieraną.

Rodzina wspierająca, przy współpracy asystenta rodziny, pomaga rodzinie przeżywającej trudności w:

- w opiece i wychowaniu dziecka;
- prowadzeniu gospodarstwa domowego;
- kształtowaniu i wypełnianiu podstawowych ról społecznych.

Z danych za 2017r. wynika, że wzrosła liczba rodzin wspierających i wyniosła 3 rodziny. W 2017r. tego typu rodziny funkcjonowały w gminach: Nowa Słupia, Ostrowiec Świętokrzyski oraz Stąporków. Niezwykle istotne jest, aby gminy podejmując decyzje o powołaniu rodzin wspierających, miały wypracowany model ich działania skorelowany z rozeznaniem sytuacji środowiskowej rodzin, pracą pracowników socjalnych, a przede wszystkim, by rodziny wspierające mogły liczyć na współpracę i pomoc asystentów rodziny.

4.1.4. Placówki wsparcia dziennego.

Efektywnym sposobem wspierania rodziny w wychowywaniu dziecka, mimo problemów występujących w rodzinie, jest stworzenie dzieciom i młodzieży z tych rodzin możliwości pobytu w różnorodnych placówkach wsparcia dziennego. Placówki wsparcia dziennego udzielają rodzinie pomocy w sprawowaniu funkcji opiekuńczych, a także zapewniają wsparcie dzieciom sprawiającym trudności wychowawcze oraz zagrożonym niedostosowaniem społecznym. Placówki te wspierają rodzinę, zapewniając podstawowe potrzeby bytowe, rozwojowe, emocjonalne i społeczne dziecka. Propagują właściwe postawy i wartości, których niejednokrotnie brak jest w rodzinie biologicznej dziecka oraz starają się zapobiegać powielaniu patologicznych i negatywnych wzorców międzypokoleniowych. Placówki wsparcia dziennego mogą być prowadzone w formie:

- opiekuńczej, w tym świetlic, klubów, ognisk wychowawczych i kół zainteresowań - ich celem jest pomaganie dzieciom w pokonywaniu trudności szkolnych oraz organizowanie czasu wolnego w formie różnorodnych zajęć edukacyjnych, sportowych, rekreacyjnych oraz rozwój zainteresowań;
- specjalistycznej – realizujące obok funkcji opiekuńczej programy psychokorekcyjne i psychoprofilaktyczne prowadzące, co najmniej jedną z następujących form pracy: zajęcia socjoterapeutyczne, resocjalizacyjne, logopedyczne, kompensacyjne, indywidualne programy korekcyjne (np. świetlice socjoterapeutyczne oraz ogniska wychowawcze);
- pracy podwórkowej realizowanej przez wychowawcę – prowadzą działania animacyjne i socjoterapeutyczne.

Dane wskazują, iż w roku 2017 nastąpił wzrost ogólnej liczby placówek wsparcia dziennego w regionie świętokrzyskim. Najpopularniejszą formę stanowiły świetlice (z wyłączeniem świetlic przyszkolnych i filii świetlic), których w 2017r. funkcjonowało w regionie 88, świetlice socjoterapeutyczne – 19, następnie kluby dziecięce z liczbą 15, ogniska wychowawcze – 7 oraz kółka zainteresowań 4.

Placówki wsparcia dziennego rozmieszczone są na terenie województwa nierównomiernie; najlepiej rozwinięty system został w powiecie kieleckim, Mieście Kielce, staszowskim oraz koneckim, zaś najslabiej w powiecie opatowskim, pińczowskim i sandomierskim.

Liczba dzieci, które zostały objęte opieką i wsparciem w ramach oferowanych zajęć placówek jest wartością szacowaną, została określona na 2.056 dzieci wobec 2.667 w roku 2016 i 2.715 w roku 2015.

Tabela 7. Placówki wsparcia dziennego w województwie świętokrzyskim.

	2015	2016	2017
Świetlice	85	74	88
Kluby dziecięce	15	6	11
Kółka zainteresowań	4	3	6
Ogniska wychowawcze	0	1	7
Świetlice socjoterapeutyczne	24	18	19
Razem	128	101	131

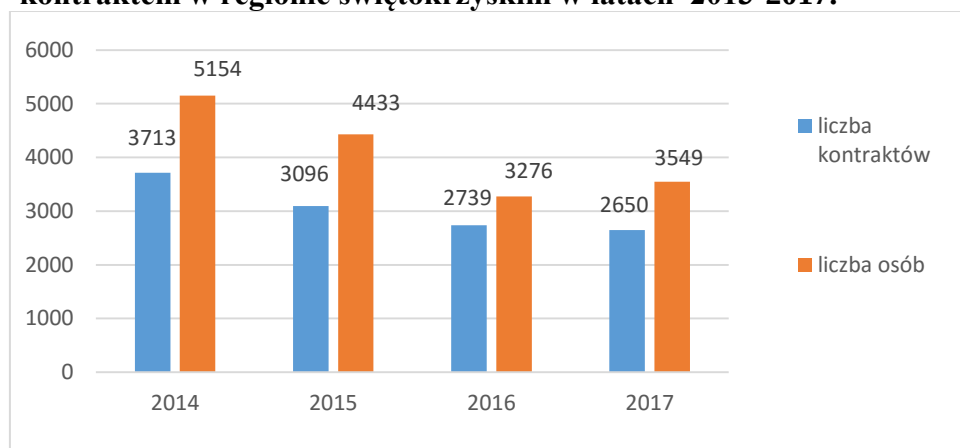
Źródło: Monitoring za 2017r. Regionalnego Programu Wspierania Rodziny i Systemu Pieczy Zastępczej na lata 2013 – 2018, Ocena Zasobów Pomocy Społecznej za 2017r.

4.1.5. Kontrakt socjalny

Ważną rolę w pracy z rodziną pełni kontrakt socjalny czyli pisemna umowa zawarta między pracownikiem socjalnym a osobą (rodziną) ubiegającą się o pomoc, określająca sposób współdziałania w rozwiązywaniu problemów osoby lub rodziny znajdującej się w trudnej sytuacji życiowej oraz uwzględniająca możliwości wykorzystania zasobów środowiska lokalnego.

Dane dotyczące liczby zawartych kontraktów socjalnych oraz liczby osób objętych tym instrumentem aktywizacyjnym wskazują na systematyczne, rokroczne zmniejszanie liczby zawartych kontraktów. W stosunku do roku 2016 odnotowano o 2,5% mniejszą liczbę zawartych kontraktów socjalnych, natomiast zwiększyła się o 8,3% liczba osób objętych tym narzędziem.

Wykres 29. Liczba zawartych kontraktów socjalnych oraz liczba osób objętych kontraktem w regionie świętokrzyskim w latach 2013-2017.

Źródło: Ocena Zasobów Pomocy Społecznej za 2017r. ROPS

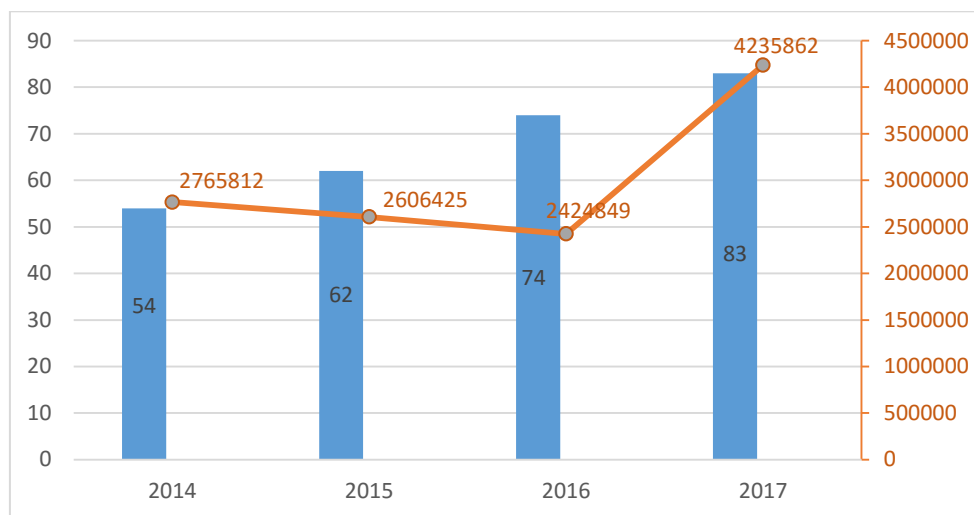
Analiza przestrzenna liczby zawartych kontraktów socjalnych wskazuje na silne terytorialne zróżnicowanie. Najwięcej osób objętych kontraktem odnotowano w mieście Kielce - 612 oraz w powiecie skarżyskim - 531, natomiast najmniejszą liczbę osób objętych ww. instrumentem odnotowano w powiecie pińczowskim - 23 i starachowickim - 53.

4.1.6. Opracowanie i realizacja 3-letnich gminnych programów wspierania rodziny

Zadaniem samorządu gminnego jest bieżące i systematyczne zaspokajanie zbiorowych potrzeb ludności w drodze świadczenia powszechnie dostępnych usług. Jego realizacja wymaga podjęcia złożonych przedsięwzięć, realizowanych na podstawie szeroko rozumianego planowania strategicznego. W ramach planowania strategicznego ustalane są w określonym horyzoncie czasowym cele podejmowanych działań, co wymaga przeprowadzenia szczegółowej diagnozy stanu przeszłego i teraźniejszego oraz prognozy stanu przyszłego.

Dokumenty strategiczne pełnią z jednej strony rolę narzędzia diagnostycznego, z drugiej zaś wyznaczającego kierunki działań i inicjatyw podejmowanych w danym obszarze. W regionie świętokrzyskim w latach 2014-2017 odnotowano wzrost liczby opracowanych i realizowanych gminnych programów wspierania rodziny.

Wykres 30. Liczba gminnych programów wspierania rodziny i kwota zaangażowana w ich realizację w województwie świętokrzyskim w latach 2014-2017.

Źródło: Monitoring za 2017r. Regionalnego Programu Wspierania Rodziny i Systemu Pieczy Zastępczej na lata 2013 – 2017

W roku 2017 gminne programy wspierania rodziny zostały opracowane przez 83 gminy tj. 81% województwa świętokrzyskiego. Na zadania określone programami w 2017r. samorządy gminne województwa świętokrzyskiego przeznaczyły środki finansowe w łącznej kwocie: 4.235.862 zł, co było wartością ponad dwukrotnie wyższą w stosunku do lat 2014-2016r.

4.1.7. Współpraca gmin z organizacjami pozarządowymi.

Organizacje pozarządowe podejmują współpracę z samorządem terytorialnym ze względu na realizację wspólnych celów oraz środki publiczne będące w gestii władz terytorialnych. Organizacje tworzące tzw. trzeci sektor, podejmują działania na rzecz zaspokajania potrzeb społecznych w obszarach, w których zarówno sektor publiczny, jak i sektor prywatny nie chcą lub nie mogą sprostać wytyczonym działaniom. Samorządy delegując liczne zadania publiczne do organizacji uzupełniają luki w zaspokojeniu potrzeb mieszkańców oraz rozwiązują różnorakie problemy społeczne we wspólnotach terytorialnych.

Odzwierciedleniem postawy i zaangażowania samorządów terytorialnych we współpracę z trzecim sektorem jest liczba opracowanych przez gminy programów współpracy z organizacjami pozarządowymi oraz liczba samorządów gminnych, które zlecały zadania organizacjom pozarządowym w obszarze pomocy i wsparcia rodziny. Wskaźnik gmin posiadających uchwalony program współpracy z organizacjami pozarządowymi na 2017r. wyniósł w regionie 84,3% tj. 86 gmin i był najwyższy w analizowanym okresie obejmującym lata 2014 – 2017.

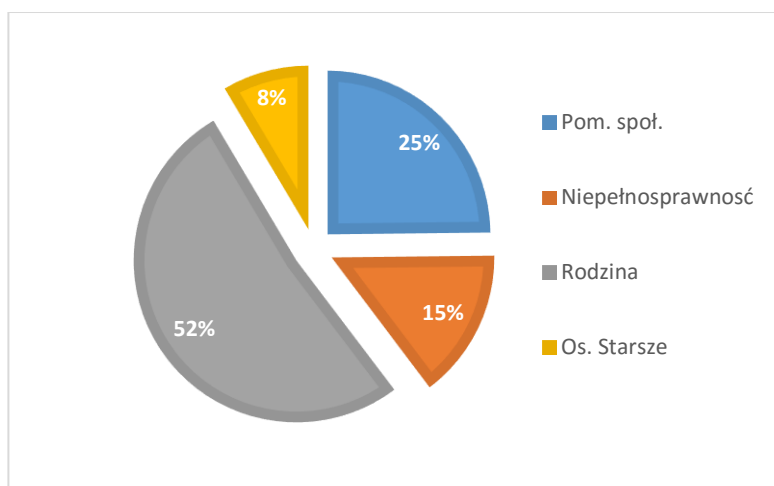
Tabela 8. Gminne programy współpracy z organizacjami pozarządowymi – 2014 – 2017.

	2014		2015		2016		2017	
Liczba gmin/%	70	69%	71	70%	77	75%	86	84%

Źródło: Opracowanie własne ROPS.

Dane samorządów gminnych wskazują, iż aktywność przejawiająca się liczbą zainicjowanych konkursów ofert dla organizacji pozarządowych uległa nieznacznemu zwiększeniu. Samorządy gminne w 2017r. zainicjowały łącznie 141 konkursów, z czego najwięcej konkursów zostało ogłoszonych z zakresu wsparcia rodziny – 73 (51% ogółu konkursów), następnie pomocy społecznej 35 (25% ogółu konkursów). Najrzadziej samorządy gminne delegowały zadania organizacjom pozarządowym w zakresie wspierania osób starszych - 11 tj. 8% ogólnej liczby konkursów. Wykres przedstawia szczegółową sytuację.

Wykres 31. Ogłoszone konkursy w ramach współpracy z organizacjami pozarządowymi przez świętokrzyskie samorządy gminne w obszarze pomocy społecznej- 2017r.

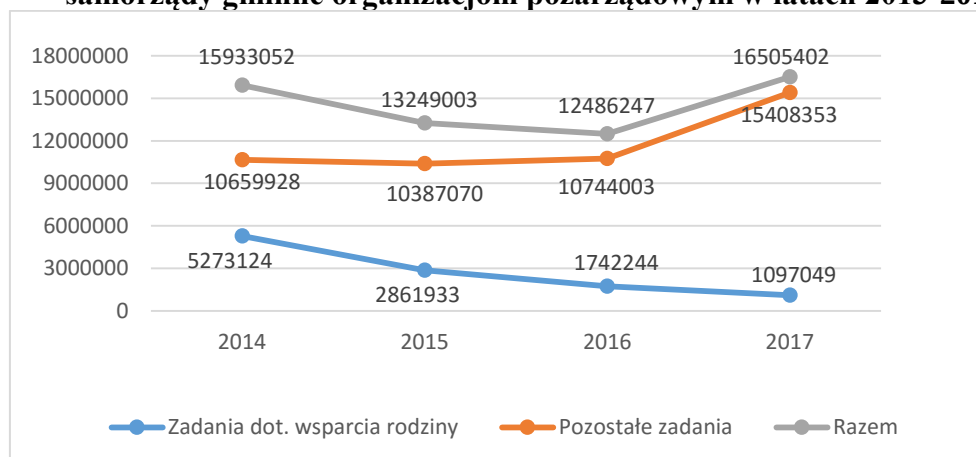

Źródło: Opracowanie własne ROPS.

Należy zaznaczyć, że na przestrzeni 2016 i 2017 istotnie uległo zwiększeniu zaangażowanie finansowe gmin – w 2017r. samorządy gminne przekazały na realizację zadań

organizacjom pozarządowym łącznie kwotę **16.505.402 zł**, co było wartością wyższą o **32%** niż w 2016r., niemniej kwota przeznaczona na realizację zadań z zakresu wsparcia rodzin kolejny rok z rzędu zmniejszyła się i wyniosła **1.097.049zł**. Wykres przedstawia sytuację.

Wykres 32. Wysokość środków finansowych przekazanych przez świętokrzyskie samorządy gminne organizacjom pozarządowym w latach 2013-2017.

Źródło: opracowanie własne ROPS.

Największą kwotę na zadania z zakresu wsparcia rodziny samorządy gminne wydatkowały w 2014r. – stanowiła ona 33% wszystkich środków przekazanych organizacjom pozarządowym. W roku 2017 niewiele ponad 6% z puli środków przekazanych organizacjom pozarządowym stanowiły środki związane z działaniami wspierającymi rodziny.

4.1.8. Opieka nad dzieckiem w środowisku lokalnym.

Z danych Oceny Zasobów Pomocy Społecznej dla gmin i powiatów województwa świętokrzyskiego za rok 2017 wynika, że na terenie regionu funkcjonowało łącznie 823 placówki opieki nad małym dzieckiem w tym:

- 57 żłobów, oddziałów żłobkowych, klubów dziecięcych (publicznych i niepublicznych),
- 766 przedszkoli wraz z liczbą oddziałów przyszkolnych przy szkołach podstawowych, punktów przedszkolnych i zespołów wychowania przedszkolnego

Należy zaznaczyć, że zarówno liczba placówek jak i miejsc rokrocznie wzrastała, niemniej istniejąca infrastruktura nie zaspokajała wszystkich potrzeb w zakresie opieki – w roku 2017 349 dzieciom nie przyznano miejsca w placówkach.

Tabela 9. Placówki opieki nad małym dzieckiem.

	2014	2015	2016	2017
Żłobki	37	42	49	57
Liczba miejsc	1.299	1.540	1.799	2.031
Przedszkola	684	687	735	766
Liczba miejsc	32.752	33.024	35.874	38.341

Źródło: Ocena Zasobów Pomocy Społecznej za 2017r. ROPS.

V. Realizacja zadań przez samorządy powiatowe w województwie świętokrzyskim.

Kluczową rolę w systemie opieki nad dzieckiem opuszczonym i osieroconym odgrywają samorządy powiatowe. Realizują szereg zadań związanych z przekształcaniem istniejących form opieki instytucjonalnej, rozwojem rodzinnych form opieki z jednoczesną pracą na rzecz powrotu dziecka do rodziny naturalnej. Powiaty ze względu na obszar terytorialny i liczbę mieszkańców są dobrym miejscem do tworzenia, prowadzenia, nadzorowania różnego rodzaju instytucji wspierających rodzinę, oraz mają korzystne warunki do zindywidualizowania pomocy w zależności od specyficznych potrzeb rodzin i miejscowej społeczności. Ich podstawowa funkcja polega na dostrzeganiu i diagnozowaniu problemów miejscowego środowiska oraz znajdowania instrumentów i sposobów przeciwdziałania zagrożeniom i rozwiązywaniu sytuacji trudnych.

Najogólniej sformułowane zadania tych placówek można określić jako prowadzenie aktywnej polityki społecznej ukierunkowanej na wielozakresową pomoc dziecku i rodzinie, wspomaganie rodziny we wszystkich jej funkcjach i działania na rzecz jej integracji.⁶

5.1. Kandydaci na rodziców zastępczych, rodziny zastępcze, rodzinne domy dziecka.

W sytuacji, gdy rodzina przeżywa problemy opiekuńczo – wychowawcze uniemożliwiające prawidłowe wypełnianie obowiązków rodzicielskich, konieczne staje się umieszczenie dziecka poza rodziną naturalną w pieczy zastępczej. W tej sytuacji niezwykle ważne staje się zapewnienie mu właściwej opieki oraz optymalnych warunków rozwoju psychofizycznego poza jego domem rodzinnym. Umieszczenie dziecka poza rodziną naturalną

⁶ Rzecznik Praw Dziecka, Prezentacje i badania. Warszawa 2004r.

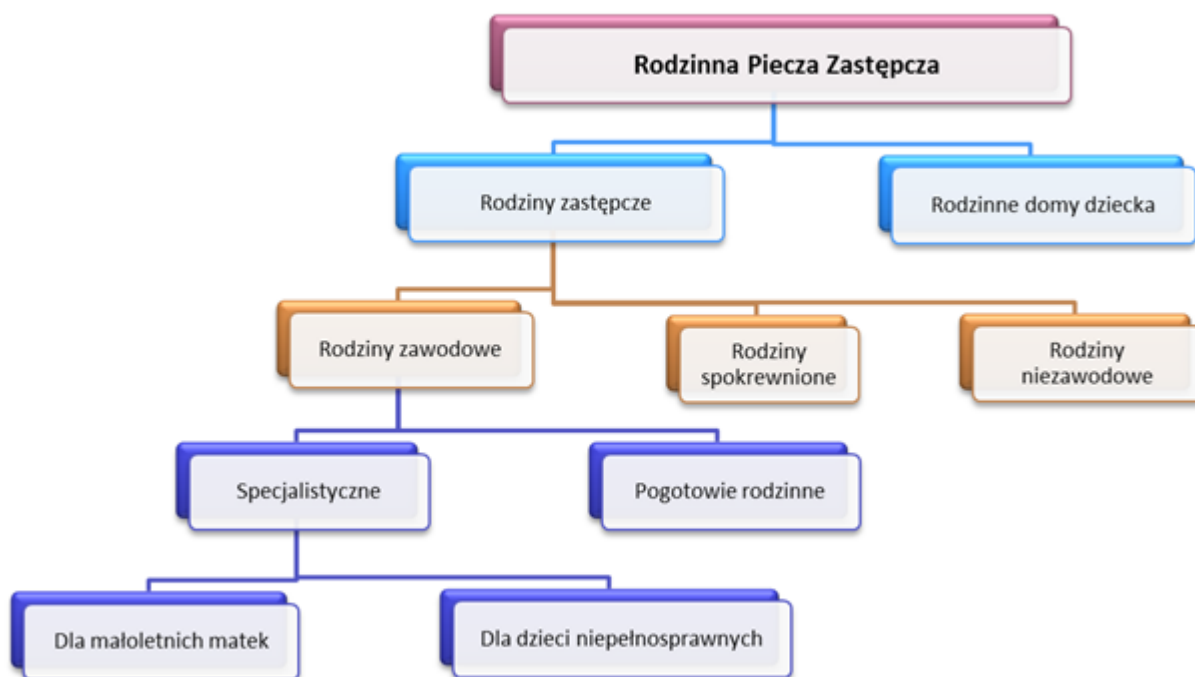
winno stanowić rozwiązanie ostateczne i być stosowane w okolicznościach zagrożenia dobra małoletniego; powinno nastąpić po wyczerpaniu wszystkich innych form pomocy rodzinie.

Jednym z najskuteczniejszych sposobów przyjscia z pomocą dziecku jest umieszczenie go w rodzinie zastępczej, co zapewni dziecku ciągłość opieki oraz wychowania w warunkach rodzinnych, zaś rodzicom biologicznym dziecka daje szansę na naprawę sytuacji rodzinnej i powrót do nich dziecka.

Zastępcza piecza nad dzieckiem zgodnie z Ustawą organizowana jest w dwóch formach: rodzinnej pieczy zastępczej i instytucjonalnej pieczy zastępczej. Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej wyróżnia następujące formy rodzinnej pieczy zastępczej:

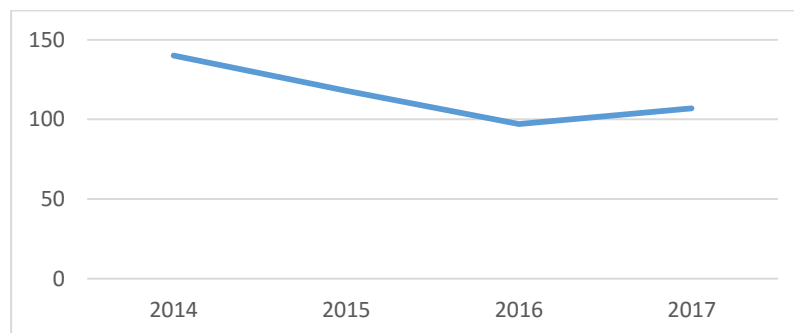
- rodzina zastępcza spokrewniona,
- rodzina zastępcza niezawodowa,
- rodzina zastępcza zawodowa, w tym zawodowa pełniąca funkcję pogotowia rodzinnego i zawodowa specjalistyczna,
- rodzinny dom dziecka.

Wykres 33. Rodzinna piecza zastępcza.

W regionie świętokrzyskim na przestrzeni lat 2014 – 2017 o 43 zmalała liczba kandydatów na rodziców zastępczych. Tendencja spadkowa odnotowana została w latach 2014-2016, jedynie w roku 2017 nastąpiła niewielka poprawa sytuacji.

Wykres 34. Liczba kandydatów na rodziców zastępczych w latach 2014-2017.

Źródło. Opracowanie własne ROPS.

Kwalifikacja kandydatów do pełnienia roli rodziców zastępczych wydać się może procesem długotrwałym i złożonym, ale ma na celu przede wszystkim dobro dziecka. Ważnym jest, aby rodzice zastępczy byli dobrze i właściwie przygotowani do podjęcia się tej roli, posiadali odpowiednie kompetencje, w tym potrafili szukać pomocy i wsparcia wobec ewentualnie pojawiających się trudności.

Kandydaci do pełnienia funkcji rodziny zastępczej zawodowej, niezawodowej lub do prowadzenia rodzinnego domu dziecka muszą spełniać wymagania przewidziane w Ustawie. Ponadto są zobowiązani do ukończenia szkolenia organizowanego przez organizatora rodzinnej pieczy zastępczej lub prowadzonego przez ośrodek adopcyjny. Szkolenia, w których biorą udział kandydaci do pełnienia funkcji rodziny zastępczej stanowią źródło informacji i pomocy dla przyszłych rodziców zastępczych. Proces ten obejmuje edukację, czyli zdobycie odpowiedniej wiedzy i umiejętności, jakie są potrzebne do świadomej decyzji o podjęciu się opieki zastępczej jak i realizacji procesów wychowawczych.

Nie wszystkie powiaty regionu organizują szkolenia dla kandydatów na rodziców zastępczych, co jest wynikiem rozeznania faktycznych potrzeb w tym zakresie. W 2017 roku 7 powiatów przeprowadziło 19 szkoleń, w których uczestniczyło 81 kandydatów.

Tabela 10. Szkolenia dla kandydatów na rodziców zastępczych.

	Liczba powiatów organizujących szkolenia	Liczba szkoleń	Liczba uczestników szkoleń
2014	8	24	87
2015	9	35	86
2016	8	14	55
2017	7	19	81

Źródło: opracowanie własne ROPS.

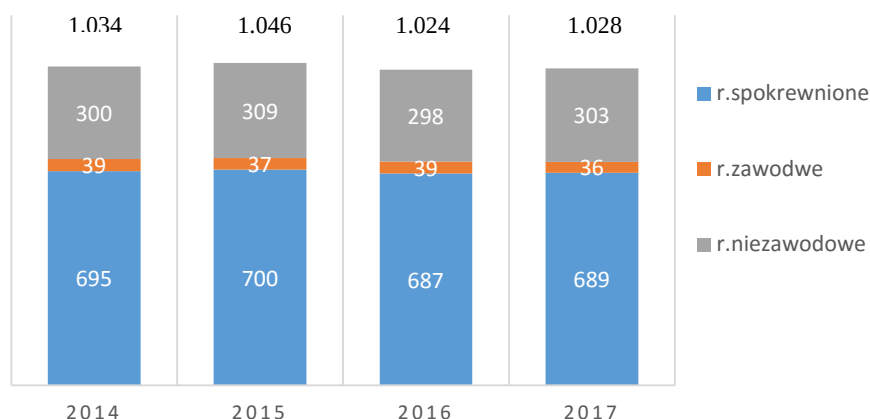
Ważnym elementem wsparcia dla kandydatów na rodziców zastępczych są grupy wsparcia. Niestety, pomimo niezaprzeczalnych korzyści wynikających z funkcjonowania grup wsparcia nie jest to forma powszechnie stosowana w regionie. W 2017r. jedynie w mieście Kielce utworzono samopomocowe grupy wsparcia dla kandydatów na rodziców zastępczych. Na przestrzeni ubiegłego roku powołano 10 grup wsparcia.

5.2. Rodziny zastępcze.

Rodzina zastępcza powstaje w momencie, gdy małżeństwo lub osoba nie pozostająca w związku małżeńskim, w tym także osoba pozostająca w związku nieformalnym przyjmuje na wychowanie nie więcej niż troje dzieci (chyba że jest to rodzeństwo), przy czym pomiędzy opiekunami zastępczymi a dziećmi nie powstają takie same skutki prawne, jak w procesie adopcji.

Analizę liczebności rodzinnej pieczy zastępczej dokonano na podstawie danych zawartych w Ocenie Zasobów Pomocy Społecznej Województwa Świętokrzyskiego. W regionie świętokrzyskim, na podstawie danych przekazanych przez Powiatowe Centra Pomocy Rodzinie wynika, iż w 2017 r. liczba rodzin zastępczych (spokrewnionych, niezawodowych, zawodowych) wyniosła 1.028. Analiza danych w szerszym horyzoncie czasowym wskazuje, iż na przestrzeni lat 2014 – 2017 zasadniczo liczba rodzin i umieszczonych w nich dzieci nie ulegała większym zmianom. Zmniejszyła się ogólna liczba rodzin zastępczych – o 6 natomiast o 14 wzrosła liczba umieszczonych w nich dzieci. Wykres przedstawia sytuację.

Wykres 35. Liczba rodzin zastępczych w latach 2014-2017 w regionie.

Źródło: opracowanie własne ROPS.

W roku 2017 powiatem w którym najlepiej rozwinięta była ta forma pieczy zastępczej było miasto Kielce – 151 rodzin, powiat ostrowiecki - 139, oraz skarżyski – 121 rodzin, zaś najslabiej w powiatach: kazimierskim – 17 oraz buskim – 31.

Wśród rodzinnej pieczy zastępczej najpopularniejszą formę stanowiły rodziny spokrewnione. W regionie funkcjonowało łącznie 689 rodzin zastępczych spokrewnionych, przebywało w nich łącznie 905 dzieci. Następne pod względem liczebności były rodziny niezawodowe – ich liczba wyniosła 303 z umieszczonymi w nich 392 dziećmi.

Najslabiej rozpowszechnionym rodzajem rodzin zastępczych były rodziny zawodowe. W 2017r. w regionie funkcjonowało ich 36, zaś liczba dzieci umieszczonych wyniosła 139.

Wśród zawodowych rodzin zastępczych w 2017 roku funkcjonowały 4 rodziny zastępcze specjalistyczne, 13 rodzin zastępczych pełniących funkcję pogotowia rodzinnego oraz 19 prowadzących rodzinny dom dziecka.

Tabela przedstawia sytuację.

Tabela 11. Liczba dzieci w poszczególnych typach rodzin zastępczych na przestrzeni lat 2014-2017.

	Rodziny spokrewnione	Rodziny niezawodowe	Rodziny zawodowe	Razem
2014	915	368	139	1.422
2015	930	400	141	1.471
2016	918	388	140	1.446
2017	905	392	139	1.436

Źródło: opracowanie własne ROPS

Największą liczbę dzieci umieszczonych w rodzinach zastępczych odnotowano w Mieście Kielce – 190 oraz w powiecie ostrowieckim – 194 dzieci, co stanowiło odpowiednio 13,2% oraz 13,5% ogółu dzieci w rodzinach zastępczych, zaś najmniej w powiecie buskim: 48 dzieci oraz powiecie kazimierskim: 25 dzieci – odpowiednio 3,3% i 1,7% ogółu dzieci w rodzinach zastępczych. Biorąc pod uwagę wskaźnik liczby rodzin w poszczególnych powiatach oraz liczby dzieci w nich umieszczonych należy wysunąć tezę, że rodzinna piecza zastępcza najlepiej jest rozwinięta na terenie Miasta Kielce, powiatu ostrowieckiego i skarżyskiego, natomiast najsłabiej na terenie powiatu kazimierskiego i buskiego.

Tabela 12. Liczba dzieci w poszczególnych typach rodzin zastępczych w ujęciu powiatów.

Powiat	Liczba dzieci w rodzinach zastępczych						Razem		Zmiana
	Spokrewnionych z dzieckiem		Niezawodowych		Zawodowych				
	2014	2017	2014	2017	2014	2017	2014	2017	
Buski	10	16	12	19	12	13	34	48	14
Jędrzejowski	61	62	21	22	0	3	82	87	5
Kazimierski	17	22	5	3	0	0	22	25	3
Miasto Kielce	135	132	45	41	29	17	209	190	-19
Kielecki	103	90	52	43	17	7	172	140	-32
Konecki	98	77	29	23	15	20	142	120	-22
Opatowski	30	50	21	34	0	5	51	89	38
Ostrowiecki	111	116	39	51	13	27	163	194	31
Pińczowski	36	40	12	13	11	8	59	61	2
Sandomierski	62	60	25	18	6	5	93	83	-10
Skarżyski	105	108	42	42	18	7	165	157	8
Starachowicki	97	77	18	35	10	13	125	125	0
Staszowski	31	32	27	26	0	0	58	58	0
Włoszczowski	19	23	20	22	8	14	47	59	12
Razem:	915	905	368	392	139	139	1422	1436	14

Źródło: opracowanie własne ROPS

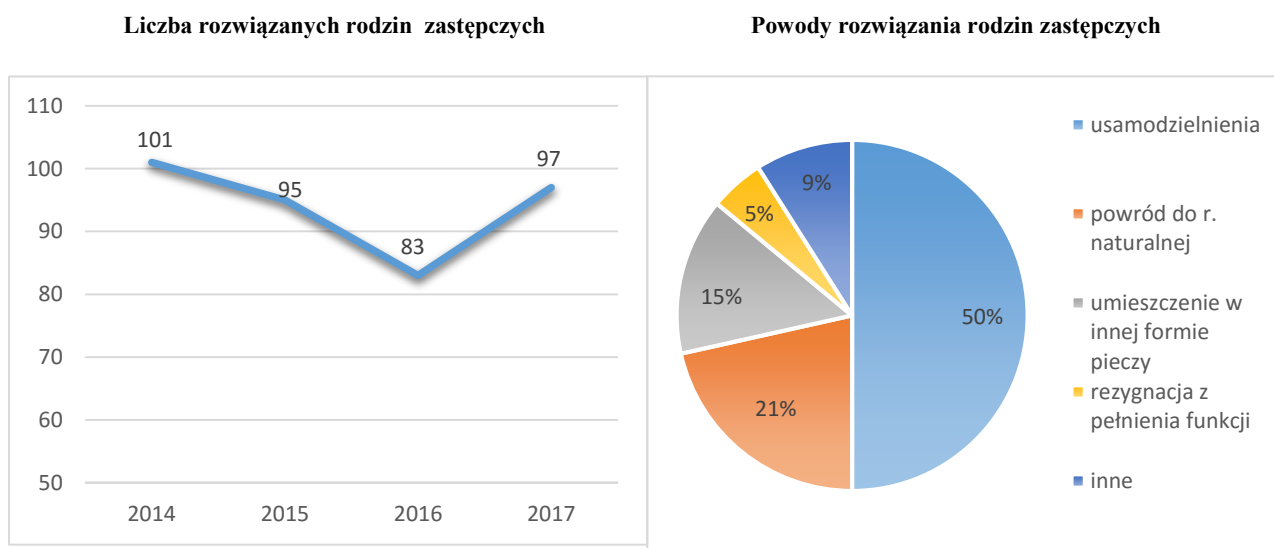
Należy zaznaczyć, iż na przestrzeni lat 2014-2017 w powiecie kieleckim i koneckim najsilniej zarysował się trend zmniejszenia liczby dzieci w rodzinach zastępczych – odnotowano spadek odpowiednio o 32 i 20 dzieci. Przyczyny takiego stanu rzeczy należy upatrywać w najsilniejszej redukcji liczby rodzin zastępczych w tych powiatach: minus 17 w powiecie kieleckim i minus 11 rodzin w powiecie koneckim.

Odwrotna tendencja – przyrost liczby dzieci w rodzinach zastępczych najsilniej uwidocznił się na terenie powiatu opatowskiego – wzrost o 38 dzieci i ostrowieckiego – 31 dzieci co odzwierciedlenie ma w liczbie rodzin zastępczych: plus 11 rodzin w przypadku powiatu opatowskiego oraz 22 ostrowieckiego.

Rodzina zastępcza podejmuje swoje obowiązki z dniem umieszczenia w niej dziecka na podstawie orzeczenia sądu opiekuńczego. Powiaty wykazały jako główne powody umieszczania dzieci w rodzinnej pieczy zastępczej: uzależnienie od alkoholu, bezradność w sprawach opiekuńczo – wychowawczych oraz przemoc.

Pełnienie funkcji rodziny zastępczej z mocy prawa ustaje z dniem osiągnięcia przez dziecko pełnoletności. Sąd opiekuńczy może również wcześniej rozwiązać rodzinę zastępczą, jeżeli rodzina zastępcza przestaje wypełniać nałożone na nią obowiązki. W regionie świętokrzyskim dane ankietowe wskazują, że po okresie obejmującym lata 2014 – 2016, w którym nastąpiło systematyczne zmniejszanie liczby rozwiązyanych rodzin zastępczych w roku 2017 nastąpił 14,5% wzrost. U podstaw rozwiązań rodzin zastępczych w ubiegłym roku leżały następujące powody (usystematyzowane wg. częstości występowania): usamodzielnienia - 50%, powroty do rodziny naturalnej – 21,5%, umieszczenie w innej formie pieczy zastępczej – 14,5%, rezygnacja z pełnienia funkcji rodziny zastępczej – 5% inne – 9%.

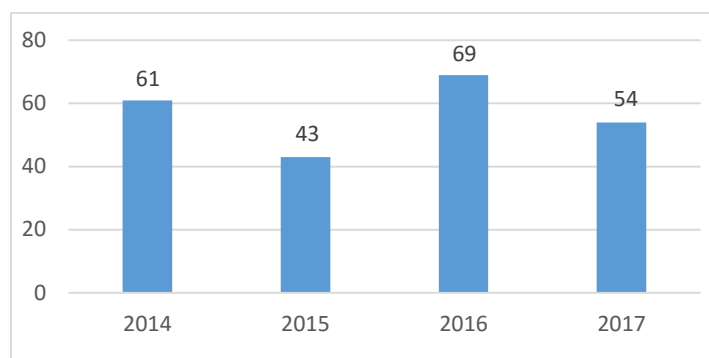
Wykres 36. Liczba i powody rozwiązania rodzin zastępczych.

Źródło: opracowanie własne ROPS

Założenia ustawy wskazują, iż umieszczenie dziecka w pieczy zastępczej powinno mieć charakter przejściowy, do czasu powrotu do rodziny naturalnej, uregulowania jego sytuacji prawnej lub adopcji. Dziecko umieszcza się w pieczy zastępczej do czasu zaistnienia warunków umożliwiających jego powrót do rodziny naturalnej albo umieszczenia go w rodzinie przysposabiającej. Podejmowanie działań na rzecz powrotu dziecka z rodziny zastępczej do jego rodziny biologicznej związane jest z obowiązkiem pracy z rodziną biologiczną i kontrolowania sytuacji dziecka.

Wykres 37. Liczba dzieci powracających z rodzin zastępczych do naturalnych w latach 2014 – 2017.

Źródło: opracowanie własne ROPS.

W szerszym horyzoncie czasowym dane wskazują na znaczne roczne wahania liczby dzieci powracających z rodzin zastępczych do naturalnych. Najwięcej przypadków odnotowano w roku 2016 – 69, zaś najmniej w roku 2015 – 43. W roku 2017 liczba dzieci powracających do rodzin naturalnych wyniosła 54, co stanowi o 27% zmniejszeniu w stosunku do 2016r.

System pieczy zastępczej zmierza w kierunku deinstytucjonalizacji, której najważniejszym aspektem ma być przeniesienie ciężaru opieki nad dzieckiem na rodziny zastępcze i tym samym zmniejszenie liczby dzieci umieszczanych w placówkach opiekuńczo-wychowawczych. Niewątpliwie rodzinna opieka zastępcza jest lepszym rozwiązaniem niż jej formy instytucjonalne. W rodzinie łatwiej o właściwe warunki dla rozwoju psychofizycznego, zaspokojenie potrzeb bezpieczeństwa, miłości i przynależności⁷. Tym samym dynamika napływu i odpływu dzieci do i z systemu pieczy zastępczej stanowić będzie o liczebności rodzin zastępczych oraz placówek opiekuńczo – wychowawczych.

Tabela 13. Liczba dzieci, które umieszczone były w rodzinie zastępczej i powróciły do placówki, liczba dzieci, które opuściły pieczę instytucjonalną na rzecz rodzinnej pieczy zastępczej.

	2014	2015	2016	2017
Przepływ dzieci z pieczy instytucjonalnej do rodzinnej	23	14	17	12
Przepływ dzieci z pieczy rodzinnej do instytucjonalnej	18	13	9	20

Źródło: opracowanie własne ROPS.

⁷ Wosik-Kawała D., Rodzinne i instytucjonalne środowiska opiekuńczo-wychowawcze, Lublin 2012, Wyd. Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.

Dane wskazujące na wzrost wskaźnika dzieci umieszczonych z rodzinnych do instytucjonalnych form pieczy należy uznać za wysoce niekorzystną tendencję

5.3. Rodzinny Dom Dziecka.

Rodzinne domy dziecka stanowią specyficzną formę pieczy zastępczej - funkcjonują zarówno jako rodzina, ale także jako instytucja. Rodzinny dom dziecka funkcjonalnie i strukturalnie zbliżony jest do rodziny wielodzietnej, zapewniają dziecku osieroconemu częściowo lub całkowicie pozbawionemu opieki rodzicielskiej, całodobową ciągłą lub okresową opiekę i wychowanie oraz zaspokojenie jego niezbędnych potrzeb.

Może być tworzony przez małżonków lub osoby niepozostające w związku małżeńskim niebędący wstępnymi lub rodzeństwem dziecka, u których umieszczono dziecko w celu sprawowania nad nim pieczy zastępczej. W rodzinnym domu dziecka może przebywać do 8 dzieci osieroconych oraz nieokreślona liczba dzieci biologicznych lub adoptowanych. Na terenie województwa w 2017r. funkcjonowało 17 rodzinnych domów, umieszczonych w nich było 91 dzieci.

Ilościowy stan rodzinnych domów dziecka oraz liczbę dzieci przebywających w placówkach w latach 2014-2017 w województwie prezentuje poniższe zestawienie.

Tabela 14. Liczba rodzinnych domów dziecka i przebywających w nich dzieci.

	2014	2015	2016	2017
Liczba RDD	17	18	18	19
Liczba przebywających dzieci	74	134	126	91

Źródło: opracowanie własne ROPS.

Liczba placówek na przestrzeni lat 2014 – 2017 uległa nieznacznemu wzrostowi, natomiast liczba przebywających w nich wychowanków charakteryzowała się dużą fluktuacją – najwięcej dzieci przebywało w RDD w roku 2015, natomiast w okresie lat 2015-2017 systematycznie liczba dzieci zmniejszała się, przy wzroście liczby placówek.

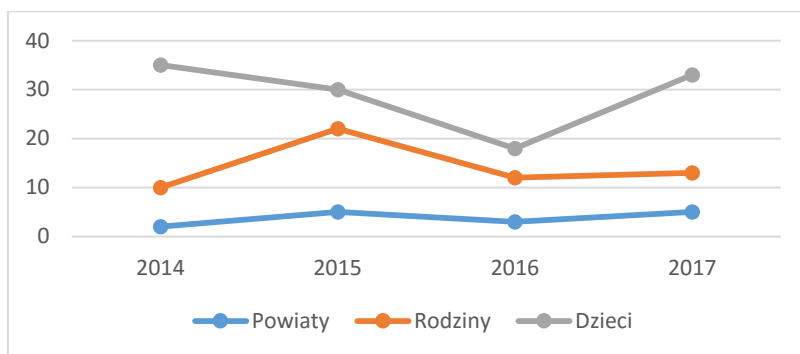
5.4. Rodzina pomocowa

Rodzina pomocowa to rodzina, która obejmuje pieczę dzieckiem w przypadku czasowego niesprawowania opieki nad dzieckiem przez rodzinę zastępczą lub prowadzącego rodzinny dom dziecka. Piecza zastępcza nad dzieckiem może być powierzona rodzinie pomocowej, w szczególności kiedy opiekunowie zastępczy wykorzystują prawo do urlopu, uczestniczą w szkoleniach, przebywają w szpitalu lub w sytuacji wystąpienia innych nieprzewidywalnych

zdarzeń losowych. Czas pobytu dziecka w rodzinie pomocowej nie może przekroczyć 2 miesięcy.

Dane ankietowe wskazują, iż w 2017r. w regionie świętokrzyskim z 3 do 5 wzrosła liczba powiatów powołujących tego typu rodziny. Tym samym uległa zwiększeniu liczba rodzin pomocowych z 12 do 13 rodzin.

Wykres 38. Rodziny pomocowe w regionie w latach 2014 - 2017.

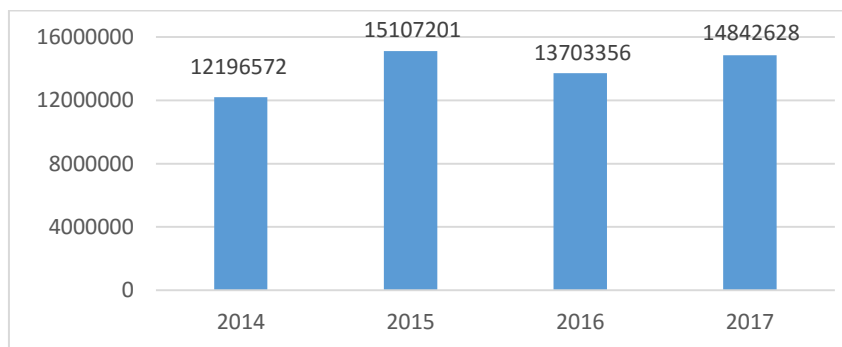
Źródło: opracowanie własne ROPS

Na koniec ubiegłego roku powiaty wykazały, iż w rodzinach pomocowych umieszczonych było 33 dzieci tj. 15 więcej niż w roku 2016 i 2 dzieci mniej niż w roku 2014.

5.5. Finansowanie pieczy zastępczej.

Rodzinie zastępczej oraz prowadzącemu rodzinny dom dziecka, na każde umieszczone dziecko, przysługuje świadczenie na pokrycie kosztów jego utrzymania. W skali regionu samorządy powiatowe przekazały na wsparcie rodzinnej pieczy zastępczej łączną kwotę: **14.842.628 zł**. Dokonując zestawienia porównawczego kwot zaangażowanych w latach poprzednich należy odnotować blisko 18% zwiększenie nakładów – w stosunku do roku 2016. Wykres obrazuje sytuację. Rok 2015 był rokiem, w którym powiaty na funkcjonowanie rodzin zastępczych wydatkowały najwięcej środków finansowych.

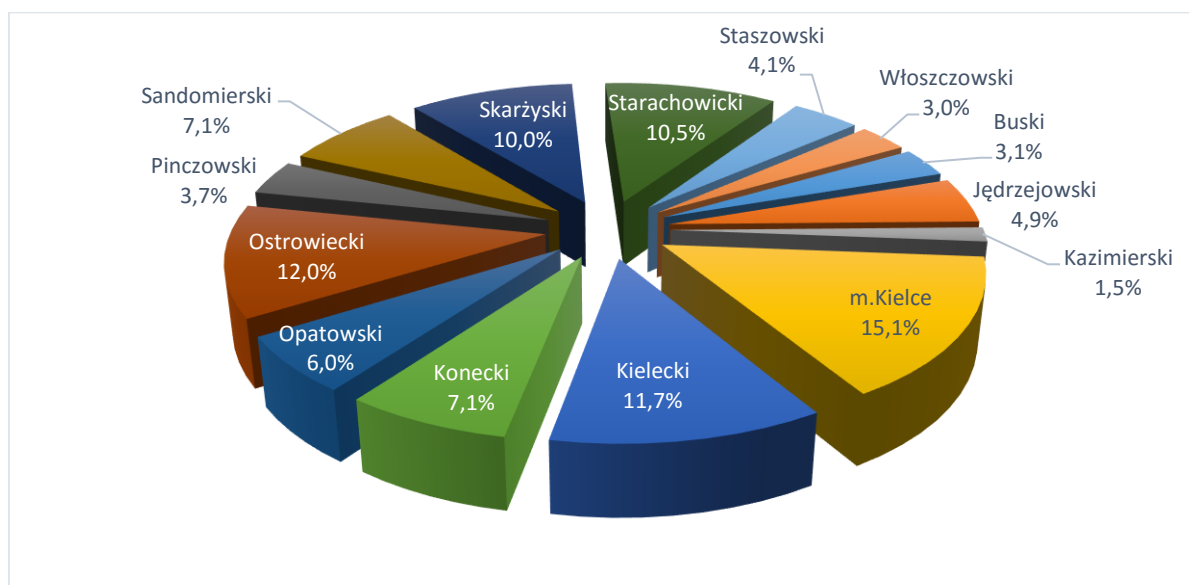
Wykres 39. Kwota świadczeń – rodzinna piecza zastępcza w latach 2013-2017.

Źródło: opracowanie własne ROPS na podstawie OZPS za 2017r.

Na wsparcie rodzin zastępczych w 2017 r., tak samo jak w latach minionych, najwięcej środków finansowych przeznaczyło Miasto Kielce - 15,3% ogółu kosztów związanych z funkcjonowaniem rodzin zastępczych w skali regionu, w dalszej kolejności powiaty: kielecki i ostrowiecki – odpowiednio 11,7% i 12%. Powiatami, które przeznaczyły najmniej środków finansowych na funkcjonowanie rodzin zastępczych były powiaty: kazimierski: 1,5% oraz włoszczowski: 3%. Wykres przedstawia sytuację.

Wykres 40. Środki finansowe przeznaczone przez powiaty regionu świętokrzyskiego na wsparcie rodzin zastępczych w 2017r.

Źródło: opracowanie własne ROPS na podstawie OZPS za 2017r.

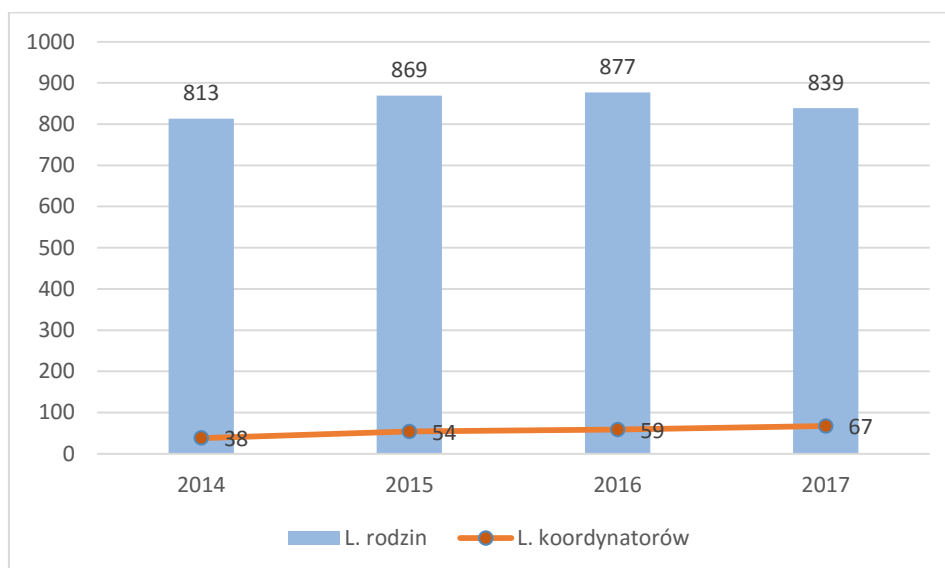
5.6. Organizatorzy i Koordynatorzy i rodzinnej pieczy zastępczej.

Realizacja zadań z zakresu rodzinnej pieczy zastępczej przypisanych powiatowi wymaga wyboru przez starostę organizatora rodzinnej pieczy zastępczej. Rolą organizatora jest przede wszystkim troska o rozwój rodzinnych form pieczy zastępczej, a więc inicjowanie ich tworzenia, kwalifikowanie kandydatów do tej roli oraz wspieranie już funkcjonujących rodzin zastępczych. Na terenie województwa Świętokrzyskiego we wszystkich 14 powiatach powołano organizatorów rodzinnej pieczy zastępczej.

Rodziny zastępcze i prowadzący rodzinne domy dziecka mogą zostać objęci opieką koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej. Objęcie opieką następuje na wniosek rodziny zastępczej lub prowadzącego rodzinny dom dziecka. Koordynator rodzinnej pieczy zastępczej zatrudniony jest przez organizatora rodzinnej pieczy zastępczej na warunkach określonych w ustawie. Do zadań koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej należy w szczególności udzielanie

pomocy rodzinom zastępczym oraz prowadzącym rodzinne domy dziecka w realizacji ich zadań w zakresie sprawowania pieczy zastępczej.

Wykres 41. Liczba koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej, liczba rodzin objętych działaniem koordynatorów.

Źródło: opracowanie własne ROPS.

Liczba koordynatorów pieczy zastępczej w województwie Świętokrzyskim rokrocznie wzrastała – na przestrzeni lat 2014 – 2017 odnotowano 44% wzrost. Natomiast liczba rodzin objętych działaniem koordynatorów systematycznie rosła do roku 2016, zaś w roku 2017 odnotowano spadek. Odnosząc się do liczby podmiotów rodzinnej pieczy zastępczej (rodziny zastępcze oraz rodzinne domy dziecka) należy zaznaczyć, że w regionie w 2017r. 80% spośród nich zostało objętych wsparciem koordynatorów.

Na przestrzeni minionych lat zwiększyła się liczba rodzin, objętych wsparciem koordynatora trwającym powyżej 12 miesięcy. W roku 2014 dominującym okresem współpracy koordynatorów był przedział „7 – 12 miesięcy” natomiast w roku 2017 podejmowali współpracę z rodzinami trwająca „powyżej 12 miesięcy”. Wzrosły także wskaźniki osiągania celu współpracy z 10,4% rodzin w roku 2014 do 21,7% w roku 2017. W 2017r. do najczęstszych przyczyn zakończenia pracy koordynatora rodziny z rodziną zaliczono:

- rozwiązanie rodziny zastępczej,
- usamodzielnienie wychowanka,
- powrót dziecka do rodziny biologicznej,
- powrót dziecka do placówki opiekuńczo-wychowawczej.

Koordynatorzy obowiązani są do systematycznego podnoszenia swoich kwalifikacji w zakresie pracy z dziećmi lub rodziną, w szczególności przez samokształcenie i udział w szkoleniach. Ich kwalifikacje i doświadczenie przyczyniają się do budowania relacji z rodzinami opartych na zrozumieniu i zaufaniu, co ułatwia stawianie diagnozy potrzeb dziecka wychowywanego w pieczy zastępczej oraz określenie w planach pomocy działań koniecznych do podjęcia na rzecz dziecka.

Dane wskazują na wyraźny wzrost aktywności powiatów w zakresie organizowania szkoleń dla koordynatorów. Na przestrzeni lat 2014 – 2017 ponad dwukrotnie wzrosła liczba powiatów organizujących szkolenia dla koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej. W 2017r. 11 powiatów zorganizowało 54 szkolenia dla 42 koordynatorów wobec 5 powiatów, 19 szkoleń i 22 uczestników w roku 2014.

5.7. Instytucjonalna piecza zastępcza – placówki opiekuńczo-wychowawcze.

W przypadku braku możliwości umieszczenia dzieci w rodzinnych formach pieczy zastępczej zostają one kierowane do instytucjonalnych form pieczy. Formami instytucjonalnej pieczy zastępczej organizowaną w ramach zadań własnych powiatu są placówki opiekuńczo – wychowawcze. Zapewniają dziecku całodobową opiekę i wychowanie oraz zaspokajają niezbędne potrzeby. Placówki umożliwiają dziecku podtrzymywanie kontaktów z rodzicami i innymi osobami mu bliskimi, chyba, że sąd postanowi inaczej. Jednocześnie pobyt dziecka w placówce opiekuńczo - wychowawczej powinien mieć charakter przejściowy do czasu powrotu dziecka do rodziny naturalnej lub umieszczenia w rodzinie zastępczej lub adopcyjnej.

Pomimo faktu, że instytucjonalna piecza zastępcza przechodzi poważne przeobrażenia i coraz częściej zapewnia dzieciom warunki maksymalnie zbliżone do domowych, nigdy, pomimo starań, nie stanie się naturalnym domem rodzinnym, ani nie zmieni zbiorowego charakteru opieki i wychowania występującego w instytucjonalnej pieczy zastępczej.

Na koniec 2017r. w regionie Świętokrzyskim funkcjonowało łącznie 56 placówek instytucjonalnej formy pieczy zastępczej z 578 przebywającymi w nich dziećmi. Placówki dysponowały łącznie 657 miejscami. Na przestrzeni minionych lat odnotowany został wzrost liczby placówek, miejsc oraz przebywających w nich dzieci. Tabela przedstawia szczegółowe dane.

Tabela 15. Liczba placówek, liczba miejsc w placówkach opiekuńczo- wychowawczych o poszczególnych profilach w regionie świętokrzyskim w latach 2014-2017.

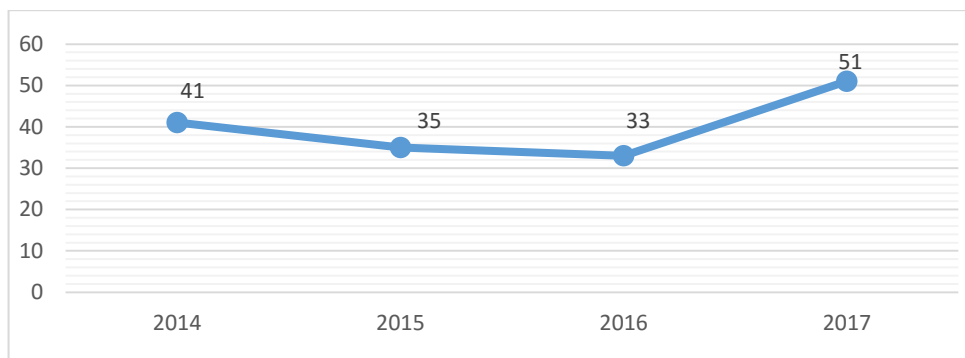
Profile placówek	Liczba placówek	Liczba miejsc	Liczba placówek	Liczba miejsc	Liczba placówek	Liczba miejsc	Liczba placówek	Liczba miejsc
	2014		2015		2016		2017	
socjalizacyjna	22	413	23	417	23	405	28	431
interwencyjna	2	24	4	38	5	41	9	47
specjalistyczno-terapeutyczna	1	14	2	54	2	69	4	69
rodzinna	17	135	17	126	18	117	15	110
Razem	42	586	46	635	48	632	56	657

Źródło: opracowanie własne na podstawie:
http://www.kielce.uw.gov.pl/ftp/pliki/wps/Aktualny_wykaz_placowek_opiekunczo-_wychowawczych_-_2017_r_.pdf.

Powyższe dane wskazują, iż zmiany ogólnej liczby placówek opiekuńczo – wychowawczych wykazują tendencję wzrostową. W regionie świętokrzyskim powstało łącznie 14 nowych placówek: 6 typu socjalizacyjnego, 7 interwencyjnego i 3 specjalistycznego. Natomiast zmniejszeniu o 2 placówki uległa liczba placówek typu rodzinnego. Liczba dzieci także wykazuje tendencję wzrostową – na przestrzeni lat 2014- 2017 odnotowano wzrost na poziomie 11%. Najliczniejszą grupą wiekową dzieci umieszczonych w placówkach opiekuńczo-wychowawczych były dzieci starsze - w przedziale 14-18 lat (49% ogółu) oraz 7-13 lat (34% ogółu) . W roku 2017 do trzech procent zwiększyła się liczba dzieci najmłodszych (do jednego roku życia) w instytucjonalnej pieczy zastępczej.

Zgodnie z nadrzędnymi zasadami oraz priorytetami systemu pieczy zastępczej niezwykle pożądaną tendencją powinno być zjawisko powrotów dzieci z placówek opiekuńczo – wychowawczych do rodzin naturalnych. Z założenia pobyt dziecka w całodobowej placówce opiekuńczo - wychowawczej powinien mieć charakter przejściowy - do czasu powrotu dziecka do rodziny naturalnej lub umieszczenia w rodzinie zastępczej. Dane wskazują, na odwrócenie niekorzystnego trendu. W roku 2017 zwiększyła się liczba dzieci, które wróciły z placówek do rodzin naturalnych. Należy zaznaczyć, że wartość ta była najwyższa od 2014r. Wykres obrazuje sytuację.

Wykres 42. Liczba dzieci, które opuściły placówki opiekuńczo-wychowawcze i powróciły do rodzin naturalnych w latach 2014-2017.

Źródło: opracowanie własne ROPS.

5.8. Pomoc i wsparcie udzielone wychowankom opuszczającym rodziną i instytucjonalną pieczę zastępczą.

Usamodzielnienie to długotrwały proces wychowawczy, który wprowadza osobę usamodzielnianą do podjęcia samodzielnego, dojrzałego życia i integracji ze środowiskiem lokalnym. Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej przewiduje udzielenie pomocy osobie opuszczającej, rodzinę zastępczą, rodzinny dom dziecka, placówkę opiekuńczo-wychowawczą lub regionalną placówkę opiekuńczo - terapeutyczną po osiągnięciu pełnoletności. Pełnoletniej osobie opuszczającej system pieczy zastępczej przyznaje się następujące rodzaje pomocy: na kontynuowanie nauki, na usamodzielnienie, na zagospodarowanie w formie rzeczowej oraz udziela się pomocy w uzyskaniu: odpowiednich warunków mieszkaniowych oraz zatrudnienia.

5.8.1. Indywidualny program usamodzielniania.

Pełnoletni wychowanek placówki opiekuńczo-wychowawczej lub rodziny zastępczej może przystąpić do realizacji programu usamodzielniania i ubiegać się o przyznanie pomocy pieniężnej. Stwarza to szansę dla osób, które są w trudnej sytuacji życiowej, ale starają się współpracować z instytucją pomocy społecznej w kwestii swojego usamodzielnienia stopniowo rozwiązywać problemy wiążące się z uzyskaniem samodzielności.

Liczba osób objętych indywidualnym programem usamodzielniania wykazuje od roku 2015 tendencję malejącą; w roku 2017 wyniosła 602 osoby.

5.8.2. Pełnoletni opuszczający rodziny zastępcze.

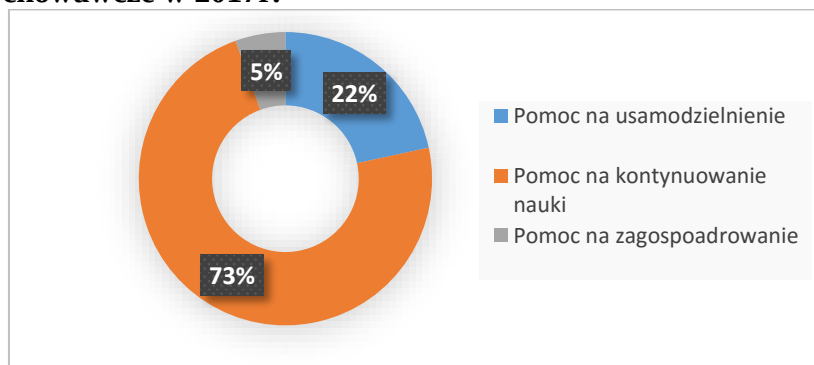
Liczba pełnoletnich osób opuszczających rodziny zastępcze w roku 2017 wyniosła 410. Dane wskazują, że lata 2014 – 2017 wskazują na blisko 11% redukcję liczby osób pełnoletnich, które opuściły rodziny zastępcze oraz rodzinne domy dziecka.

Łączna kwota świadczeń wypłacanych osobom pełnoletnim opuszczającym w roku 2017 rodziny zastępcze wynosiła 2.259.503 zł. i podobnie jak liczba dzieci wykazuje tendencję ujemną. Wśród pełnoletnich osób opuszczających rodziny zastępcze w 2017 roku 82% przeznaczono na pomoc pieniężną na kontynuowanie nauki, 12% na usamodzielnienie się, zaś 6% na zagospodarowanie.

5.8.3. Pełnoletni opuszczający placówki opiekuńczo-terapeutyczne.

Liczba pełnoletnich osób opuszczających placówki opiekuńczo – wychowawcze w roku 2017 wyniosła 143. Łączna kwota świadczeń wypłacanych osobom pełnoletnim opuszczającym w roku 2017 rodziny zastępcze wynosiła 847.23 6zł, tj. 3,8% mniej niż przed rokiem, z czego blisko 73% przeznaczono na pomoc pieniężną na kontynuowanie nauki. Poniższy wykres obrazuje sytuację.

Wykres 43. Pomoc udzielana pełnoletnim osobom opuszczającym placówki opiekuńczo – wychowawcze w 2017r.

Źródło. opracowanie własne ROPS.

5.8.4. Pełnoletni opuszczający rodzinne formy pieczy zastępczej, placówki opiekuńczo – wychowawcze oraz placówki, o których mowa w art. 88 ust. 1 Ustawy o pomocy społecznej⁸.

Liczba pełnoletnich osób opuszczających placówki o których mowa w art. 88 ust. 1 ustawy o *pomocy społecznej* wyniosła **41** osób tj. o jedną mniej niż w roku 2016. Łączna kwota świadczeń wypłacanych osobom pełnoletnim opuszczającym w roku 2017 placówki

⁸ Dom pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, dom dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży oraz schronisko dla nieletnich, zakład poprawczy, specjalny ośrodek szkolno-wychowawczy, specjalny ośrodek wychowawczy, młodzieżowy ośrodek socjoterapii zapewniający całodobową opiekę i młodzieżowy ośrodek wychowawczy.

opiekuńczo-wychowawcze wyniosła 188.190 zł, tj. więcej o 3,0% w stosunku do 2016 roku. Najwięcej środków - ponad 78% przeznaczono na pomoc pieniężną na kontynuowanie nauki, 13% na usamodzielnienie oraz 9% na zagospodarowanie.

5.9. Poradnictwo specjalistyczne w powiatach.

Poradnictwo specjalistyczne w szczególności prawne, psychologiczne i rodzinne stanowi zadanie własne powiatu, jest świadczone osobom i rodzinom, które mają trudności lub wykazują potrzebę wsparcia w rozwiązywaniu swoich problemów życiowych, bez względu na posiadany dochód. Głównym celem poradnictwa jest poprawa jakości życia osób zwracających się o pomoc, ich rozwój i optymalizacja działań związanych z różnymi aspektami funkcjonowania indywidualnego, grupowego, rodzinnego, zawodowego. Dane wskazują, że w regionie świętokrzyskim w roku 2017 poradnictwo specjalistyczne prowadzone było w 27 punktach przez 10 powiatów. Łącznie udzielono 1.677 porad rodzinom potrzebujących wsparcia.

Tabela 16. Poradnictwo prowadzone przez powiaty w latach 2014 – 2017.

	2014	2015	2016	2017
Liczba powiatów prowadzących poradnictwo	7	9	11	10
Liczba punktów poradnictwa	11	12	21	27
Liczba rodzin, którym udzielono porad	1.459	1.990	1.979	1.677

Źródło:

Należy zaznaczyć, że rok 2017 charakteryzował się znacznym – 15% spadkiem liczby rodzin, którym udzielano porad, zmniejszeniem liczby powiatów prowadzących tą formę wsparcia przy jednoczesnym wzroście liczby punktów poradnictwa. W 2017r. największa liczba rodzin korzystająca z poradnictwa specjalistycznego została odnotowana: w mieście Kielce – 807 rodzin, co stanowiło aż 48% ogółu rodzin korzystających ze wsparcia w regionie, powiecie kieleckim – 351 (tj. 21%) oraz buskim – 344 rodziny (20% ogółu korzystających z poradnictwa).

Szczególnym rodzajem wsparcia oferowanego przez powiaty rodzinom jest interwencja kryzysowa. Interwencja kryzysowa stanowi zespół interdyscyplinarnych działań podejmowanych na rzecz osób i rodzin będących w stanie kryzysu. Celem interwencji kryzysowej jest przywrócenie równowagi psychicznej i umiejętności samodzielnego radzenia sobie, a dzięki temu zapobieganie przejściu reakcji kryzysowej w stan chronicznej niewydolności psychospołecznej. W ramach interwencji kryzysowej udziela się natychmiastowej specjalistycznej pomocy psychologicznej, a w zależności od potrzeb –

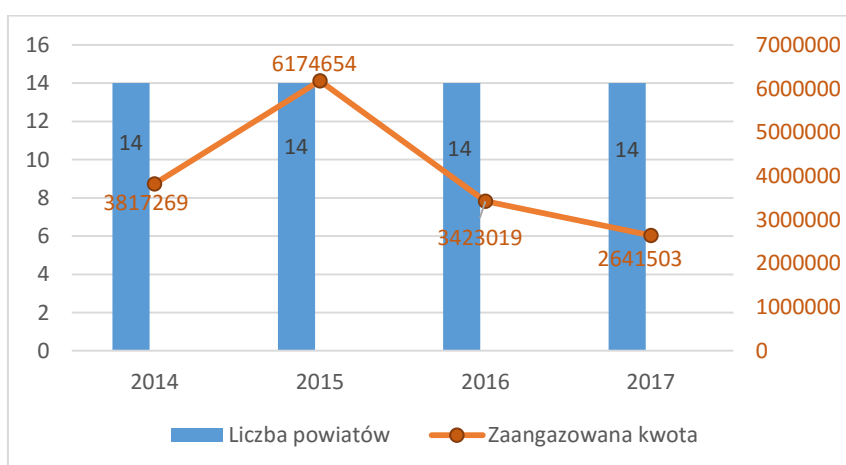
poradnictwa socjalnego lub prawnego, w sytuacjach uzasadnionych – schronienia do 3 miesięcy.

Zgodnie ze zgromadzonymi w Ocenie Zasobów Pomocy Społecznej danymi w województwie świętokrzyskim w 2017 roku funkcjonowało 12 ośrodków interwencji kryzysowej, z tego 7 na poziomie powiatów oraz 5 na poziomie samorządów gminnych. Ośrodki interwencji kryzysowej w regionie dysponowały łącznie 114 miejscami, w tym 35 to miejsca całodobowe. Ze wsparcia OIK w 2017 roku skorzystało 265 kobiet, 23 mężczyzn oraz 23 dzieci. Mieszkańcy 5 powiatów na swoim terenie nie mieli dostępu do usług ośrodka interwencji kryzysowej: kieleckiego, opatowskiego, starachowickiego, staszowskiego, włoszczowskiego.

5.10. Opracowanie i realizacja 3-letnich powiatowych programów rozwoju pieczy zastępczej.

Opracowanie i realizacja 3-letnich powiatowych programów dotyczących rozwoju pieczy zastępczej, zawierających między innymi coroczny limit rodzin zastępczych zawodowych należy do zadań własnych powiatu. Programy stanowią pogłębioną diagnozę obecnego stanu pieczy zastępczej na terenie danego powiatu. Ponadto program zawiera część prognostyczną, w której określone zostały kierunki działań oraz harmonogram ich realizacji.

Wykres 44. Liczba powiatowych programów wspierania rodziny i kwota zaangażowana w ich realizację w województwie świętokrzyskim w latach 2014-2017.

Źródło: Opracowanie własne.

Dane wskazują, że w roku 2017 wszystkie – 14 powiatów posiadało opracowane programy rozwoju pieczy zastępczej. Niepokój budzi zaangażowanie kwota wydatkowana na ich realizację – w 2017r. była najniższa od 2014r. i wyniosła 2.641.503 zł.

5.11. Współpraca samorządów powiatowych z organizacjami pozarządowymi.

Samorząd terytorialny jest najbliższym partnerem organizacji pozarządowych, nie tylko ze względu na społeczność lokalną, na rzecz której działa, ale przede wszystkim poprzez wspólny cel, jakim jest zaspokajanie potrzeb mieszkańców. Władze samorządowe będąc władzą publiczną odpowiadają za zaspokajanie potrzeb ludzi mieszkających na podległym im terenie, jednocześnie są strażnikiem dobra wspólnego, dzięki któremu te potrzeby mogą być zaspokajane. Elementem współpracy spajającym obywateli i władz lokalnych jest dobro mieszkańców lokalnych społeczności.

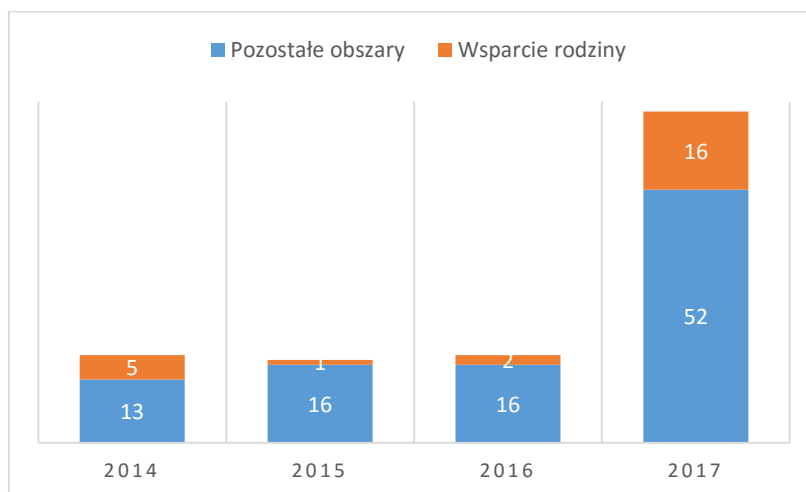
Organizacje pozarządowe traktują samorząd terytorialny jako swego naturalnego partnera, odgrywają dużą rolę w kształtowaniu i realizowaniu zasad tworzenia wspólnych działań na rzecz rozwiązywania problemów społecznych. Są partnerem dla organów administracji publicznej w realizacji zadań publicznych.

Ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie nakłada na samorządy powiatowe obowiązek uchwalania rocznych programów współpracy z organizacjami pozarządowymi, w których powinny być określone formy, zakres i ramy współpracy samorządu i organizacji pozarządowych, a także środki publiczne na tę współpracę przeznaczone.

W 2017r. 11 samorządów powiatowych (78% ogółu) dysponowało uchwalonym programem współpracy z organizacjami pozarządowymi. Należy odnotować, że liczba samorządów powiatowych posiadających program z roku na rok wzrasta.

W ramach realizacji programów powiaty łącznie zainicjowały 68 konkursów dla organizacji pozarządowych, **z czego z zakresu wsparcia rodziny – 16 konkursów, tj. 23,5% ogółu.** Stanowi to o znacznym wzroście ogólnej liczby konkursów jak i w zakresie pieczy zastępczej w stosunku do lat poprzednich.

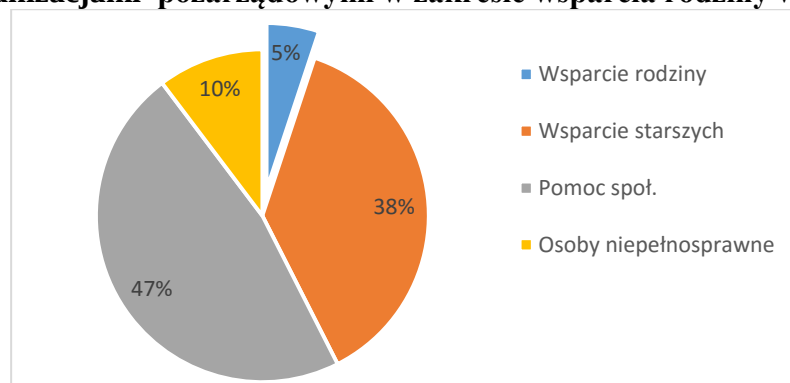
Wykres 45. Konkursy ogłaszane przez samorządy powiatowe dla organizacji pozarządowych ogółem i w zakresie wsparcia rodziny.

Źródło. Opracowanie własne.

Współpraca samorządów powiatowych z organizacjami pozarządowymi przybierała formy pozafinansowe, które przede wszystkim dotyczyły informowania o działaniach, konsultowania aktów prawa miejscowego, decyzji podejmowanych przez samorządy jak i finansową obejmującą przede wszystkim powierzanie i zlecanie organizacjom pozarządowym realizacji zadań publicznych. W ramach ogłaszanych konkursów ofert na realizację zadań organizacjom pozarządowym powiaty przekazały łączną kwotę 4.200.594 zł.; w obszarze wsparcia rodziny przeznaczono najmniej środków finansowych – 214.031 zł, co stanowiło zaledwie 5%. Tendencja ta miała miejsce także w latach poprzednich – środki finansowe przeznaczone na zadania z zakresu wspierania rodziny stanowiły od 1% do 4,5% ogólnej kwoty przeznaczonej na realizację powiatowych programów współpracy z organizacjami pozarządowymi.

Wykres 46. Wysokość środków przeznaczonych przez powiaty na współpracę z organizacjami pozarządowymi w zakresie wsparcia rodziny w 2017r.

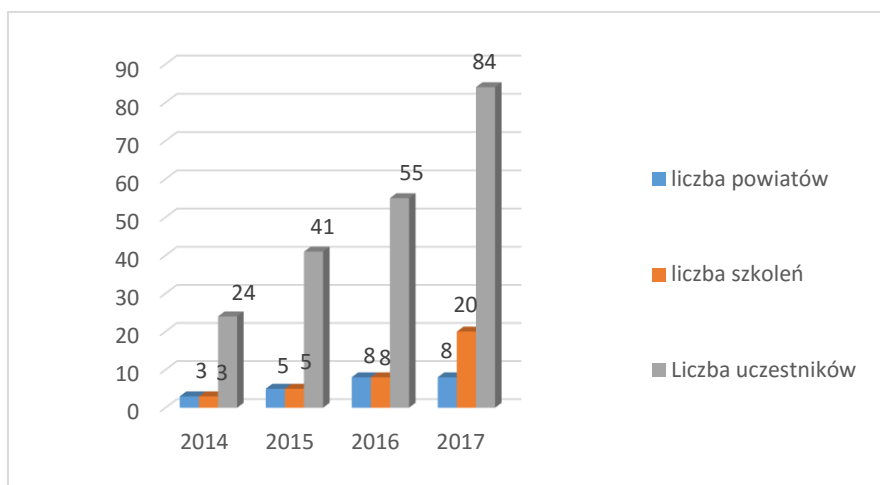

Źródło: opracowanie własne ROPS.

5.12. Podnoszenie kwalifikacji zawodowych w obszarze pomocy społecznej

Podnoszenie kwalifikacji zawodowych w obszarze pomocy społecznej jest szczególnie istotne, z jednej strony ze względu na zmiany legislacyjne i wynikające z nich innowacyjne rozwiązania, wprowadzające nowe standardy w pracy, zaś z drugiej powodują, że uzyskana w toku nauki wiedza zawodowa szybko się dezaktualizuje. Ważnym wskaźnikiem jest liczba szkoleń, warsztatów i konferencji dla pracowników, wychowawców ośrodków i placówek opiekuńczo wychowawczych. Dane wskazują, iż wzrasta liczba powiatów organizujących szkolenia dla pracowników instytucjonalnej pieczy zastępczej, tym samym zwiększyła się liczba szkoleń oraz uczestniczących w nich osób. W 2017 roku 8 powiatów zorganizowało łącznie 20 szkoleń, w których udział wzięło 84 pracowników instytucjonalnej pieczy zastępczej.

Wykres 47. Szkolenia dla kadry instytucjonalnej pieczy zastępczej w latach 2014-2017.

Źródło: Opracowanie własne ROPS.

VI. Realizacja zadań przez Samorząd Województwa Świętokrzyskiego.

6.1. Adopcje

Adopcja czyli przysposobienie stanowi jedną z najczęściej spotykanych w praktyce form zastępczej opieki i wychowania rodzinnego. Adopcja to niezwykle wartościowy proces przyjmowania cudzych dzieci do własnego domu. Adopcja jest najwłaściwszą formą zapobiegania skutkom sieroctwa społecznego. Tworzy środowisko znacznie korzystniejsze od pozostałych form opieki. Im ona nastąpi wcześniej, tym prawdopodobieństwo wystąpienia zaburzeń u dziecka jest mniejsze, a w przypadku noworodka bliskie zeru.⁹

⁹ Posłuszna-Owczarz M – Zdrowa rodzina adopcyjna -to znaczy jaka? Wyższa Szkoła Humanistyczno- Ekonomiczna we Włocławku. 2012r.

Określonym w Ustawie zadaniem zleconym z zakresu administracji rządowej realizowanym przez samorząd województwa jest organizowanie i prowadzenie ośrodków adopcyjnych.

Na terenie regionu świętokrzyskiego został utworzony jeden ośrodek – Świętokrzyski Ośrodek Adopcyjny działający w strukturze Urzędu Marszałkowskiego Województwa Świętokrzyskiego.

Celem działania Ośrodka jest prowadzenie procedur przysposobienia oraz przygotowanie osób zgłaszających gotowość do przysposobienia dziecka. Ośrodek współpracuje z podmiotami właściwymi w zakresie wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, jednostkami organizacyjnymi pomocy społecznej, sądami i ich organami pomocniczymi, instytucjami oświatowymi, podmiotami leczniczymi, a także kościołami i związkami wyznaniowymi oraz organizacjami społecznymi.

Działalność Świętokrzyskiego Ośrodka Adopcyjnego w obszarze wyznaczonych zadań w latach 2014-2017 prezentuje poniższe zestawienie.

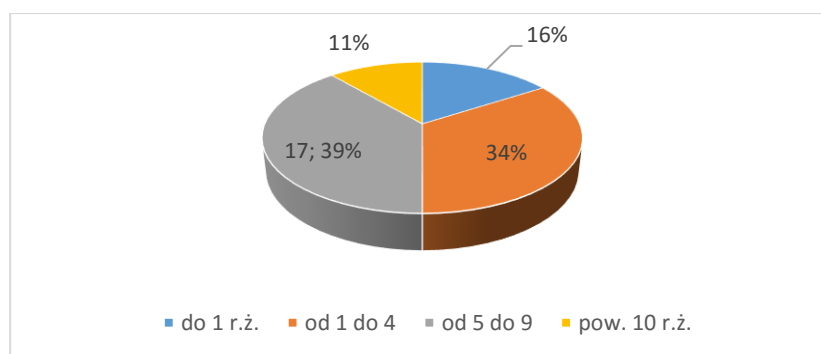
Tabela 17. Liczba dzieci przysposobionych w latach 2016 – 2017 w regionie świętokrzyskim.

Wyszczególnienie	Liczba dzieci				
	2014r.	2015r.	2016r.	2017r.	2018r.
Dzieci przysposobione, w tym w wieku:	45	52	37	52	44
poniżej 1 roku	7	16	2	8	7
od 1 roku do 4 lat	14	12	22	18	15
od 5 do 9 lat	16	9	8	20	17
10 i więcej lat	8	15	5	6	5
Dzieci przysposobione, z tego:	45	52	37	52	26
dziewczęta	21	33	21	20	18
chłopcy	24	19	16	32	26
Dzieci przysposobione z orzeczeniem o niepełnosprawności.	0	1	0	1	2
Dzieci według miejsca pobytu przed przysposobieniem w tym:	45	52	37	52	26
w pieczy instytucjonalnej	4	9	0	4	6
w rodzinnej pieczy zastępczej	26	27	24	31	27
w rodzinie biologicznej	15	16	13	17	11
Szkolenia dla kandydatów na rodziców	44	45	47	52	50
Poradnictwo dla przysposabiających	284	1.307	924	1.140	1.003

Źródło: opracowanie własne ROPS (dane Świętokrzyski Ośrodek Adopcyjny).

Zestawienie w tabeli wskazuje na zwiększenie liczby adoptowanych dzieci na przestrzeni dwunastu miesięcy 2018r. adoptowanych zostało łącznie 44 dzieci tj. o 15,4% mniej niż w roku 2017 i 13,5% . W 2018r. najwięcej dzieci zostało adoptowanych w przedziałach wiekowych: od 5 do 9 lat – 38,6% oraz od 1 roku do 4 lat – 34%. Niepokój budzi niewielka liczba adoptowanych dzieci najmłodszych – w wieku poniżej 1 roku – 15,9% ogółu. Dane jednoznacznie wskazują na zmniejszanie szans na adopcję w przypadku dzieci starszych-powyżej 10 roku życia.

Wykres 48. Dzieci adoptowane w poszczególnych kategoriach wieku w 2018r.

Źródło: opracowanie własne ROPS (dane Świętokrzyski Ośrodek Adopcyjny).

Należy zaznaczyć, że do 2 wrosła liczba adoptowanych dzieci posiadających orzeczenie o niepełnosprawności. Zdecydowanie najwięcej, bo 27 tj. blisko 61,5% ogółu dzieci przed przysposobieniem przebywało w rodzinnej pieczy zastępczej, 11 dzieci tj. 25% w rodzinie biologicznej, natomiast zaledwie sześcioro (13,5%) opuściło pieczę instytucjonalną na rzecz rodziny adopcyjnej. Taki stan rzeczy może świadczyć o tym, że w placówkach opiekuńczo-wychowawczych przebywają dzieci z większymi trudnościami rozwojowymi i psychicznymi, ograniczającymi szanse na znalezienie odpowiadającej na ich potrzeby rodziny adopcyjnej.

Ważnym i niezbędnym elementem procesu adopcyjnego jest prowadzenie szkoleń dla kandydatów na rodziny przysposabiające. W roku 2018 ośrodek adopcyjny przeprowadził łącznie szkolenia dla 50 rodzin będących kandydatami na rodziny zastępcze, wydano łącznie 56 opinii kwalifikacyjnych dla kandydatów do przysposobienia dziecka.

Celem wspomagania trwałości adopcji oraz pomocy rodzinom w przewyciężaniu wyzwań związanych z rodzicielstwem adopcyjnym, ośrodki adopcyjne obejmują rodziny adopcyjne wsparciem psychologiczno-pedagogicznym. Na przestrzeni lat 2014 – 2018 wzrosła liczba rodzin przyspasabiających, naturalnych oraz osób przyspasabiających niepozostających w związku małżeńskim korzystających z poradnictwa prowadzonego przez Świętokrzyski Ośrodek Adopcyjny z 204 rodzin w 2014r. do 1.083 w roku 2018.

Koszty funkcjonowania Świętokrzyskiego Ośrodka Adopcyjnego w 2018r. uległy zwiększeniu i wyniosły 934.310 zł w tym: dotacja otrzymana z budżetu państwa: **8934.610zł.**

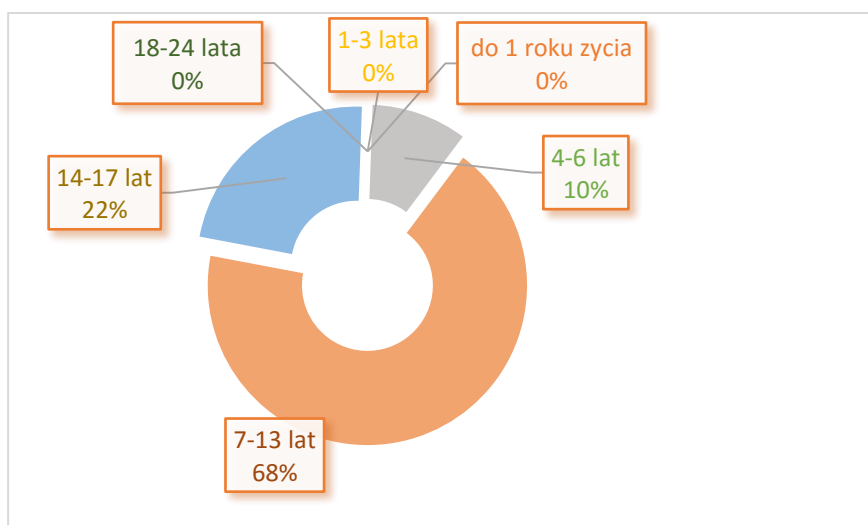
6.2. Regionalna Placówka Opiekuńczo-Terapeutyczna.

Ustawa z dnia 9 czerwca 2011r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej nałożyła na Samorząd Województwa jako zadanie własne o charakterze fakultatywnym prowadzenie regionalnych placówek opiekuńczo-terapeutycznych oraz interwencyjnych ośrodków preadopcyjnych. Placówki te mogą być prowadzone przez samorząd województwa lub podmiot, któremu samorząd województwa zleci realizację tego zadania.

Tego typu placówka, została powołana w Kazimierzy Wielkiej i funkcjonuje od 2016r. Regionalna Placówka Opiekuńczo – Terapeutyczna (RPOT) przeznaczona jest dla dzieci wymagających szczególnej opieki, które ze względu na stan zdrowia wymagają stosowania specjalistycznej opieki i rehabilitacji oraz nie mogą zostać umieszczone w rodzinnej pieczy zastępczej lub placówce opiekuńczo – wychowawczej. Celem działalności Placówki jest, między innymi, zapewnienie tym dzieciom: całodobowej specjalistycznej opieki i wychowania, rehabilitacji, działań terapeutycznych, świadczeń zdrowotnych oraz zaspokojenie niezbędnych potrzeb, kształcenia, wychowania.

Na koniec 2018 roku w placówce dysponującej 30 miejscami przebywało 31 dzieci (na koniec 2016 - 12). Najliczniejszą grupą były dzieci w wieku 7-13 lat – 21 osób, 14-17 lat – 7 osób oraz 4 – 6 lat 3 osoby.

Wykres 49. Dzieci w Regionalnej Placówce Opiekuńczo-Terapeutycznej w poszczególnych kategoriach wieku.

Źródło: opracowanie własne ROPS (dane Regionalna Placówka Opiekuńczo-Terapeutyczna).

Niezmiennie są przyczyny umieszczania dzieci w placówce. Dominującą przyczyną umieszczania dzieci w RPOT było uzależnienie rodziców od alkoholu – 11 przypadków, przemoc – 9 przypadków oraz bezradność w sprawach opiekuńczo – wychowawczych – 7 przypadków. W 2018r. przed umieszczeniem w placówce 14 dzieci przebywało w instytucjonalnej pieczy zastępczej, 12 w rodzinnej pieczy zastępczej; niepokojącym jest fakt napływu 3 dzieci do placówki z rodzin naturalnych.

6.3. Szkolenia kadr systemu wspierania rodziny i pieczy zastępczej.

Od czerwca 2017r. Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej uczestniczy w realizacji projektu współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój, Działanie 2.8: Rozwój usług społecznych świadczonych w środowisku lokalnym, p.n. „Bliżej rodziny – szkolenia dla kadr systemu wspierania rodzin i pieczy zastępczej”. Zadanie realizowane jest w formie partnerstwa z regionami: podkarpackim, lubelskim oraz podlaskim.

Projekt zakłada podniesienie kompetencji poprzez organizację szkoleń dla grupy ok. 2.500 osób - przedstawicieli jednostek samorządu terytorialnego, kadry zarządzającej i merytorycznej systemu wspierania rodziny i pieczy zastępczej. Z uwagi na różnorodność i specyfikę zadań realizowanych przez instytucje systemu oraz na znaczną liczbę osób w nim zatrudnionych projekt zakłada dostosowanie tematyki szkoleń do zadań realizowanych przez poszczególnych pracowników. W roku 2017 w szkoleniach o tematyce: organizacji polityki społecznej, pracy z rodziną, organizacji pieczy zastępczej, problematyki psychologii rozwojowej dzieci i młodzieży, metodyki pracy z dzieckiem i rodziną oraz praw dziecka udział wzięły 244 osoby.

6.4. Współpraca samorządu województwa z organizacjami pozarządowymi.

Współpraca Samorządu Województwa Świętokrzyskiego z trzecim sektorem ma na celu zwiększenie uczestnictwa obywateli w kreowaniu życia publicznego. Głównym celem współpracy Samorządu Województwa z organizacjami pozarządowymi jest lepsze zaspokajanie potrzeb i podnoszenie poziomu życia mieszkańców regionu oraz wspomaganie zrównoważonego rozwoju województwa. W ramach omawianej współpracy w 2017r. Samorząd Województwa Świętokrzyskiego przekazał łącznie kwotę w wysokości: 3.881.392 zł w tym:

- 3 599 793,82 PLN- w ramach otwartych konkursów ofert,
- 281 599,00 PLN –w ramach trybu pozakonkursowego.

Dane wskazują na zwiększenie zaangażowania środków finansowych przekazanych organizacjom pozarządowym. W ramach zadań z zakresu polityki społecznej obejmującej:

- przeciwdziałanie przemocy,
- profilaktykę i rozwiązywanie problemów alkoholowych,
- pomoc społeczną,
- rehabilitację zawodową i społeczną osób niepełnosprawnych (ze środków PFRON będących w dyspozycji Samorządu Województwa Świętokrzyskiego).

podejmowane były działania mające na celu poprawę sytuacji, bezpieczeństwa oraz wzmocnienie rodziny. Łącznie na zadania z zakresu polityki społecznej została rozdysponowana kwota: 1.049.954 zł, co stanowiło 27% ogółu środków. Rola trzeciego sektora w działaniach związanych ze wsparciem rodziny jest znacząca, gdyż to właśnie organizacje pozarządowe głównie dostarczają pomocy osobom niepełnosprawnym i poszkodowanym zdrowotnie, rodzinom borykającym się z problemami wychowawczymi i natury materialnej. Organizacje ewoluują od działań samopomocowych, poprzez rozwiązywanie lokalnych problemów, aż do wspólnot zdolnych do działań o znaczeniu makropolitycznym.

VII. Analiza SWOT

Opracowana diagnoza kondycji świętokrzyskiej rodziny oraz stanu pieczy zastępczej i adopcji pozwoliła na dokonanie analizy SWOT (Strength, Weaknesses, Opportunities, Threats).

Technika powyższa umożliwiła posegregowanie wynikających z diagnozy wniosków oraz pozwoliła na wskazanie mocnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń, czyli czynników zewnętrznych i wewnętrznych wpływających na funkcjonowanie systemu wsparcia rodziny i pieczy zastępczej w regionie Świętokrzyskim.

Mocne strony	Słabe strony
• Zmniejszanie zjawiska bezrobocia. • Poprawa kondycji materialnej rodzin świętokrzyskich. • Zmniejszanie liczby rozwodów. • Zmniejszenie liczby rodzin korzystających z pomocy społecznej. • Spadek liczby rodzin wieloproblemowych • Wysoki wskaźnik osiągania celu pracy przez asystentów rodziny. • wykwalifikowana i doświadczona kadra instytucji wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej • Możliwość pozyskania środków Unijnych na realizację polityki prorodzinnej. • Prorodzinna polityka państwa. • Powszechność zespołów interdyscyplinarnych. • Bieżąca diagnoza potrzeb na poziomie regionalnym umożliwiającą identyfikację celów, ich modyfikację i realizację; • Rozwój sieci placówek wsparcia dziennego, klubów, świetlic dla dzieci i młodzieży. • Dostępność bezpłatnego poradnictwa specjalistycznego realizowanego przez samorządowe jednostki organizacyjne. • Podnoszenie jakości usług instytucji działających na rzecz wspierania rodziny • Potencjał organizacji pozarządowych działających w imieniu i na rzecz rodziny.	• Niekorzystne wskaźniki demograficzne • Niewystarczające środki finansowe z budżetu państwa przeznaczone na realizację zadań wynikających z ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, • Ograniczona liczba szczegółowych badań i analiz dotyczących rodziny na poziomie lokalnym. • Niewystarczająca liczba zatrudnionych asystentów rodziny - zbyt duża liczba rodzin wspieranych przez jednego asystenta rodziny. • Wzrost liczby gmin nie zatrudniających asystentów rodziny • Niski poziom wynagrodzenia kadry instytucji pieczy. • Niewystarczający system opieki żłobkowej i przedszkolnej. • Nierównomiernie rozłożenie instytucji wsparcia rodziny. • Brak dostępu do oferty OIK wraz z miejscami schronienia w poszczególnych powiatach. • Niska świadomość społeczna dotycząca tematyki rodzicielstwa zastępczego. • Niewystarczająca ilość placówek wsparcia dziennego oraz klubów i świetlic dla dzieci i młodzieży, • Niewielka liczba rodzin zastępczych zawodowych, szczególnie rodzin zawodowych specjalistycznych • Brak pozytywnego promowania rodzinnej pieczy zastępczej; • Słabe przygotowanie rodziców do pełnienia swoich ról.

Szanse	Zagrożenia
• Większe bezpieczeństwo i stabilizacja socjalne i ekonomiczne rodzin. • Rozszerzany lecz niewystarczający system opieki żłobkowej i przedszkolnej • Duży potencjał i doświadczenie III sektora w zakresie wspierania rodziny, • Zaangażowanie lokalnych mediów do promowania rodziny oraz działań i inicjatyw podejmowanych w obszarze wsparcia dziecka i rodziny. • Upowszechnianie przez samorządy mechanizmów wspomagających rodziny wielodzietne np. karta dużej rodziny. • Upowszechnianie postrzegania rodziny jako systemu przez kadry systemu wspierania rodziny i pieczy zastępczej. • Wysoka efektywność pracy z rodziną biologiczną skutkująca zwiększającą się liczbą dzieci powracających do rodzin biologicznych • Rozwój i wdrażanie instrumentów polityki prorodzinnej. • Realizacja projektów finansowanych ze środków UE. • Możliwość wykorzystania wolontariatu oraz potencjału osób starszych, poprzez uaktywnienie tych grup w działaniu na rzecz dziecka i rodziny. • Prowadzenie kampanii promujących rodzicielstwo zastępcze oraz znaczenie rodziny o szerokim zasięgu; • Możliwość pozyskiwania środków w ramach programów rządowych.	• Osłabienie więzi rodzinnych na skutek migracji zarobkowych i edukacyjnych. • Pogłębiająca się niekorzystna sytuacja demograficzna. • Spadek liczby zawieranych małżeństw. • Brak wzrostu wskaźników dzietności. • Opóźnianie decyzji prokreacyjnych. • Malejąca liczba kandydatów na rodziców zastępczych. • Niewielka aktywność w zakresie organizowania i prowadzenia grup samopomocowych. • Brak motywacji do zaangażowania się pracowników systemu wsparcia i pieczy zastępczej. • Wypalenie zawodowe kadry instytucjonalnej i rodzinnej pieczy zastępczej. • Nierówność szans w dostępie do edukacji, kultury, pomocy społecznej i pomocy rodzinie dla mieszkańców terenów wiejskich i miejskich. • Media wykorzystujące sytuacje kryzysowe w rodzinie, które prowadzą do zmniejszenia zaufania społecznego do instytucji pomocowych.

VIII. Cele programu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej.

Dokonana diagnoza w „Regionalnym Programie Wspierania Rodziny i Systemu Pieczy Zastępczej na lata 2018 – 2025” pozwoliła na określenie celu nadrzędnego i opracowanie celów szczegółowych. Cele Programu są spójne z celami wskazanymi w Strategii Polityki Społecznej Województwa Świętokrzyskiego na lata 2012 – 2020:

- Cel Strategiczny I: Minimalizacja obszarów wykluczenia społecznego.
 - Cel operacyjny 3 Efektywny system wsparcia rodzin oraz rodzicielstwa zastępczego.
- Cel Strategiczny III: Efektywny system polityki społecznej.
 - Cel Operacyjny 3: Ograniczanie niekorzystnych tendencji w sferze ludnościowej i rodzinnej.

Cel główny oraz cele operacyjne programu.

Cel główny: Stabilna rodzina, rozwój zintegrowanych rozwiązań wzmacniających rodzinę i system pieczy zastępczej.		
Cel operacyjny1: Identyfikacja, monitoring obszarów problemowych oraz profilaktyka i wczesna interwencja w środowiskach ryzyka.		
Działania	Wskaźniki	Realizatorzy
• Prowadzenie oraz upowszechnianie badań, analiz, diagnoz opracowanie ekspertyz. • Inicjowanie samorządów gminnych i powiatowych do opracowywania programów wspierania rodziny. • Utworzenie oraz udostępnianie bazy danych instytucji, organizacji pozarządowych w zakresie ofert wsparcia, pomocy rodzinie w woj. świętokrzyskim. • Wspieranie, inicjowanie działań profilaktycznych zapobiegających i ograniczających skutki zjawisk patologicznych w rodzinie poprzez realizację rekomendowanych programów profilaktycznych, kampanii medialnych, akcji informacyjnych, pogadanek, spotkań, warsztatów, zajęć edukacyjnych itp.. • Zwiększanie dostępności do poradnictwa psychologicznego, pedagogicznego i innych specjalistycznych form wspierania	• Liczba przeprowadzonych badań, analiz, diagnoz, ekspertyz. • Liczba opracowanych programów wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej. • Liczba kampanii/akcji informacyjnych/warsztatów. • Liczba działających miejsc wsparcia i poradnictwa oraz pomocy psychologicznej dla rodzin • Liczba udzielonych porad/liczba rodzin, którym udzielono wsparcia. • Liczba gmin, które opracowały standardy świadczenia usług opiekuńczych i specjalistycznych dla rodzin z dziećmi. • Liczba zatrudnionych asystentów rodziny/liczba rodzin/liczba dzieci w rodzinach/czas pracy asystenta. • Liczba rodzin wspierających, • Liczba szkoleń dla asystentów oraz rodzin wspierających. • Liczba gmin, które opracowały standardy pracy asystenta rodziny.	• Jednostki samorządu terytorialnego, • Podmioty działające na rzecz dziecka i rodziny, • Jednostki organizacyjne pomocy i integracji społecznej, • Organizacje pozarządowe, • Placówki oświatowe, • Policja.

rodzin (terapeutycznych, mediacyjnych, treningu umiejętności wychowawczych prawnych, itp.), • Opracowanie standardu świadczenia usług opiekuńczych i specjalistycznych dla rodzin z dziećmi • Zapewnienie rodzinom z dziećmi dostępu do usług opiekuńczych i specjalistycznych. • Rozwój, profesjonalizacja oraz standaryzacja asystentury rodzinnej oraz idei rodzin wspierających. • Rozwój współpracy poprzez zlecanie zadań z zakresu profilaktyki i wczesnej interwencji organizacjom pozarządowym. • Wspieranie działań profilaktycznych mających na celu zapobieganie zbyt wczesnemu rodzicielstwu. • Rozwój inicjatyw samopomocowych.	• Liczba gmin, które współpracują z organizacjami pozarządowymi w obszarze wspierania rodziny.	
Cel operacyjny 2. Podnoszenie kompetencji rodzicielskich, wzmocnienie oraz promocja rodziny.		
Działania	Wskaźniki	Realizatorzy
• Promowanie dobrych praktyk, pozytywnego wizerunku rodziny w tym wielodzietnej oraz wartości rodzinnych i międzypokoleniowych. • Podejmowanie działań zmierzających do uświadomienia władzom lokalnym ważności działań podejmowanych na rzecz rodziny.	• Liczba szkoleń/kampanii społecznych/konferencji/festynów/patronatów promujących pozytywny wizerunek rodziny w tym wielodzietnej oraz wartości rodzinne i międzypokoleniowe. • Liczba akademii/szkół dla rodziców/ liczba uczestników.	• Jednostki samorządu terytorialnego. • Podmioty działające na rzecz dziecka i rodziny • Jednostki organizacyjne pomocy i integracji społecznej. • Urzędy pracy. • Organizacje pozarządowe, Kościoły, związki wyznaniowe.

• Upowszechnianie, wdrażanie instrumentów ułatwiających łączenie życia zawodowego i rodzinnego oraz promowanie pracodawców stosujących tego typu narzędzia. • Rozwój placówek wsparcia dziennego. • Wspieranie i promocja rozwoju poradnictwa małżeńskiego, rodzinnego, rozwój szkół i akademii dla rodziców. • Promocja i wsparcie działań na rzecz wyrównywania szans edukacyjnych dzieci i młodzieży, w tym rozwoju placówek wychowania przedszkolnego i żłobków, szczególnie na terenach wiejskich. • Inicjowanie oraz promocja projektów edukacyjnych przygotowujących do roli rodzica, podnoszących umiejętności wychowawcze rodziców. • Wzmacnianie więzi wewnątrzrodzinnych oraz międzypokoleniowych. • Promowanie i wzmacnianie ojcostwa.	• Liczba projektów edukacyjnych podnoszących umiejętności wychowawcze rodziców. • Liczba przedszkoli, żłobków, liczba miejsc w w/w placówkach. • Liczba szkoleń, wizyt studyjnych, podnoszących świadomość władz lokalnych w zakresie znaczenia rodziny.	• Placówki oświatowe. • Media lokalne.
Cel operacyjny 3. Wsparcie i rozwój działań służb na rzecz rodziny zagrożonej wykluczeniem oraz wykluczonej.		
Działania	Wskaźniki	Realizatorzy
• Rozwój lokalnej infrastruktury oraz zwiększenie dostępności do usług	• liczba zorganizowanych forów, spotkań, konferencji, seminariów poświęconych tematyce współpracy różnorodnych	• Jednostki samorządu terytorialnego. • Podmioty działające na rzecz dziecka i rodziny.

wspierających dla rodzin, w tym zagrożonych rozpadem, kryzysem. • Wspieranie i propagowanie innowacyjnych form i metod pracy środowiskowej z dzieckiem i rodziną. • Inicjowanie działań na rzecz wzrostu liczby zatrudniania specjalistycznej kadry • w jednostkach wspierających rodzinę. • Inicjowanie i rozwój sieci współpracy oraz organizacja różnorodnych form wymiany doświadczeń i wiedzy dla przedstawicieli podmiotów zajmujących się sprawami rodziny, dzieci i młodzieży. • Wdrażanie, promocja oraz pozyskiwanie partnerów przez samorządy wszelkich szczebli uczestniczących w Karcie Dużej Rodziny. • Upowszechnienie ekonomii społecznej wśród rodzin, w tym szczególnie - rodzin klientów OPS • Promowanie i wsparcie działań podejmowanych na rzecz poprawy warunków mieszkaniowych rodzin i zapobiegania przymusowym eksmisjom. • Tworzenie i rozwój zespołów interdyscyplinarnych i grup roboczych w zakresie pomocy dla rodzin problemowych.	podmiotów zajmujących się sprawami rodziny i dzieci. • Liczba zespołów interdyscyplinarnych na rzecz wypracowywania wspólnych standardów pracy na rzecz rodziny. • Liczba gmin, które wypracowały standardy pracy na rzecz rodziny. • Liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej. • Liczba samorządów przystępujących do Karty Dużej Rodziny. • Liczba samorządów, które przystąpiły do programów ogólnokrajowych. • Liczba mieszkań chronionych, treningowych, wspomaganych i socjalnych.	• Jednostki organizacyjne pomocy i integracji społecznej. • Organizacje pozarządowe, Kościoły, związki wyznaniowe. • Podmioty ekonomii społecznej.
--	--	--

• Uczestnictwo w realizacji zadań państwa w zakresie ogólnopolskich programów na rzecz rodzin. • Rozwój mieszkalnictwa chronionego, treningowego, wspomagane oraz socjalnego.		
Cel operacyjny 4. Poprawa funkcjonowania systemu pieczy zastępczej.		
Działania	Wskaźniki	Realizatorzy
• Prowadzenie inicjatyw propagujących rodzicielstwo zastępcze. • Promowanie działań na rzecz pozyskiwania kandydatów na rodziny zastępcze oraz do prowadzenia rodzinnych domów dziecka. • Wspieranie działań podnoszących kompetencje i umiejętności wychowawcze rodzin zastępczych oraz koordynatorów pieczy zastępczej. • Wsparcie rodzin zastępczych w prawidłowym funkcjonowaniu poprzez zapewnienie dostępu do usług koordynatora pieczy zastępczej, specjalistów i rodzin pomocowych, organizowanie grup wsparcia. • Podejmowanie działań na rzecz rodziców biologicznych dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej (m. in. wspieranie doradztwo, szkolenia itp.);	• Liczba kampanii promujących rodzicielstwo zastępcze. • Liczba kandydatów na rodziców zastępczych. • Liczba rodzin zastępczych, nakłady finansowe na funkcjonowanie pieczy zastępczej. • Liczba dzieci umieszczonych w poszczególnych typach rodzin zastępczych. • Liczba przeszkolonych kandydatów na rodziców zastępczych. • Liczba rodzin pomocowych. • Liczba koordynatorów pieczy. • Liczba placówek opiekuńczo-wychowawczych/liczba dzieci/ liczba miejsc. • Liczba dzieci powracających z instytucjonalnej do rodzinnej pieczy zastępczej. • Liczba dzieci powracających z instytucjonalnej pieczy do rodzin naturalnych.	• Jednostki samorządu terytorialnego. • Podmioty działające na rzecz dziecka i rodziny. • Jednostki organizacyjne pomocy i integracji społecznej. • Organizacje pozarządowe, Kościoły, związki wyznaniowe. • Placówki oświatowe.

• Promocja i wspieranie działalności organizacji pozarządowych oraz wolontariatu na rzecz rozwoju systemu pieczy zastępczej • Standaryzacja placówek instytucjonalnej pieczy zastępczej. • Zapewnianie wychowankom instytucjonalnej pieczy zastępczej dostępu do specjalistycznych usług terapeutycznych i wsparcia psychologicznego. • Rozwój efektywnych form wsparcia usamodzielnianych wychowanków pieczy zastępczej np. mieszkań chronionych, treningowych, wspomaganych. • Rozwój efektywnych, zindywidualizowanych form pracy z młodzieżą usamodzielnianą.	• Liczba mieszkań chronionych, treningowych dla usamodzielnianych wychowanków pieczy zastępczej.	
Cel operacyjny 5. Promowanie idei adopcji oraz zapewnienie wychowywania w rodzinie adopcyjnej dzieciom zakwalifikowanym do przysposobienia.		
Działania	Wskaźniki	Realizatorzy
• Standaryzacja procedur oraz narzędzi diagnozowania dzieci i kandydatów na rodziców adopcyjnych. • Upowszechnianie i popularyzacja, szerzenie idei adopcji, edukacja społeczna w obszarze adopcji.	• Liczba przeprowadzonych inicjatyw upowszechniających, promujących informacje na temat adopcji dzieci pozbawionych opieki rodziców biologicznych. • Liczba przysposobionych dzieci. • Liczba dzieci zakwalifikowanych do adopcji.	• Samorząd województwa, • Podmioty działające na rzecz dziecka i rodziny. • Organizacje pozarządowe, Kościoły, związki wyznaniowe. • Media

• Inicjowanie i rozwój współpracy instytucji i podmiotów zaangażowanych w proces adopcji. • Podnoszenie kompetencji zawodowych kadr ośrodków adopcyjnych z uwzględnieniem nowoczesnych zdobyczy pedagogiki i psychologii. • Rozwój specjalistycznego poradnictwa dla przyspasabiających i przysposabianych. • Organizowanie grup wsparcia dla rodziców adopcyjnych oraz dzieci przysposobionych.	• Liczba kandydatów na rodziców adopcyjnych zakwalifikowanych do szkolenia. • Liczba przeszkolonych kandydatów na rodziców adopcyjnych.	
Cel operacyjny 6. Integracja i rozwój systemu doskonalenia zawodowego kadr wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej.		
Działania	Wskaźniki	Realizatorzy
• Prowadzenie i upowszechnianie diagnoz i monitoringu potrzeb szkoleniowych kadr podmiotów realizujących działania w zakresie wsparcia rodziny i systemu pieczy zastępczej. • Organizacja różnorodnych form podnoszenia kwalifikacji i umiejętności zawodowych pracowników i wolontariuszy systemu wspierania rodziny i pieczy zastępczej. • Upowszechnianie doradztwa, konsultacji oraz superwizji dla pracowników systemu wspierania rodziny i pieczy zastępczej.	• Liczba przeprowadzonych badań z zakresu potrzeb szkoleniowych kadr podmiotów realizujących działania w zakresie wsparcia rodziny i systemu pieczy zastępczej. • Liczba przeprowadzonych szkoleń dla pracowników i wolontariuszy systemu wspierania rodziny i pieczy zastępczej. • Liczba pracowników i wolontariuszy systemu wspierania rodziny i pieczy zastępczej, którzy skorzystali ze szkoleń, konsultacji i porad • liczba przeprowadzonych spotkań/uczestników superwizyjnych dla pracowników systemu wspierania rodziny i pieczy zastępczej	• Jednostki samorządu terytorialnego. • Podmioty działające na rzecz dziecka i rodziny. • Jednostki organizacyjne pomocy i integracji społecznej. • Organizacje pozarządowe, Kościoły , związki wyznaniowe. • Placówki oświatowe.

• Rozwój kooperacji międzyinstytucjonalnej w zakresie doskonalenia zawodowego kadr wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej.		
--	--	--

IX. Sposób realizacji programu, zarządzanie.

Zadania wynikające z Wojewódzkiego programu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej realizowane będą m.in. przez: samorządy terytorialne szczebla gminnego, powiatowego i wojewódzkiego oraz ich jednostki organizacyjne, organizacje pozarządowe i inne podmioty działające w obszarze wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, placówki oświatowe, sądy, policję. Za koordynację działań związanych z wdrażaniem zapisów Programu odpowiedzialny będzie Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Świętokrzyskiego.

X. Finansowanie programu.

Wśród źródeł finansowania zakłada się wykorzystanie środków pochodzących z:

- budżetów jednostek samorządu terytorialnego.
- budżetu Samorządu Województwa Świętokrzyskiego, w tym ze środków przeznaczonych na dotacje dla organizacji pozarządowych;
- budżetu państwa – w tym z dotacji celowych przeznaczonych na realizację zadań zleconych z zakresu administracji rządowej (adopcje) oraz ze środków planowanych do pozyskania w ramach ogłoszonych przez Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej konkursów dla samorządów terytorialnych oraz środków przewidzianych w programach rządowych.
- funduszy unijnych.
- innych źródeł zewnętrznych, w tym ze środków pozyskanych przez organizacje pozarządowe.

XI. Monitorowanie i ocena realizacji programu.

Monitoring ma na celu zapewnienie zgodności realizacji Programu z założeniami i celami określonymi w dokumentach programowych.

Monitoring i ewaluacja realizacji Regionalnego Programu Wspierania Rodziny i Systemu Pieczy Zastępczej pozwoli na skuteczne wdrażanie założeń programowych oraz uzupełnianie treści Programu o bieżące i nowe kierunki działań, dostosowujące go do wymogów adresatów oraz zmian zachodzących w otoczeniu zewnętrznym i wewnętrznym.

Realizacja zadań przewidzianych w ramach Programu monitorowana będzie raz w roku. Koordynatorem tego procesu będzie Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Świętokrzyskiego, który w tym zakresie będzie współpracował z powiatowymi centrami pomocy rodzinie, ośrodkami pomocy społecznej oraz jednostkami realizującymi zadania na

rzecz wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej. Z przeprowadzonego procesu monitoringu sporządzane będzie raport obejmujący dany rok kalendarzowy.

XII. Spis tabel i wykresów.

Spis tabel

1. Zadania związane z organizacją systemu pomocy dziecku i rodzinie wg szczebli samorządu terytorialnego.
2. Mieszkańcy wsi i miast województwa świętokrzyskiego.
3. Przeciętne trwanie życia w kraju i regionie świętokrzyskim.
4. Małżeństwa rozwiązane w regionie.
5. Subiektywna ocena sytuacji materialnej gospodarstw domowych.
6. Liczba zatrudnionych asystentów rodzin w świętokrzyskich gminach w latach 2016-2017 z uwzględnieniem podziału na powiaty.
7. Placówki wsparcia dziennego w województwie świętokrzyskim.
8. Gminne programy współpracy z organizacjami pozarządowymi 2014 – 2017.
9. Placówki opieki nad małym dzieckiem.
10. Szkolenia dla kandydatów na rodziców zastępczych.
11. Liczba dzieci w poszczególnych typach rodzin zastępczych na przestrzeni lat 2014-2017.
12. Liczba dzieci w poszczególnych typach rodzin zastępczych w ujęciu powiatów.
13. Liczba dzieci, które umieszczone były w rodzinie zastępczej i powróciły do placówki, liczba dzieci, które opuściły pieczę instytucjonalną na rzecz rodzinnej pieczy zastępczej.
14. Liczba rodzinnych domów dziecka i przebywających w nich dzieci.
15. Liczba placówek, liczba miejsc w placówkach opiekuńczo- wychowawczych o poszczególnych profilach w regionie świętokrzyskim w latach 2014-2017.
16. Poradnictwo prowadzone przez powiaty w latach 2014 – 2017.
17. Liczba dzieci przysposobionych w latach 2016 – 2017 w regionie świętokrzyskim.

Spis wykresów.

1. Podział kompetencji w zakresie organizacji wsparcia rodziny i pieczy zastępczej pomiędzy samorządami.
2. Liczba mieszkańców województwa świętokrzyskiego w latach 2013 – 2017.
3. Struktura wiekowa mieszkańców województwa świętokrzyskiego w 2014 i 2017r.
4. Urodzenia i zgony w latach 2014 - 2017r.
5. Wskaźniki zawartych małżeństw w regionie świętokrzyskim i kraju na 1000 osób.
6. Urodzenia żywe według wieku kobiet w regionie w roku 2010, 2014 oraz 2017.
7. Urodzenia żywe według grup wiekowych kobiet w regionie i kraju.
8. Prognoza ludności województwa świętokrzyskiego do 2050r.
9. Ludność według miejsca zamieszkania w 2013, 2035 i 2050 roku.
10. Bezrobotne kobiety i mężczyźni w 2018r.
11. Przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na osobę w gospodarstwie domowym w latach 2013-2017 (w zł).

12. Przeciętne miesięczne wydatki na osobę w gospodarstwie domowym w latach 2013-2017 (w zł).
13. Struktura wydatków w gospodarstwie domowym w regionie w 2017r.
14. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem ekonomicznym w latach 2014-2017 w województwie świętokrzyskim.
15. Wykres 15. Liczba osób, rodzin oraz liczba osób w rodzinach, którym przyznano świadczenia pomocy społecznej w latach 2013 - 2017.
16. Struktura najczęstszych powodów przyznawania pomocy społecznej w regionie świętokrzyskim – 2014 – 2017.
17. Udział rodzin z dziećmi w ogóle rodzin objętych pomocą społeczną i udział rodzin niepełnych w ogóle rodzin z dziećmi objętych pomocą społeczną w świętokrzyskim.
18. Liczba rodzin z poszczególną liczbą dzieci korzystających z pomocy społecznej w Świętokrzyskim w latach 2014-2017.
19. Udział rodzin z poszczególną liczbą dzieci w ogóle rodzin z dziećmi korzystających z pomocy społecznej w latach 2014-2017.
20. Liczba rodzin wieloprotokolowych w regionie w latach 2014- 2017.
21. Liczba gmin oferujących wsparcie dla rodzin w latach 2014-2017.
22. Formy pracy z rodziną realizowane przez gminy.
23. Szkoły i akademie dla rodziców w latach 2014 – 2017.
24. Liczba asystentów rodziny w latach 2014 – 2017.
25. Liczba rodzin objętych pracą asystenta przypadających na jednego asystenta.
26. Liczba asystentów, szkoleń oraz gmin organizujących szkolenia dla asystentów rodzin.
27. Przeciętny czas pracy asystenta rodziny z rodziną w regionie świętokrzyskim.
28. Przyczyny zakończenia pracy z rodziną przez asystenta rodziny.
29. Liczba zawartych kontraktów socjalnych oraz liczba osób objętych kontraktem w regionie świętokrzyskim w latach 2013-2017.
30. Liczba gminnych programów wspierania rodziny i kwota zaangażowana w ich realizację w województwie świętokrzyskim w latach 2014-2017.
31. Ogłoszone konkursy w ramach współpracy z organizacjami pozarządowymi przez świętokrzyskie samorządy gminne w obszarze pomocy społecznej-2017r.
32. Wysokość środków finansowych przekazanych przez świętokrzyskie samorządy gminne organizacjom pozarządowym w latach 2013-2017.
33. Rodzinna piecza zastępcza.
34. Liczba kandydatów na rodziców zastępczych w latach 2014-2017.
35. Liczba rodzin zastępczych w latach 2014-2017 w regionie.
36. Liczba i powody rozwiązania rodzin zastępczych.
37. Liczba dzieci powracających z rodzin zastępczych do naturalnych w latach 2014 – 2017.
38. Rodziny pomocowe w regionie w latach 2014 - 2017.
39. Kwota świadczeń – rodzinna piecza zastępcza w latach 2013-2017.
40. Środki finansowe przeznaczone przez powiaty regionu świętokrzyskiego na wsparcie rodzin zastępczych w 2017r.
41. Liczba koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej, liczba rodzin objętych działaniem koordynatorów.
42. Liczba dzieci, które opuściły placówki opiekuńczo-wychowawcze i powróciły do rodzin naturalnych w latach 2014-2017

43. Pomoc udzielana pełnoletnim osobom opuszczającym placówki opiekuńczo – wychowawcze w 2017r.
44. Liczba powiatowych programów wspierania rodziny i kwota zaangażowana w ich realizację w województwie świętokrzyskim w latach 2014-2017.
45. Konkursy ogłaszane przez samorządy powiatowe dla organizacji pozarządowych ogółem i w zakresie wsparcia rodziny.
46. Wysokość środków przeznaczonych przez powiaty na współpracę z organizacjami pozarządowymi w zakresie wsparcia rodziny w 2017r.
47. Szkolenia dla kadry instytucjonalnej pieczy zastępczej w latach 2014-2017.
48. Dzieci adoptowane w poszczególnych kategoriach wieku w 2017r.
49. Dzieci w Regionalnej Placówce Opiekuńczo-Terapeutycznej w poszczególnych kategoriach wieku.